

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VII ■ Nr. 3 (64) ■ Martie 2016

Biserica Rucăr-Suseni

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeș
și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș"

Moisil – 110

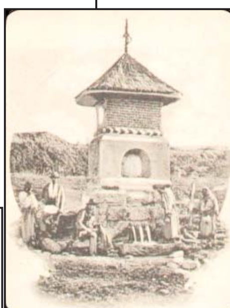
Gheorghe PĂUN

Grigore C. Moisil. Semna Gr.C. Moisil, în familie i se spunea Grigri, posteritatea îi spune simplu Moisil... Nu m-aș mira să se scrie cândva cu literă mică, numind, de pildă, o unitate de măsură – a inteligenței? a umorului? a unei combinații inteligență-umor?...

S-a născut la 10 ianuarie 1906, la Tulcea (dar avea înaintași dinspre Bistrița-Năsăud, mulți dintre ei, intelectuali de marcă), a plecat *dincolo* la numai 67 de ani, la 21 mai 1973, alegând s-o facă dintr-un loc depărtat, Ottawa, Canada. La mai bine de patru decenii de când nu mai poate fi auzit decât în înregistrările radio-TV, cei care l-au cunoscut încă îi mai imită vocea, cei care stau de vorbă cu cei care l-au cunoscut sau au citit cărțile despre el, cu precădere cele scrise de soția sa, Viorica Moisil, repetă dintre vorbele sale de spirit, și câte sunt! – iar matematicienii își văd de ce știu ei mai bine, îi continuă opera. Devotați îi sunt mai ales informaticienii români, fie ei „teoreticieni" sau „practicieni", care-l țin pe Moisil de fondator-patron al informaticii noastre. A fost implicat în organizarea primilor pași, de la construirea primului calculator românesc la organizarea primului curs de „Mașini de calcul", la Facultatea de Matematică a Universității din București, la crearea centrului de calcul al acestei universități, la școlirea primelor generații de informaticieni școliți. Asta, după ce deja cercetările sale în logică îl apropiaseră de teoria circuitelor de comutație și teoria mecanismelor automate.

Merită subliniat Premiul de Pionier al Informaticii, primit de Moisil, postmortem, în 1996, din partea IEEE Computer Society (premiu instituit în 1981, acordat anual de atunci, pentru contribuții cu mare impact la dezvoltarea informaticii, aduse cu cel puțin cincizeci de ani în urmă); Moisil a fost premiat pentru „Polyvalent logic switching circuits" (Logica polivalentă a circuitelor de comutație) și *este singurul român care a primit acest premiu.*

Lucrat în algebră, analiză, geometrie, mecanică, logică – matematică de la un capăt la altul, plus aplicații. Dar, atât, aici, despre Moisil-matematicianul! Ne lipsește și acesta, la vremea din urmă, inter-multi-trans-etc.-disciplinară, digitalizată din grădiniță până în politică, parcă pentru a-i confirma pledoaria-previziunea, dar ne lipsește și mai acut Moisil-omul-public, conștiința mereu în alertă, într-o stare de urgență a

diagnosticului și deopotrivă a construcției care, după el, nu s-a mai întâlnit cu sensibilitatea, umorul și tenacitatea sa. Să nu uităm că a avut preocupări literare de luat în seamă, preocupări filosofice – din câte știu, nu au fost încă strânse într-o carte, o impresionantă activitate publicistică. A fost academician și a fost și „vedetă TV" (pe vremea când

„televiziunea făcea vedete din savanți și savanți din vedete" – acum i-a rămas doar a doua preocupare...), a ținut conferințe liceenilor, a înființat reviste, s-a preocupat de traducerea automată și de gramatica formală a limbii române, a ținut cursuri studenților în filosofie, a călătorit, printre toate acestea a dat numele său unui domeniu din clasificarea internațională a matematicii (Logici Lukasiewicz-Moisil), în paralel cu *generarea* unui număr enorm de „glume" cu miez, cu miză-țintă, uneori cu structură matematică (profesorul Solomon Marcus, colaborator al lui Moisil, ne poate spune mai multe). Un univers de o varietate și amplitudine rar întâlnite în știința românească, iubit pe măsură de discipoli, ba chiar și de discipolii discipolilor.

În 2007, Editura Academiei Române publica un masiv volum intitulat *Grigore C. Moisil și continuatorii săi în domeniul informaticii teoretice,* editat de Afrodita Iorgulescu, Solomon Marcus, Sergiu Rudeanu și Dragoș Vaida, profesori universitari de prestigiu, elevi și colaboratori ai lui Moisil. Se aniversa atunci un secol de la nașterea Profesorului.

Pentru că anul acesta se împlinesc 110 ani de la nașterea lui Moisil, îl vom omagia și în revistă printr-o serie de articole, vom relua dintre zisele lui, dintre cele scrise de el. Pentru că, spuneam, mare nevoie avem de Moisil. De spiritul-umorul lui, de acidul din verbul lui. Chiar dacă nu putem răspunde totdeauna la întrebarea aceasta, am fi în câștig doar formulând-o – iar ocazii sunt cu nemiluita: „ce ar fi spus/făcut Moisil în situația cutare?"

Și mai avem mare nevoie de zâmbetul lui Moisil. Cel din colțul buzelor și, mai ales, din colțul ochilor, din magneziul privirii. Luați o fotografie a lui Moisil, aproape la întâmplare, și veți înțelege la ce mă refer. La începutul uneia dintre primele mele cărți, *Din spectacolul matematicii* (Albatros, 1983), pe care o dedicam „memoriei lui Grigore C. Moisil care surâdea făcând matematică", reluam un paragraf dintr-un articol al lui Octavian Paler (*România literară,* 15 ianuarie 1981); îl reproduc: „Pentru noi, o carte de matematică modernă va conține întotdeauna și surâsul lui Moisil. Acel surâs de neuitat, a cărui absență e ca o cicatrice a inteligenței. Una dintre acele cicatrici de pe chipul încercat al inteligenței care ne aduc aminte că există oameni pe care iubindu-i, ne scutim de tristețea de a orbecăi la întâmplare. Dragostea pentru ei ne luminează drumul."

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Cestiunea retrocedării Basarabiei cu încetul ajunge a fi o cestiune de existență pentru poporul român.

Puternicul împărat Alexandru II stăruiește să câștige cu orice preț stăpânirea asupra acestei părți din cea mai prețioasă parte a vetrei noastre strămoșești. Înțelegem pe deplin această stăruință, deoarece, la urma urmelor, pentru interesele sale morale și materiale, orice stat face tot ce-i stă prin putință: Rusia este o împărăție mare și puternică, iară noi suntem o țară mică și slabă; dacă dar țarul Alexandru II este hotărât a lua Basarabia în stăpânirea sa, pentru noi Basarabia e pierdută.

Dar dacă ne dăm bine seama, nici nu e vorba să pierdem ori să păstrăm Basarabia: vorba e *cum* o vom pierde ori *cum* o vom păstra.

Nenorocirea cea mare ce ni se poate întâmpla nu este că vom pierde și rămășița unei prețioase provincii pierdute; putem să pierdem chiar mai mult decât atâta, *încrederea în trăinicia poporului român.*

În viața sa îndelungată, niciodată poporul român nu a fost la înălțimea la care se află astăzi, când cinci milioane de români sunt uniți într-un singur stat.

Mihai Viteazul a izbutit să împreune sub stăpânirea sa trei țări și să pregătească întemeierea unui stat român mai puternic; a fost însă destul ca Mihai Viteazul să moară pentru ca planul urzit de dânsul să se prăbușească. Statul român de astăzi a trecut însă prin mai multe zguduiri și rămâne statornic, fiindcă are două temelii: conștiința românilor și încrederea marilor națiuni europene.

Dacă vom câștiga de trei ori atât pământ pe cât avem și vom pierde aceste temelii, statul român, fie el oricât de întins, va deveni o creațiune trecătoare; iar dacă ne vom păstra temeliile de existență socială, Rusia ne poate lua ce-i place și pierderile ne vor fi trecătoare.

Astăzi e dar timpul ca să întărim, atât în români, cât și în popoarele mari ale Apusului, credința în trăinicia poporului român.

Rusia voiește să ia Basarabia cu orice preț: noi nu primim niciun preț.

Primind un preț, am vinde; și noi nu vindem nimic!

Guvernul rusesc însuși a pus cestiunea astfel încât românii sunt datori a rămânea până în sfârșit consecuenți moțiunilor votate de către Corpurile legiuitoare; nu dăm nimic și nu primim nimic.

Românul care ar cuteza să atingă acest principiu ar fi un vânzător.

(*Timpul,* 10 februarie 1878)

Argumentul de căpetenie care ne întâmpină, atât în *Le Nord,* cât și în *Viedomosti,* întru cât privește cesiunea de drept a Basarabiei este următorul: rușii nu au luat Basarabia de la Moldova, ci de la turci și de la tătari, nu prin convențiune, ci cu sabia; la 1856 nu a dat-o înapoi adevăraților ei proprietari, ci Moldovei, n-au pierdut-o prin sabie, ci prin o stipulațiune care azi și-a pierdut rațiunea de-a fi și, în fine, Moldova n-a contribuit întru nimic la acea cesiune, ci Basarabia i-a fost anexată numai pentru că ea era cea mai apropiată vecină și cel mai inofensiv stat. Dacă Moldova era un stat puternic, Rusia nu ceda Basarabia etc.

Îngustimea spațiului nu ne permite să dezbatem astăzi cestiunea cu documente în mână. Într-unul din numerele viitoare vom face-o însă. Deocamdată ne mărginim a schița cestiunea astfel.

Însuși numele „Basarabia“ țipă sub condeiele rusești. Căci Basarabia nu înseamnă decât țara Basarabilor, precum Prusia înseamnă țara prușilor, România țara românilor. Pe la 1370 Mircea I Basarab, care se intitula *Despota Dobrodicii,* adică despotul Dobrogei, Domn al Silistrei și al țărilor tătărești, întinsese marginile domniei sale până la Nistru de-a lungul țărmului Mării Negre, cucerind aceste locuri de la tătari. Pentru capătul veacului al *patrusprezecelea* stăpânirea Valahiei asupra acestor locuri e necontestabilă.

La începutul veacului al *cincisprezecelea*, sub Alexandru cel Bun avem dovezi sigure și autentice că Basarabia era a Moldovei. Și pentru ca să nu fie niciun fel de îndoială asupra acestei stăpâniri, întâmplarea a vrut ca întreg cursul veacului pârcălabii *Cetății Albe, ai Chiliei și ai Hotinului* să iscălească alături cu Domnul țării hrisoavele Sfatului coroanei moldovenești. Hotinul e însă tocmai în vârful cel mai spre nord al Basarabiei actuale rusești. Cetatea Albă se afla la gurile Nistrului. Chilia la gurile Dunării, încât orice document din acea vreme rezumă în aceste trei nume harta Basarabiei întregi și proprietatea Moldovei asupră-i.

În veacul al *șaisprezecelea* Moldova intra sub protecția Porții. Tot în acest veac această țară are nenorocirea că se stinge dinastia Dragoșizilor, cum o numește Dim. Cantemir, a Mușatinilor, dacă ne luăm după cercetările mai nouă.

Cu fiii lui Petru Rareș se stinge, sau, mai drept zicând, se-nstrăinează chiar linia nelegitimă a familiei domnești. Se-ncepe în Moldova o vreme neliniștită, un veac de turburări care a permis turcilor de a lua în posesiune – nu în proprietate – Cetatea Albă și Chilia. Voind să-și întărească drepturile asupra Moldovei, ei își creează două puncte de razim în aceste două cetăți, în care au garnizoane turcești și pentru a căror hrănire ei însemnează și un raion împrejurul cetății. Dar atât în raion cât și în cetate vechile autorități civile moldovenești funcționează mai departe.

Posesiunea locurilor era uzurpată de turci, proprietatea Moldovei nu era contestată nici acum.

La începutul veacului al *șaptesprezecelea* în fine, turcii își creează un al treilea razim, atât asupra Moldovei, cât și contra Poloniei, ocupând militărește cetatea Hotinului. Această cetate trece ades în mâinile moldovenilor, apoi iar o reocupă turcii, dar proprietatea și a acestei cetăți n-a fost înstrăinată prin niciun tratat formal. Tot în acest veac Domnii moldovenești colonizează ei înșiși o parte din Basarabia, adică Bugeacul, cu tătari, pe o întindere de două ceasuri lățime. Acești tătari se așază însă cu condiția de a se judeca singuri ei între ei, numai având judecăți cu moldovenii să aibă a se judeca înaintea autorităților moldovenești.

În veacul al *optprezecelea* nefericitul Dimitrie Cantemir se aliază cu rușii. Toma Cantacuzin, generalul de cavalerie al Domnului Valahiei, trece asemenea la ruși. Turcia pierde încrederea în Domnii pământeni și trimite fanarioți. Această alianță cu Rusia ne-a făcut să pierdem Domnia, armata, dezvoltarea noastră intelectuală și economică. Domnii fanarioți sunt numai umbrele domniei vechi. Atunci turcii pun țările noastre sub o atârnare foarte grea. Deși ele aveau autonomia lor veche în toate punctele esențiale, deși proprietatea lor n-a fost alterată, totuși, lipsiți de armată, adică de puterea fizică, lipsiți de domnia națională, adică de puterea noastră morală, noi nu puteam rezista loviturilor ce ni le da Poarta.

Deși la pacea de la Passarowitz Poarta declară că nu poate ceda Austriei Moldova, fiind țară închinată, nu supusă cu sabia, totuși ea mai târziu cedează Bucovina, iar în anul 1812 Basarabia, adică ținutul Hotinului, o parte bună a Moldovei și Basarabiei proprie până în Dunăre.

Cu sabia n-a fost luată însă nici Bucovina de austriaci, nici Basarabia de ruși, ci prin fraudă.

Pentru Bucovina s-au cumpărat delegații turci și un general rus, pentru Basarabia asemenea; căci delegații Rusiei primiseră ordin din San-Petersburg să-ncheie pace cu orice preț, de vreme ce intrase Napoleon I în Rusia. Dragomanul Porții, fanariotul Moruzi, cumpărat și sperând a veni la domnie prin ajutorul Rusiei, a-ncheiat pacea de la București. Moldova întreagă n-o putea ceda rușilor, că atunci n-ar fi avut unde domni, cedă deci jumătatea ei dintre Prut și Nistru.

O flotă engleză stătea în Bosfor și sili pe sultan să încheie pacea de la București.

Sultanul ridică mucul condeiului de pe tratat și trecu pe o altă hârtie: sentința de moarte a lui Moruzi.

Iată în câteva linii generale cestiunea de drept pe care ne-o rezervăm a o expune pe larg în alte numere.

(*Timpul,* 1 martie 1878; textele de aici sunt reluate din volumul *Mihai Eminescu, Basarabia – pământ românesc samavolnic răpit,* Antologie, prefață și note de D. Vatamaniuc, Editura Saeculum Vizual, București, 2014)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com
Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș, Banca Transilvania, Curtea de Argeș, IBAN: RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești
editura.tiparg@gmail.com
www.tiparg.ro

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

În care veac, în ce mileniu?

Horia BĂDESCU

Călare pe două veacuri îşi intitula Sextil Puşcariu ultima dintre cele trei părţi care alcătuiesc memoriile sale. E un noroc sau un nenoroc să te afli într-o astfel de poziţie. Spiritele ironice ar putea glosa îndelung şi savuros pe seama unui asemenea *écart.* Din păcate, Istoria face arareori glume, iar saltul nevăzut de la un veac la altul implică vertije care angrenează adesea căderi spectaculoase, mutaţii mai mult sau mai puţin aşteptate de paradigme. E adevărat, nu întotdeauna, şi totuşi... Să ne gândim însă, noi cei care am trăit acest lucru, ce înseamnă să fii călare pe două milenii! În fond, câte generaţii au şansa unui lucru care se întâmplă o dată la o mie de ani? Sunt ele, semnele unor asemenea mutaţii, perceptibile încă de pe când cavalcada existenţei noastre făcea să răsune tropotul unui singur bidiviu? Sunt ele vizibile de îndată sau, să zicem, la scurtă vreme după ce ne-am sprijinit piciorul pe telegarul celui de al doilea veac sau mileniu? Şi cu adevărat sunt ele atât de spectaculoase pe cât ne-ar plăcea să credem sau lumea oamenilor îşi schimbă doar veşmintele? Trăiesc, iată, această insolită postură şi nu ştiu dacă aş putea răspunde acestor întrebări fără a lăsa deschisă poarta îndoielii.

Pe la începutul anilor '70 ai celuilalt secol începusem a nota o sumă de reflecţii şi de trăiri în ceea ce ar putea fi un „Jurnal imposibil". Recitindu-le acum, după mai bine de patru decenii, mi se pare că unele dintre ele ar putea răspunde întrebărilor de mai sus. Drept pentru care las cititorul să judece.

„Inumanul începe în momentul în care raţiunea devine prizoniera produselor sale.

Dezumanizarea mi se pare a fi mai mult o chestiune de reificare decât una de egoism!

Nu-i de ajuns să-i oferi omului o posibilitate, mai trebuie ca şi el să-şi dorească această posibilitate!

Drama acestui secol nu este, de fapt, conflictul între personalităţi, ci conflictul între personalitate şi lipsa acesteia, mediocritatea ridicată la rang de convenţie socială, de lege. Ca şi jertfirea ideii de Om în favoarea celei de individ.

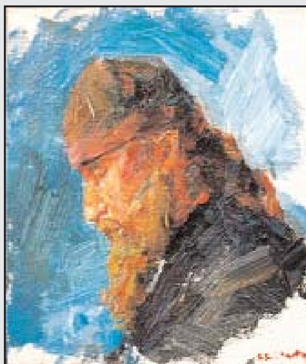
A opune omului umanitatea e tot atât de absurd ca a opune râului apa.

A da permanent câştig de cauză dreptului colectiv în faţa dreptului individual înseamnă a pune sub semnul întrebării însăşi noţiunea de dreptate.

Egalitatea nu e o chestiune de număr, după cum n-a fost nici una de naştere.

Nicio floare nu-şi schimbă identitatea pe motiv că aparţine materiei!

Se pare că, în acest ambiţios şi dement secol, am uitat să vorbim despre Om, pentru a vorbi despre oameni.

A judeca. A alege între drept şi nedrept, între gravitatea şi superficialitatea cauzei. Aud că experienţele genetice vor crea, în curând, oameni serie! Ar fi singura situaţie în care m-aş încumeta să judec!

Am crezut că adevărurile mari sunt simple. Mai apoi că par simple. Şi abia mai târziu că sunt... cuprinzătoare. De la truismele mass-media la profunzimi nemăsurate acoperă totul!

Într-un imperiu al vorbelor, cuvintele devin ilegale!

Societatea de consum... caruselul dement al bunurilor. Şi valoarea efortului uman demonetizată prin efemeritatea utilităţii. Între azi şi mâine, munca pusă sub semnul derizoriului. O labilitate insinuată monstruos în plan moral. Lipsa de valoare a creaţiei, lipsa de valoare a omului! *In fatum!*

Satisfacţia noastră supremă e a descoperi că şi alţii reacţionează ca noi. E ca şi cum ne-am cere iertare pentru ceva neîngăduit: singularitatea, unicitatea. Iată esenţa spiritului de turmă şi posibilitatea dictaturii!

A fi! O problemă cu adevărat fundamentală, dar a fi cum? Pentru fiecare a fi înseamnă altceva. A fi, deci, în conformitate cu tine însuţi. A fi tu însuţi într-o lume care-i înglobează cu acelaşi drept de a fi pe toţi! Aproape imposibil! Oare?

Excluderea absolutismului în gândire: dreptul la opinie decurgând din relativitatea adevărului. A comunica, nu a impune!

Sunt epoci în care trebuie să rezişti chiar împotriva ta însuţi!

Există momente în care spiritul jignit, stupefiat de mediocritate şi minciună, nu poate reacţiona cu armele sale. Evidenţa contrazisă cu superioară imbecilitate naşte nu vidul logic, ci impotenţa argumentaţiei în faţa unei inutilităţi evidente.

Telefagia şi gazetofagia sunt dovada morţii singurei curiozităţi pe care merită s-o ridici la rang de religie: aceea faţă de tine însuţi. Restul nu e decât gregaritate, îngurgitare şi rumegare. Dacă mai e timp să rumegi ceea ce ţi se oferă...

Terenul pierdut de carte în faţa filmului şi televiziunii, a mijloacelor vizuale, nu înseamnă decât lene intelectuală. Într-o gândire intuitivă, ceea ce ar trebui să imaginezi tu însuţi îţi este oferit de-a gata. Sfântul confort!!

A vorbi despre o carte: a reflecta asupra unuia dintre posibilele moduri de exprimare a eului propriu. O accepţi sau nu în măsura în care este mai mult sau mai puţin apropiată de această posibilitate. O acceptare al cărei raport cu valoarea, ca o chestiune de universalitate, tinde uneori către minus, dar care se poate apropia de absolut atunci când deschiderea spiritului tău tinde spre infinit.

Nimic nu e mai relativ decât voinţa zeilor. După cum nimic nu e mai relativ decât dreptatea şi adevărul legii.

În acest secol în care fiecăruia i se cere o atât de mare responsabilitate pentru soarta Omului, câţi se mai preocupă, cu adevărat, de acesta?"

Şi totuşi, în care veac, în ce mileniu? Sau, vorba lui Moromete, „noi unde mergem?"

Pacea ca *summum bonum*

Johan GALTUNG

Să încercăm următoarea definiţie, pentru că aceasta este direcţia în care ne îndreptăm: *Pace înseamnă absenţa suferinţei şi prezenţa împlinirii, pe dimensiunile naturală, umană, socială şi internaţională.*

Să abordăm însă pacea prin intermediul unui alt *summum bonum:* sănătatea.

Ne aflăm într-un elicopter intelectual care survolează un teritoriu numit Pace, separat în Trecut, Prezent şi Viitor. Alături de Pace există un alt teritoriu, numit Sănătate, cu aceleasi subdiviziuni. În amândouă, se caută reducerea suferinţei – numită boală în Sănătate şi violenţă în Pace. Şi există o urmărire continuă – cu precădere în sinele individual pentru Sănătate şi cu precădere în sinele colectiv pentru Pace – a binelui final, *summum bonum,* exprimat în aceste două cuvinte, Pace şi Sănătate, dincolo de evitarea răului final, *summum malum,* violenţa-moartea pentru una, boala-moartea pentru cealaltă.

Sună suficient de important pentru a avea studii ale sănătăţii şi păcii, educaţie pentru sănătate şi pace, politici ale păcii şi sănătăţii. Cum procedează acestea?

Coborâm înspre *Sănătate-Viitor,* prevenind bolile: traumele trupului-minţii-spiritului, bolile contagioase pentru copii, bolile moderne pentru adulţi – tumori maligne, problemele mentale sau cardio-vasculare, şi căderea, fracturarea oaselor, pentru cei bătrâni.

Pentru traume există lecţii cum să fim grijulii, de prim ajutor în caz de sângerare, respiraţie gură la gură în caz de înec şi aşa mai departe; pentru bolile contagioase avem igiena, spălatul pe mâini şi pe corp, spălatul pe dinţi, protecţia împotriva frigului şi căldurii, umidităţii şi uscăciunii. Pentru cea de a treia categorie: evitaţi carcinogenele precum fumatul, stresul, aveţi grijă de dietă şi faceţi exerciţii, iar pentru cei de vârstă înaintată, din nou, grijă. În general, mai multe sfaturi au de a face cu sănătatea fizică decât cu cea mentală sau socială.

Există factori care trebuie evitaţi, *patogeni,* şi alţii de urmărit, *sanogeni.* Fă asta în prezent, iar viitorul se va deschide către o viaţă lungă şi sănătoasă.

Din *Sănătate-Trecut* luăm ceea ce am putut face înainte de îmbolnăvire şi ceea ce putem face pentru a trăi cu bolile cronice şi urmările lor; de aici, ne mişcăm spre bolile acute din *Sănătate-Prezent.* Învăţare din trecut, medicină curativă pentru prezent, medicină preventivă pentru viitor – dacă se pune aşa ceva în practică, individual şi social, nu e deloc rău.

Să remarcăm simplitatea acestor *de făcut* şi *de evitat.* Pot fi practicate de oricine, iar dacă sunt puse în practică, ne pot asigura vieţi mai lungi şi mai sănătoase. Ele construiesc sănătate. Multe detalii sunt de bun-simţ, multe altele sunt bazate pe cercetare, unele sunt foarte recente; multă muncă rămâne încă să fie întreprinsă.

Nu cu multă vreme în urmă, erau folosite lipitori pentru a lua sânge, curăţind corpul de umorile rele, care erau privite ca o cauză generală a bolilor. Dar scurgerea de sânge îl slăbea pe pacient şi putea uneori cauza moartea, în loc să însănătoşească. În plus, era o abordare monocauzală.

Regulile simple de mai devreme pentru sănătate sunt din două categorii.

Mai întâi, concentrarea pe evitarea factorilor patogeni care produc îmbolnăvirea. Fii atent, practică igiena, nu inhala-ingera nimic toxic. Aceste lucruri toxice sunt uneori însoţite de un miros sau un gust rău, dar pot fi adesea şi foarte tentante. În plus, evită stresul şi conflictele pe care nu le poţi ţine sub control.

Apoi, concentrarea pe factorii sanogeni, care produc un trup-minte-spirit mai puternic şi relaţii sociale mai bune. O nutriţie adecvată şi exerciţiile sunt din această categorie, ele pot aborda constructiv stresul şi conflictele.

Primele sunt reguli care privesc *sănătatea negativă,* menite evitării bolii, celelalte privesc *sănătatea pozitivă,* construirii acelei ţării necesare pentru a rezista agresiunilor care duc la boală şi pentru a ajunge mai aproape de realizarea de sine. Dar acestea nu vin automat. Sunt necesare acte de renunţare şi de alegere.

Informaţi în urma acestei excursii, intrăm pe teritoriul Păcii. Există reguli la fel de simple pentru a preveni violenţa, cea directă sau cea structurală, prin acte de alegere şi renunţare, privind violenţa culturală care le legitimează? Sau reguli pentru a edifica pacea? Din păcate, nu prea – cel puţin nu încă. Stadiul luării de sânge – evitarea violenţei prin scurgerea sângelui adversarilor cei răi, cu păstrarea propriului sânge – este încă aici; violenţă, război.

→

Și cum ar putea arăta aceste reguli? Care sunt factorii *bellogeni,* care ar trebui evitați, și care cei *paxogeni,* care ar trebui promovați? Ne vin în minte depolarizarea, umanizarea, dezescaladarea. Dar aceștia sunt părți ale violenței, simptome, la fel cum febra este parte a bolii. Am vrea să evităm cauzele originare, fundamentale ale violenței, iar cele ale păcii să fie urmate, favorizate.

La o privire din elicopter, iată o *miniteorie a păcii:*

• Pentru *Pace-Trecut,* factorul bellogen este format de *traumele* necicatrizate ale violenței, iar factorul paxogen este *reconcilierea* după traumă.

• Pentru *Pace-Prezent,* factorul bellogen este constituit de *conflictele* nerezolvate, iar factorul paxogen constă în *rezolvarea sau transformarea* conflictelor.

• Pentru *Pace-Viitor,* factorul bellogen este *absența proiectelor* de pace, iar cel paxogen constă în *construirea de proiecte comune.*

Reconciliere + Rezolvare a conflictelor + Construcție = Edificare a păcii.

Dar nu poate deveni oricine mediator al traumelor, conflictelor și proiectelor – intervenind între părți, prin dialog – la fel cum în Sănătate nu oricine devine doctor, soră medicală, nutriționist, antrenor sportiv prin sfaturile simple privind grija pentru corp, igienă, nutriție, exerciții – mai puțin pentru aspectele mentale, spirituale și sociale ale sănătății. Dar oricine poate să încerce. Diferența este că Sănătatea are o cultură care justifică practica. Pacea, nu încă – la fel, căutarea acesteia, nu încă.

Cum ar putea arăta unele reguli simple de „igienă a conflictelor”?

• Să privim conflictele nu ca fiind între părți, ci între scopuri incompatibile.

• Să încurajăm limitarea scopurilor, nimeni nu este singur pe lume.

• Să identificăm scopurile și mijloacele tuturor părților implicate, prin dialog.

• Să distingem între scopuri și mijloace legitime și ilegitime.

• Să imaginăm o nouă realitate în care să-și găsească loc scopurile și mijloacele tuturor.

• Să punem în practică această nouă realitate, cu relații și proiecte noi, pașnice.

• Dacă toate acestea nu funcționează, încearcă din nou, de la început.

(*Empatie,* pentru a-l înțelege pe Celălalt, *creativitate,* pentru o nouă realitate.)

Șapte reguli simple, atât pentru pacea negativă, pentru evitarea violenței, cât și pentru pacea pozitivă, edificarea păcii cu natura, cu sinele, în cuplu, între companii, state, națiuni, regiuni, civilizații, în lume.

Dar părțile ar putea conține vinovați de producerea traumelor sau victime. Și unii și alții au nevoie să se elibereze de trecut, folosind reguli la fel de simple:

• *Fă curat în trecut,* înțelegând ce s-a întâmplat și dorind ca el să fie uitat.

• *Construiește un viitor* prin proiecte comune, lăsând trecutul în spatele acestora.

La fel de simple sunt două reguli pentru construirea de proiecte:

• *Echitate,* cooperare spre un beneficiu mutual și egal.

• *Armonie,* suferă pentru suferința Celuilalt, bucură-te de bucuria Celuilalt.

Am dori și o formulă simplă, îndreptată spre practică și care să fie utilă gândirii, discursului și acțiunii la toate nivelurile de organizare umană. Ce fel? Împărțind binele prin rău obținem formule pentru sănătate și pentru pace:

Sănătate = Factori sanogeni / Factori patogeni,

Pace = Factori paxogeni / Factori bellogeni.

Cu cât mai mult din ceea ce e bun și mai puțin din ceea ce e rău, cu atât mai bine. Limita inferioară este zero, dar nu există limită superioară. Formulele pentru boală și violență se pot concentra numai pe factorii patogeni și bellogeni, dar avem nevoie de ele și pentru sănătatea pozitivă și pentru pacea pozitivă.

Dar asta e prea general. Mai concret, dar încă simplu, folosind miniteoria de mai devreme, propunem următoarea formulă pentru practica Păcii:

Pace = Echitate x Armonie / Traume x Conflicte.

Cu cât mai multă echitate și armonie, cu atât mai bine; cu cât mai multe traume necicatrizate și conflicte nerezolvate, cu atât mai rău. Reconciliere și rezolvare vă rugăm! Nu e o formulă proastă pentru o căsnicie bună – iar căsnicia nu este un test rău.

Formula indică patru direcții practice concrete care cer cunoștințe și aptitudini, dar regulile simple de mai sus se aplică în viața zilnică:

• *Reconciliere în ceea ce privește traumele din trecut:* faceți curat în trecut, asumându-vă ceea ce a fost greșit, dorind ca acele lucruri să fie uitate, dialogați despre un viitor împreună.

• *Rezolvarea conflictelor din prezent,* făcând scopurile incompatibile și contradictorii mai compatibile, moderând atitudinile negative și comportarea negativă.

• *Construirea echității viitoare,* cooperarea pentru un beneficiu mutual și egal.

• *Construirea armoniei viitoare,* a rezonanței emoționale, în sensul taoist al bucuriei la bucuria Celuilalt și a suferinței din suferința Celuilalt.

Formula aceasta propune și un discurs, cu patru factori de bază ai teoriei și practicii păcii, bazați pe similaritatea cu Sănătatea.

Aterizăm acum în ținutul Sănătății, coborâm și punem urechea la pământ. Se aud bubuituri în adâncime, când mai puternice, când mai slabe – uneori e liniște.

Există o *structură de adâncime* a trupului și psihicului, necunoscută, posibil de cunoscut sau nu, modificabilă sau nu. Cercetările sunt în desfășurare, scoțând la lumină straturi din ce în ce mai adânci, despre cum trupul și psihicul sunt programate, genetic sau altfel, până la semi-, sub- sau inconștientul individual, pe care poate l-am dori necunoscut.

10
Johan Galtung
A Theory of Peace
Building Direct Structural Cultural Peace
Peace = Equity x Harmony / Trauma x Conflict

Există boli majore psiho-somatice, precum demența–Alzheimer–Parkinson, după „îmbătrânire”. Prognoză: ireversibilitate, finalul este extincția psiho-somatică, moartea. Iar natura de adâncime poate ascunde traume majore – cutremure, tsunami – boli noi, modificabile sau nu. Există și noi factori sanogeni? Cercetările ne vor spune.

Ne deplasăm din ținutul Sănătății în cel al Păcii și iar punem urechea la pământ. Se aud bubuituri în adâncime, când mai puternice, când mai slabe – uneori e liniște.

Există o *structură-cultură de adâncime* a aspectelor sociale ale condiției umane, necunoscută, posibil de cunoscut sau nu, modificabilă sau nu. Cercetările sunt în curs, căutând niveluri mai adânci ale culturii, jos către semi-, sub- sau inconștientul colectiv, poate reprimat și pe care poate l-am dori necunoscut.

Ar putea exista procese ireversibile, de îmbătrânire, care să ducă la stingerea unei culturi-structuri? Un motiv pentru care civilizațiile vin și se duc? Există factori bellogeni și paxogeni ascunși în acele zgomote de adâncime?

Avem studii, cercetare, mereu și mereu. Cu cât cunoașterea, conștientizarea sunt mai scăzute, cu atât mai puternică este programarea prin internalizarea și instituționalizarea culturii-structurii. Pe de altă parte, cultura de adâncime generează valori, iar structura de adâncime generează interese. Și unele și celelalte sunt scopuri, mai devreme sau mai târziu ele ajung la suprafață ca traume și conflicte și pot fi prezentate ca formulă de acțiune. Cunoașterea eliberează.

Dar ceea ce nu cunoaștem deloc, ignorăm, nefăcând ceva. (Propoziția 7 de la Wittgenstein.) Despre ce este vorba, totuși?

Cum se leagă acest discurs pentru pace de alte concepte?

***Securitatea* numește absența** violenței directe și nu ajută nici măcar păcii negative, pentru că este compatibilă cu cele mai flagrante inechități. Securitatea este apropiată de lege și ordine, stabilitate, lipsă a schimbării, *status quo;* este impusă prin reguli venite de sus. Cei care beneficiază de pe urma inechității favorizează inechitatea. Pacea pozitivă este suspectă în ochii lor și este corect acest lucru, fiind de două ori revoluționară. Mai întâi, pentru că se concentrează pe echitate. Apoi, pacea pozitivă este deschisă spre un nivel mai înalt de *împreună,* de fuziune, ca într-o bună căsnicie sau o bună comunitate, spre o cultură centrată pe *noi.* Absența păcii pozitive deschide calea spre libertatea indivizilor autonomi și a statelor. Dar această libertate include libertatea de exploatare, în diferite moduri.

Plasând violența în alții, „clase și țări periculoase”, securitatea devine autistă, nu reciprocă, relațională. Iar studiile privind securitatea devin repede un paranoia-autism instituționalizat academic.

Securitatea umană este mai apropiată de pace. Dar conotația este importantă; chiar dacă „umană” sună pozitiv, „securitate” înseamnă „securitate națională”, putere militară, putând produce curse ale înarmării, compatibile cu intervențiile, invaziile, ocupațiile, asediile. Iar „național” poate aminti de un arici care se închide în sine, cu țepii în afară, concentrat spre interior cu prețul excluderii exteriorului.

„Uman” ar putea schimba asta, prin recursul la șapte aspecte ale securității umane în interiorul unui stat: alimente, sănătate, mediu, personal, economic, comunitate, politic. Dar fără co-creație, totul atributiv, fără relaționare, în și pentru oameni și state; fără a fi încorporat în relații dintre oameni și între state. (...)

Ce se poate spune despre armată și arme din punctul de vedere al securității, vertical ca putere venind de sus, orizontal ca echilibru al puterii?

Raza lor de acțiune este fundamentală. Dacă rămân în interiorul statelor, armele înseamnă *apărare defensivă,* ca în modelul original elvețian, nici ofensive și nici provocatoare. Dincolo de granițe, ele sunt și una și alta, potențial violente pentru Celălalt. Chiar dacă nu sunt folosite, chiar dacă nu sunt ațintite, amenințarea este psihologică; violență îndreptată spre mintea Celuilalt ca teamă și către spiritul amândurora, împiedicând proiectele comune și ducând ușor spre curse ale înarmării. Apărarea defensivă nu este nici violență și nici pace pozitivă, dar poate fi pace negativă, asigurată de armată.

Securitate reciprocă: „Nu mă pot simți în siguranță dacă tu nu te simți în siguranță.” Ar putea servi ca punte între pacea negativă, bazată pe apărarea defensivă internă, și pacea pozitivă cooperantă. Nimeni nu se simte în siguranță dacă celălalt are arme ofensive, ceea ce face din apărarea defensivă o soluție pentru ambele părți; dar pentru asta avem nevoie de conectare, de cuplare, de „noi” adăugat lui „eu” și „tu”, ghidați de Regula de Aur negativă: „Nu face celorlalți ceea ce nu vrei ca ei să-ți facă ție”; „Nu desfășura arme pe care ceilalți nu vrei să le desfășoare.”

De aici, pasul spre Regula de Aur pozitivă este scurt, ducându-ne spre treptele inferioare ale păcii pozitive (vom dezvolta această idee în capitole viitoare).

În aceeași direcție: ce fel de pace găsim în Articolul 9 al „constituției pașnice” a Japoniei, care interzice Japoniei dreptul la război? Pace negativă; privirea este ațintită spre neparticiparea la război, nu pe proiecte comune, de genul Comunității Est Asiatice, nici pe echitate. Preambulul menționează comerțul ca proiect comun, dar nici în teorie și nici în practică Japonia nu este cunoscută pentru echitate intrinsecă în practicile comerciale.

(Continuare la pag. 22)

Homo sapiens

Bolșevizarea digitală planetară

Radu PINTEA

Constituit în 1919 de V.I. Lenin, țelul declarat al Kominternului era impunerea revoluției bolsevice la scară planetară. Deși desființat de I.V. Stalin în 1943, din rațiuni tactice în raporturile Rusiei cu marile puteri occidentale antifasciste și antihitleriste, visul de bolșevizare a întregii lumi, care părea o desuetă utopie dată la o parte de istorie, iată-l pe cale de a se înfăptui, după o spectaculoasă metamorfoză și renaștere, după o sută de ani, sub paradigma *internet,* care, deși operează sub patent tehnologic american, îndeplinește dezideratul emanat din forja ideologică a marelui său inamic Rusia.

Realitatea prezentului arată că bolșevismul nu numai că a supraviețuit centenarului, dar în cele din urmă e pe cale să triumfe la nivel global, singura nuanță care departajează viziunile celor două blocuri antagonice fiind doar natura de *modus operandi:* ideologic versus tehnologic. Mental versus digital.

Prin acceptarea entuziastă a legăturii la rețea – cu toate bunele și relele – se recunoaște încheierea cu succes la nivel planetar a fazei de bolșevizare digitală.

Trecerea de la caracterul opțional la cel obligatoriu se va face fără niciun fel de opoziție – sub scuza „necesității" sale, comoditatea sa constituindu-se într-o ispită irezistibilă.

S-a ajuns aici. Limbajele de programare pentru controlul calculatoarelor electronice s-au format observând, copiind și aplicând principiile limbajului uman, însă cu o delimitare mult mai clară a funcțiilor și cu eradicarea totală a redundanței.

Cele patru însușiri ale limbajului C++ sunt: încapsularea, ascunderea datelor, moștenirea și polimorfismul. Răsturnată nu dintr-odată împotriva omului, după ce tot de acesta a fost inventată ca să-l „ajute", tehnologia în general și mai nou nanotehnologia au început procesul (nu știu dacă ireversibil sau nu) de modelare prin extrudere a comportamentului uman, aplicând – în oglindă – cele patru condiții ale unui bun program, în cazul nostru, de conducere a omului de către aparate, prin inducerea unor obiceiuri și „necesități" sintetice; de la început, comportamental, apoi mental, apoi într-o a treia și fatală iterație la nivel de ADN și în cele din urmă total.

S-o luăm didactic.

Încapsularea: dacă, de exemplu, te ocupi de cultura mărarului, ești încurajat să te ocupi doar de mărar și de nimic altceva, iar asta fără limite. Cu cât știi mai multe, cu atât mai bine. Dacă vrei să ajungi academician, foarte bine. Dar vei fi academician în mărar și nimic altceva, fiindcă o asemenea tendință nu numai că nu e încurajată, dar e de-a binelea suprimată.

Este deci de așteptat (sau, pe limba noastră, „programat") ca să livreze mărar. Punct. Un mărar bine făcut și atât. De leuștean se va ocupa altcineva. Tot atât de bine și tot atât de exclusiv. Recapitulăm: Expertul în mărar programatic nu trebuie să știe absolut *nimic* despre leuștean. Nu e treaba lui. E treaba altuia, adică a aceluia care se ocupă doar de leuștean. Iar cel ce se ocupă de leuștean nu trebuie să știe nimic despre mărar. Asta a fost încapsularea.

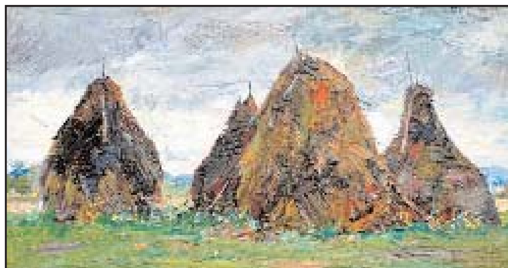
Pentru a ilustra cât mai elocvent *ascunderea datelor*, păstrând exemplul anterior, se poate spune că nimeni nu trebuie să știe *cum* face crescătorul de mărar să crească mărar; tuturor trebuie să le fie suficient faptul că îl produce. Toată această bucătărie este bine ascunsă, astfel că cel cu leușteanul nu trebuie, nu are voie să știe cum obține mărarul cel care are numai această funcție pe pământ, anume de a scoate mărar, și invers: crescătorul de mărar nu trebuie să aibă – chiar i se interzice expres – niciun habar (rimează) de ce probleme îl frământă pe cel cu leușteanul (sau cu loboda sau cu gulia sau cu orice altceva, indiferent ce v-ar trece prin cap).

Cu *moștenirea* e clar. Cine are nevoie de mărar îl folosește. E peste tot la fel, miroase la fel, se comportă la fel tocat sau netocat, proaspăt sau uscat (iar rimează!) Absolut identic cu funcția leuștean. Totul se moștenește, adică trece dintr-o mână în alta, neschimbat. Nu se poate, adică, să scoți un leuștean cu mlădițe de ceapă sau barabule lipite de tulpină! Așa ceva nu este imposibil. Este perfect posibil, dar interzis. Încapsularea este cerberul care are grijă să ai doar mărar dacă doar asta vrei.

Cu *polimorfismul* (care, literar, înseamnă „mai multe forme") e o problemă. Deocamdată. De fapt, e chiar Problema cu literă capitală. Asupra căreia vom reveni într-un punct când explicația ce se va developa va deveni lămurită sau măcar perceptibilă cât de cât.

O serie de factori, puțini la număr, dar redutabili, contribuie din plin la conturarea unui tablou sumbru al inversării, al transformării fluxului în reflux. Acești factori sunt: vastitatea informației, extrema curiozitate a omului, prețul incredibil de ieftin al produselor care înglobează nanotehnologii informatice, de unde și popularitatea lor la nivel global, ceea ce le face foarte accesibile. Toți acești factori au ca atribut comun *extremele.* Iar Natura nu iubește extremele, n-am spus-o eu, ci Vincentino, la 1555, în a sa *L'antica musica redotta alla moderna prattica.*

Acest amestec de ingrediente este letal pentru viitorul omului în sens clasic, așa cum l-am cunoscut până azi. Însă influența cu adevărat devastatoare din această combinație demonică o are curiozitatea. Curiozitatea este inerentă ființelor în încercarea acestora de a înțelege permanent unde se află și ce se întâmplă cu ele. Tocmai această curiozitate este cea care-l face pe om să răsfoiască mai mult decât poate să înțeleagă, îl obligă ca, pe nesimțite, tot mai văduvit de obiceiul analizei, să consimtă a delega sarcina analizelor iterative unor supra-servere cu posibilități de stocare–sortare avansate, tocmai această proprietate a firii omenești devine tot mai exploatată de „programatorii" de azi (mă abțin pentru moment să spun de ce speță), prin încurajare, obligare, legiferare în comunități a unor comportamente, funcționări și expectative care par perfect logice, numai că ele sunt logice din punctul de vedere al *mașinilor,* nicidecum al creatorului acestora – omul! Fapt evident, dar care se trece cu vederea, invocându-se scuza „presiunii", a „celerității" permanent trâmbițate de politicieni, care trebuie, nu-i așa? aplicate pentru rezolvarea unor grave probleme administrative „ce nu suferă amânare".

Toate aceste discursuri îți sunt, desigur, cunoscute, dragă cititorule, această puternică impresie de *déjà vu* nu face altceva decât să semaforizeze acces liber (din punctul de vedere mașinist) unor legi de ordine socială nu doar inspirate, ci copiate de-a dreptul după logici-mașină din care, firesc, umorul lipsește.

Lăsate de capul lor, toate aceste nenumărate „cărămizi" nanotehnologice care ne populează tot mai invaziv traiul se vor infiltra și sedimenta din ce în ce mai consistent în construcțiile viitoare, edificând cu accentuată, insistentă și tulburătoare tenacitate o nouă entitate de natură a completa treimea atributelor de personalitatea fizică și cea juridică: *personalitatea virtuală.* Pentru a curma chiar din capul locului zelul prolix al taxonomiilor subiective de toate spețele, afirmăm că personalitatea virtuală, electronică, digitală sau cibernetică este unul și același lucru; ele nu sunt variante cu particularități distincte din sfera aceleiași paradigme, ci pur și simplu denumiri specifice domeniului predilect al celui care se referă astfel la noua entitate; spre exemplu, un electronist (de școală veche) se va referi la ea ca fiind „electronică", un informatician de ultimă generație va obișnui să o considere „digitală", din cauza suportului cu care este obișnuit, iar un specialist în roboți industriali va rezista cu greu tentației de a o numi altfel decât „cibernetică". Toți însă se referă la ceva pur virtual (în sens clasic).

În zona gri astfel creată, mai lată și mult mai adâncă *inter regnum,* presiunea generată de irumperea explozivă în spațiul public va impune efectiv, și asta cât de curând, o adevărată teroare a virtualului asupra realului. În acest vast spațiu de remodelare (acceptată de bună voie, dar o „bună voie" sintetică), victime vor fi persoane fizice și juridice, cu tot cu instituțiile lor, care, în căutarea disperată a unui orizont net și a unui sistem de referință care să le legitimeze existența și să le reglementeze activitatea, vor comite *hybris*-ul clasic al răsturnării axiologice autoimpuse prin chiar moda și moneda universal acceptate ale reprezentativității, legitimării și identității digitale.

Expresia devenită la iuțeală, iată, deja loc comun, „dacă nu ești pe net, nu exiști", împreună cu întreaga și extrem de subversiva ei paradigmă sau variante idiomatice, va promova în rang de la statutul de licențioasă glumă la cel de sumbră și apodictică, escatologică sentință. Acceptând să trăiască în teroarea cunoașterii după ce a izgonit din cugetul său bucuria cunoașterii și odată cu aceasta orice altă bucurie arcadiană, omul, după ce a demolat până și reduta ireductibilă a valorilor măsurabile în bani, se va trezi condamnat, executat și devorat chiar de către fructul propriei și trufașei sale minți. Această a treia entitate nou venită va încerca (și va reuși) să le subjuge pe celelalte două, obligându-le la nefiresc pe acestea, la o concurență nefirească, rezultatul final continuând să fie o anomie tot mai ubicuă și mai înrobitoare.

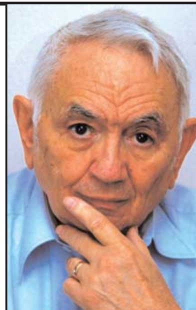
Omul, supus fără crâcnire iureșului stârnit chiar de el, omul real constrâns să evolueze într-o lume virtuală pe care, vai! nimeni altcineva decât el a creat-o. Iar dacă asta se va întâmpla să văd în timpul vieții mele, am să încep să cred că soarele e un zeu, am să mă apuc de compus cvartete de coarde și numai din când în când, duminicile mai ales, am să mă așez lângă poarta Putnei, așteptându-l pe măritul Voievod Ștefan cel Sfânt să iasă de la slujbă, ca să-i spun vreo două, că doar n-o rămâne acolo pentru totdeauna.

Prin uzul până la abuz și dincolo de el a entităților și identităților virtuale în relațiile umane și între instituțiile acestora, sub presiunea tot mai insuportabilă a unor gramatici și metagramatici tot mai sofisticate adoptate sau impuse în comunicare ca vehicul și conținut vehiculat, adevăratele identități vor fi izgonite din containerele firești ale lucrurilor așa cum au fost cunoscute până azi și înlocuite cu altceva anomic.

Și iată cum haiducia nanotehnologică va deveni peste noapte, din ajutor pentru om, cel mai negru coșmar al său: să te trezești într-o bună zi sclav al unui stăpân cu simț al umorului zero. Într-o asemenea zi, se va inaugura era omului mineral: cu intrare, ieșire, nimic pentru sine, totul pentru Terț. O perspectivă deloc măgulitoare pentru un creator a cărui sarcină în momentul de față ar fi una singură: rescrierea tablei de valori, adicătelea de repunere a boilor acolo unde le e locul, înaintea carului.

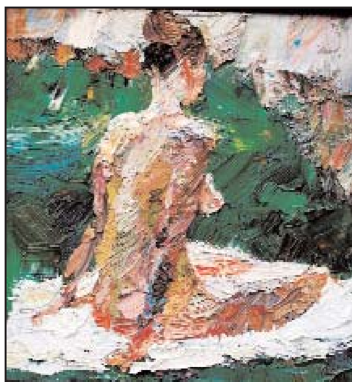
Saltul de la învăţământul preuniversitar la cel universitar

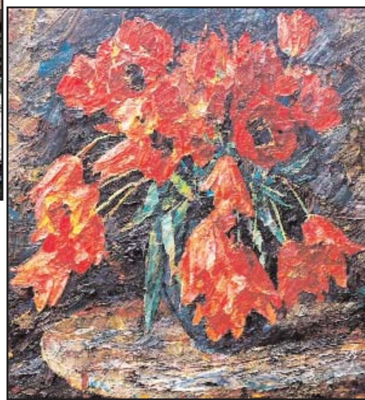
Octavian STĂNĂŞILĂ

Fiecare segment al verticalei învăţământului are propria finalitate. Termenul „preuniversitar" a fost ales şi acceptat în mod neferícit, deoarece cuprinde câteva segmente distincte, făcând astfel loc unor interpretări forţate: anume, ciclurile primar, gimnazial şi liceal se găsesc, în mod nediscriminatoriu, pe aceeaşi bandă rulantă, deşi au finalităţi diferite. Desfiinţarea treptei a doua prin anii '90 a fost o mare eroare care, conjugată cu batjocorirea, timp de două decenii, a BAC-ului, a permis ca întreg ciclul preuniversitar să fie parcurs practic de toţi tinerii, la grămadă. S-a uitat de scop, de corectitudinea aprecierii, de cultivarea aptitudinilor sau de orientarea profesională. De regulă, greşelile le plătesc alţii…

Toate disciplinele de învăţământ şi-au diminuat rolul lor formativ şi statutul de criteriu de selecţie socială. În condiţiile economice nou create, profesorii care predau în învăţământul preuniversitar au ajuns să fie prost plătiţi şi să capete un statut marginal. Din teama de inaniţie, a început goana după rotunjirea veniturilor. În ultimii 15–20 de ani, profesorii de matematică, română, economie, geografie sau limbi străine, şi nu numai ei, prin reprezentanţii lor în organizaţii instituţionale, au ştiut cum să profite: au contribuit la încărcarea inadmisibilă a programelor, apoi manualele alternative au devenit, în mare proporţie, stufoase şi practic toxice (uitându-se de principiile didactice de accesibilitate); în plus, din raţiuni comerciale, s-au creat grupuri compacte de coautori, incluzând mulţi inspectori şi ascunzând în anonimat pe adevăraţii autori. Părinţii au fost hipnotizaţi de şansa ca odraslele lor să devină titraţi universitari, cu acoperire nu în valoare, ci în... diplome. În vremuri de orbecăială, părinţii nu au avut timp să se ocupe de copiii lor şi fie nu au cunoscut, fie au refuzat să cunoască realitatea. Bineînţeles, televiziunile şi Internetul au promovat modele false de viaţă şi construcţie a viitorului, inducând ideea că dacă ai luat BAC-ul, gata, ajungi oricât de sus! Şi acum, pe termen scurt, nu avem soluţii. Este necesară recâştigarea încrederii elevilor în şcoală şi în aprecierea corectă din partea profesorilor; în plus, profesorii ai căror elevi au picat sistematic la BAC trebuie calificaţi fie ca incompetenţi, fie ca nesimţiţi. Nu întâmplător s-a ajuns ca profesorii să-şi mediteze proprii elevi, ceea ce, să recunoaştem, este un fel de incest profesional. Iar elevii au aplicat principiul minimului efort: cumpărarea de examene, mituirea examinatorilor, fraudarea probelor etc. Într-un târziu, asistăm la încercarea de a stopa fărădelegea organizării şi administrării locale a BAC-ului, dar nu este suficient. În orice caz, în România s-au realizat câteva recorduri mondiale. Am ajuns să avem 25 de economişti, 10 jurişti şi 60 de ingineri la mia de locuitori şi au început deja să se simtă efectele: şomaj al posesorilor de diplomă universitară, neîncredere în valoarea absolvenţilor şi în calitatea multor masteranzi, iar piaţa muncii este complet deşurubată.

Nu voi rămâne în acest punct al intervenţiei mele şi mă voi referi la câteva aspecte de fond, începând cu analiza succintă a programelor analitice pentru diversele discipline, a planului de învăţământ (adică a „curriculei", un alt termen ambiguu, care ascunde realitatea practică a pretinsei modernizări) şi formulând unele aprecieri legate de saltul de la liceu la facultate. Nu cunosc politica şi nici componenţa comisiilor Ministerului Învăţământului. Trebuie totodată să remarc, de exemplu, influenţa slabă pe care au avut-o cei cuprinşi în programul POSDRU, în ultimii doi ani, mai ales în armonizarea diverselor programe de studiu (matematică/fizică, matematică/informatică, biologie/agricultură, practică/industrie, câtă a mai rămas etc.) sau în evidenţierea unor racile depistate. Astfel, de câţiva ani încoace, au apărut culegeri cu câte 50 de coautori; ce sunt astea?! Geometria a fost practic omorâtă, neacoperită cu probleme bine alese şi gradate. În clasele a IX-a şi a X-a se insistă cu folosirea vectorilor în probleme rigide, devenite marginale, ca să nu spun prăfuite (geometria triunghiului, teoremele Ceva şi Menelaus, ca acum 70 de ani) şi se pierde mult timp cu ecuaţii de diverse tipuri, astăzi când calculatoarele au disponibilităţi imense şi fac desuete diversele clase de ecuaţii cuprinzând prea multe artificii şi funcţii trigonometrice inverse. În schimb, nu se studiază elementele concrete de matematică financiară sau statistică elementară, nimic de matematică utilitară sau distractivă, dar se insistă cu combinatorica stearpă şi cu studiul unor patologii matematice, care fac deliciul unor aleşi, care se pregătesc să se suie într-un turn de fildeş al izolării. Am observat că elevii nu ştiu să conducă raţionamente simple privind matematica de consum, dar nici să împartă polinoame până în clasa a XII-a, unde se impune renunţarea la adâncirea studiului steril al diverselor structuri algebrice. În privinţa celorlalte discipline, din auzite, există un adevărat abandon din partea profesorilor, se aruncă notele, se creează un anumit non-combat, iar cei care încearcă să fie exigenţi sunt rapid marginalizaţi.

Trebuie menţionat că există unele capitole aflate la frontiera liceu/facultate; nu se predau în liceu, fiind considerate desuete şi nu încap nici la facultate. De exemplu, grafica pe calculator, problemele combinate sau utilizarea analizei matematice în probleme simple aplicative etc. Insistenţa cu care se studiază interminabile limite de şiruri sau de funcţii trebuie descurajată şi înlocuită cu abordarea de aplicaţii bine concepute şi de bun-simţ matematic, fizic sau economic. În orice caz, absolvenţii de liceu rămân cu senzaţia că au de reţinut un ansamblu de formule, de reţete şi probleme artificiale, al căror scop este să le dea un permis de acces spre alte zone de incompetenţă şi mai puţin de a-i înzestra cu modele de raţionament şi legături cu realitatea fizică şi cu viitoarea meserie. În facultate nu se pot corija aceste neajunsuri, mai ales că acolo apar altele noi; de exemplu, matematica, predată altădată în 5 semestre, este masată în primele două (80% fiind în primul semestru). Există o presiune teribilă asupra cadrelor didactice şi asupra studenţilor. S-au introdus multe discipline de învăţământ cu pretenţia de discipline moderne, dar care au, în fond, un conţinut formativ restrâns. Dacă matematica, fizica, chimia, biologia etc. nu pot fi eliminate, în schimb au fost uşor deturnate! Nu în ultimul rând, a apărut categoria de „profesori de orice". Astfel, există tendinţa de a amesteca matematicieni cu ingineri, economişti sau fizicieni, iar la gimnaziu mulţi „profesori" sunt doar absolvenţi de liceu! Nu ştiu cine ne apără de aşa pericol. Recent, într-un program POSDRU, s-a încercat să se propună o programă nouă privind apropierea matematicii de informatică, dar s-a renunţat deja…

Fără să intru în alte detalii, consiliile profesionale şi decanii trebuie să-şi joace rolul de reformatori de jos şi de moderatori între titularii de discipline, privind diversele corelări între discipline şi atenuând unele decorelări istorice (de exemplu, între matematică şi fizică sau între matematică şi disciplinele tehnologice). Iar şefii de catedră trebuie să vegheze la disparităţile create de seriile paralele, la reintroducerea analizelor interne de curs sau seminar, la vizitarea reciprocă a titularilor diverselor discipline, sprijinind totodată integrarea cadrelor didactice tinere. Diversele discipline şi utilizarea calculatorului trebuie să creeze un mariaj perfect între ele şi nu un simplu concubinaj verbal. Prin anii '80, s-a crezut că, practic, calculatoarele trebuie să ia locul „disciplinelor scârboase", aşa cum le spunea un fost ministru guraliv matematicii, fizicii şi chimiei. Desigur, a existat iluzia şi amăgirea că, prin utilizarea largă a computerelor, vor dispărea cozile la administraţie, hârtiile birocratice etc., că vor apărea roboţii care ne vor lenevi la modul absolut. Dar s-a văzut că au apărut multe concepte matematice care reclamă calculatoare tot mai puternice, iar problemele militare şi cele ale ecologiei sau administrării apei, hranei şi finanţelor lumii, ca şi cercetările oceanului planetar, au impus noi studii în care matematica este indispensabilă. Lumea nu stă!... Am aflat că în Franţa bugetul este alcătuit nu de economişti, ci de ingineri cu pregătire foarte solidă. În plus, în mai multe ţări avansate (SUA, Anglia, Germania, Japonia) s-a lansat un program guvernamental amplu – STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) în care matematica are un rol separat şi nu este inclusă în Ştiinţă. M-a impresionat mult afirmaţia că, pentru a avea în ţară un singur inginer bun, sunt necesari (eventual insuficienţi) 20 de matema-ticieni şi 10 fizicieni buni!

Simpla invocare a „informaticolului" ca *medicament* universal pentru învăţământ sau industrie este complet depăşită şi se impune aşezarea la aceeaşi masă a unor lideri ai învăţământului, care să propună câteva măsuri valabile zeci de ani, privind regândirea locului nostru comun, cu precizarea finalităţii fiecărui segment al învăţământului preuniversitar. Saltul liceu/facultate este un prilej de reflecţie pentru tineri, pentru cadre didactice sau părinţi şi, mai ales, pentru decidenţi. Matematicienii pot oferi modele valabile şi pentru alte discipline, fie şi pentru că marea majoritate a noastră – cercetători sau cadre didactice – am fost fruntaşi recunoscuţi ai generaţiei, vrednici, modeşti, lucizi, patrioţi autentici, incompatibili cu corupţia. Puţini dintre noi s-au aflat la decizie şi avem dreptul să întrebăm cum s-a putut ca, în numai două decenii, ţara să urmeze un drum al sărăciei galopante şi al creării unui climat în care nimeni nu răspunde pentru ce a făcut şi nimeni nu este mulţumit. Trăim sub ocupaţie în fond românească, din partea unor structuri aflate la discreţia unor conducători nedemni, care au profitat de indiferenţa şi toleranţa noastră nesfârşite. Facem ce facem şi ajungem la subiecte tangente cu politicul, chiar şi atunci când discutăm subiecte ca acesta de faţă, cu puţine speranţe de a promova soluţiile amintite. Aşa este soarta noastră, să o luăm periodic de la capăt şi să traversăm un pustiu social-economic fără şansa de a avea un Spiru Haret printre noi, deşi epoca actuală este similară cu cea de la 1900.

Podul de reviste

Sugestii pentru manualul de istorie

Acad. Nicolae DABIJA

Pe 14 octombrie 2015, la Palatul Republicii din Chişinău, în cadrul Forumului Civic lansat la iniţiativa primelor persoane în stat – Nicolae Timofti, preşedintele Republicii, Andrian Candu, preşedintele Parlamentului, şi Valeriu Streleţ, prim-ministru al Republicii Moldova – au participat reprezentanţi ai Societăţii Civile, ai Forului legislativ, ai Guvernului, ai partidelor de guvernare şi de opoziţie, ai Platformei DA, oameni de cultură, academicieni. În cadrul Forumului a vorbit academicianul şi scriitorul Nicolae DABIJA.

Mult stimate Domnule Preşedinte al Republicii Moldova,
Mult stimate Domnule Preşedinte al Parlamentului Republicii Moldova,
Mult stimate Domnule Prim-ministru,
Onorat auditoriu!

Asistăm, împreună cu Domniile Voastre, la prăbuşirea ţării. S-ar putea ca, din cele mai bune intenţii, liderii Platformei DA să ne arunce în viitorul cel mai apropiat în braţele Federaţiei Ruse pentru următorii 50 de ani sau pentru totdeauna. Aşa cum, involuntar, aceştia au pregătit terenul pentru ca cei care văd vise cu Putin să-şi aşeze corturile în faţa Parlamentului.

Există toate semnele că ne aflăm în pragul unei dictaturi.

În condiţii asemănătoare, pe val de haos şi anarhie, a venit Hitler la putere în Germania. Aşa s-au înscăunat în 1917 bolşevicii în Rusia. Aşa s-au instalat Franco în Spania, Pinochet în Chile, Lukaşenko, preşedintele Belarusului, pentru următorii o sută de ani, la Minsk.

Dacă va veni, de exemplu, un Usatâi la putere, acesta va umple de putoare nu doar capitala, ci întreaga republică.

Dacă, Doamne fereşte!, la cârma statului va ajunge Dodon, acesta va transforma Republica Moldova într-o gubernie a Federaţiei Ruse, unde moldovenii ar fi un fel de ciukci.

Cred că, dacă justiţia şi-ar fi făcut datoria, nu am fi ajuns unde am ajuns.

E bine că domnul Nicolae Timofti, un om de o cumsecădenie deosebită, le-a triplat salariile procurorilor şi judecătorilor.

Dar, bănuiesc că domnul preşedinte nu cunoaşte acest lucru, odată cu salariile triplate s-a triplat şi suma mitelor pe care le cer (unii dintre) aceştia.

Cotidianul englez *The Independent* scrie, la 12 octombrie 2014, că cea mai coruptă justiţie din lume e cea din Republica Moldova, implicată în cele mai mari operaţiuni de spălare de bani din Europa. Ancheta Scotland Yard-ului vizează 19 companii britanice care au spălat circa 20 de miliarde de dolari. Aceştia au venit din Londra ca să-şi caute dreptate la Chişinău. Companiile s-au acţionat reciproc în judecată, cerând una de la alta datorii inexistente. După ce un judecător moldovean decidea în favoarea reclamantului, banii erau viraţi în bănci din Rusia, de unde ajungeau în Anglia, deja „curaţi".

Dacă înainte de 1991 oamenii „legii" se temeau de partid, acum nu se tem nici de Dumnezeu. Unii dintre judecători sunt adevăraţi „hoţi în lege".

Un executor judecătoresc din Chişinău, Liudmila Ghiţiu, pentru o datorie a unei taxe de stat de 100 de lei, la care a mai adăugat câteva (pentru perioada când redacţia săptămânalului *Literatura şi arta* nu avea contabil), îşi extrage de pe contul săptămânalului *Literatura şi arta* un onorariu de… 32.000 de lei.

Ca să nu dispară publicaţia, care apare neîntrerupt de 61 de ani, cum deciziile aberante ale executorului judecătoresc i-au suspendat practic apariţia, am fost nevoiţi să împrumutăm aceşti bani şi să-i transferăm acestei funcţionare fără scrupule, lacomă de bani.

Cei care protestează în centrul capitalei, inclusiv contra abuzurilor judecătoreşti, se întreabă pe bună dreptate: a fost cineva pedepsit pentru furtul miliardului, pentru înstrăinarea criminală a aeroportului, pentru delapidarea a 41 de milioane de euro de la ASITO, pentru alte hoţii ştiute şi neştiute?

Ba s-a procedat tocmai invers, ca nicăieri în lume, instanţa a permis unor indivizi cu dosare penale grele să candideze şi să fie aleşi primari, aceşti corupţi se şi văd preşedinţi de ţară, prim-miniştri, şefi la CNA, ca să poată lupta mai lesne cu corupţia altora.

Misiunea conducătorilor unui stat este aceea de a canaliza energiile concetăţenilor într-o direcţie bună.

Dar aceştia par că se tem să se implice prea mult în treburile interne ale ţării de care sunt responsabili în faţa populaţiei şi a lui Dumnezeu.

Impresia generală e că guvernarea este neputincioasă. Că i s-a făcut lehamite. Că e pregătită să cedeze puterea.

Greşeala ar fi fatală.

Pentru că dacă acum la putere se află, cum se strigă la toate mitingurile, oligarhii, după nişte alegeri anticipate pripite, s-ar putea ca la cârma statului să vină banditii.

Acestea trebuie să se desfăşoare în condiţii clare.

O formaţiune care s-ar numi Partidul Nemulţumiţilor ar putea câştiga în aceste condiţii orice scrutin, pentru că ţara e plină de oameni necăjiţi, săraciţi, nedreptăţiţi, umiliţi.

Lumea nu vrea alegeri anticipate, precum Dodon sau Usatâi, care doresc să ajungă la troaca puterii, ea vrea schimbări în bine.

Ca să recapete încrederea cetăţenilor în instituţiile statului, pentru următoarea perioadă, guvernarea ar trebui:

1. Să iniţieze un referendum privind alegerea Preşedintelui statului de către întregul popor.
2. Să invite procurori europeni, nu pentru că ei ar fi mai buni, ci pentru că aceştia i-ar face pe toţi cetăţenii noştri, indiferent de funcţiile pe care le ocupă, egali în faţa legii.
3. Să-i tragă la răspundere pe toţi hoţii de miliarde, inclusiv pe cei care au vândut aeroportul la un preţ de nimic, pe funcţionarii care au fixat tarife exagerate la gaze, energie electrică etc.
4. Să reformeze de urgenţă justiţia. Ş.a.m.d.

Republica Moldova se află pe marginea unei prăpăstii.

Părerea mea e că pentru această situaţie dramatică există o singură soluţie.

Dacă nu dorim să dispărem ca popor, ca limbă, ca neam în hăţişurile Siberiei, care ne bate la uşi, sau în neantul istoriei, Guvernul de la Chişinău să iniţieze cu Guvernul de la Bucureşti tratative privind înlăturarea consecinţelor Pactului Ribbentrop-Molotov, condamnat de toate ţările lumii, pentru reunificarea celor două state româneşti.

Numai aşa am putea evita pericolul de a fi înglobaţi încă o dată în imperiul care la 1812 şi 1940 ne-a despărţit de grosul neamului nostru, numai aşa vom scăpa de sărăcie, de corupţie, de şantaj economic, am obţine mărirea salariilor, a pensiilor (care în dreapta Prutului sunt de 4 ori mai mari) şi am ajunge mai repede, ca parte a unui stat membru al Uniunii Europene, în Uniunea Europeană.

Într-o primă etapă, ţara reîntregită s-ar putea numi Statul federativ România-Republica Moldova. Ea ar putea avea o vreme două capitale: Bucureşti şi Chişinău, două guverne, două parlamente.

Dacă vom fi o ţară mare, vom avea toate şansele să devenim una dintre ţările cele mai prospere ale Europei.

În acelaşi timp, guvernanţii noştri să poarte tratative cu Ucraina pentru schimb de teritorii, aşa cum arătau acestea înainte de semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov: Transnistria cu tot cu armata a 14-a să o cedăm pentru Sudul şi Nordul Basarabiei, care de secole au fost ale noastre.

Ni se va spune că statutul României azi e altul. Dar în 1990, când RDG a fuzionat cu RFG, Uniunea Europeană a acceptat fără niciun comentariu acest gest de dreptate istorică.

Celor două ministere de Externe, conducătorilor celor două state le va reveni misiunea de a explica statelor europene, cu argumentele de rigoare, că şi în cazul nostru se realizează un gest de dreptate istorică.

Şi, sunt convins, nicio ţară din lume nu se va opune. Nici chiar Rusia, care printr-o declaraţie din 10 septembrie 2015 a dlui Maxim Şevcenko, consilier al preşedintelui V. Putin, recunoaşte că „Moscova nu exclude eventualitatea unei reuniri a Republicii Moldova cu România, care sunt o naţiune şi vorbesc aceeaşi limbă, acest lucru nu ar face decât să îmbunătăţească relaţiile Moscovei cu Chişinăul şi Bucureştiul".

În acelaşi timp, conducerea republicii, intelectualitatea, televiziunile, presa etc. vor trebui să vorbească populaţiei, inclusiv minoritarilor, despre beneficiile pe care le vor avea devenind parte integrantă a unui stat membru al Uniunii Europene. Numai aşa am putea evita catastrofa care ne aşteaptă într-un viitor care vine ca parte a unui trecut blestemat, numai aşa i-am putea ajuta pe copiii şi nepoţii noştri să evite eventualele deportări, calamităţi sufleteşti, pericole pentru viaţa lor şi a urmaşilor acestora de peste ani.

Dragi conducători ai Republicii Moldova şi României! Aveţi o posibilitate unică: să folosiţi această şansă pe care ne-o dăruieşte Dumnezeu şi să intraţi în manualele de istorie.

Generaţiile care vin vă vor fi recunoscătoare!

(Reluare din *Literatura şi Arta*, 21 octombrie 2015.)

Mai poate fi considerată Proclamaţia regelui de la 23 August „un act controversat"?

Acad. Solomon MARCUS

Într-un articol de altfel interesant, despre rolul Jandarmeriei Române la 23 August 1944, apărut în numărul din ianuarie 2016 al revistei, generalul Ilie Gorjan se referă la actul Regelui Mihai de la 23 August 1944, calificându-l un „act controversat al istoriei noastre". În vâltoarea evenimentelor în care acest act s-a produs, el putea fi controversat, niciodată nu înţelegem evenimentele atunci când ele se produc, ci doar ulterior şi uneori mult după producerea lor. Istoricii români, prin cei mai buni exponenţi ai lor, au confirmat, în deceniile din urmă, înţelepciunea hotărârii de la 23 August 1944, a M.S. Regelui Mihai I, într-un moment în care dezastrul nu mai putea fi evitat, ci doar micşorat. Specialiştii noştri în istoria secolului al XX-lea, şi mă gândesc în primul rând la acad. Dinu C. Giurescu, au explicat detaliat înţelepciunea actului de la 23 August 1944, de întoarcere a armelor, şi comportamentul ulterior exemplar al M.S. Regelui Mihai I. A se vedea şi *Tratatul de Istorie a Românilor* elaborat în cadrul Academiei Române.

Ca matematician, îmi place să amintesc faptul că iniţiativa din aprilie 1944 a unui memoriu al universitarilor români prin care i se cerea conducătorului statului să oprească ostilităţile din Est a aparţinut marelui geometru al României, profesorul Gheorghe Vrănceanu, şi a avut printre semnatari un mare număr de matematicieni, dintre care nu au lipsit Simion Stoilow şi Nicolae Ciorănescu.

Un fiu al Basarabiei, erou pe *frontul invizibil*

Marian NENCESCU

Anul 1918, cu toate evenimentele interne și internaționale catastrofale, a fost poate anul cel mai favorabil împlinirii, într-o conjunctură politico-militară potrivită, a idealului național de formare a României Mari. Astfel, după ce la 27 martie/9 aprilie, Sfatul Țării de la Chișinău a hotărât Unirea Basarabiei și Bucovinei cu România, în același an, la 18 noiembrie/1 decembrie, și Transilvania, vremelnic înstrăinată de trupul țării, a revenit la Patria mamă. Desigur, acest gen de întâmplări, cu efecte dintre cele mai neașteptate, nu au trecut neobservate, inclusiv în plan personal și familial. Iată cum descrie, într-o *Notă biografică* păstrată în arhiva Republicii Moldova, învățătorul basarabean Vasile Țanțu aceste evenimente: „Eu m-am născut în 1882 în satul Horodiște, județul Chișinău, în cea mai frumoasă și bogată regiune a Basarabiei ce poartă numele de Codri...
La 15 ani am intrat la Școala de agricultură din Cocorezeni, fiind cel dintâi băiat din sat care a îndrăznit să lepede satul și să se ducă la școală...” Câțiva ani mai târziu, după 1902, tânărul Țanțu lucrează ca administrator de moșie și agent silvic, iar, din 1907, ca învățător la Bălți, unde stăruie pe lângă autorități să cumpere note muzicale pentru introducerea, în „școalele locale” a „cântării moldovenești”. Aici rămâne până în 1915, când este mobilizat în Armata rusă și urmează Școala de ofițeri de la Kiev, absolvită la 20 octombrie 1917 cu gradul de porucic (locotenent). Mai târziu, va demisiona și din armata imperială, în urma alegerii ca delegat la Congresul ostașilor români. În fapt, pe fondul declanșării, în Rusia, a Revoluției bolșevice din 1917, populația moldovenească cere autorităților centrale ca, „la rânduieli noi și noi, moldovenii, să ne bucurăm de toate drepturile cetățenești”. (Constantin Aldea, *O istorie zbuciumată – Basarabia până în 1920*, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1993, p. 98), astfel că, în context, ia ființă Partidul Național Moldovenesc, formațiune care-și propune „a înfăptui visurile noastre de viață slobodă”.

În consecință, tânărul ofițer moldovean, acum demobilizat, se înscrie în Detașamentul voluntarilor români, de la Darnița (lângă Kiev), înființat, cu sprijinul Guvernului român, la 6 martie 1917. Semnificativă rămâne *Declarația de la Darnița* (13/26 aprilie 1917) în care se reafirmă voința moldovenilor de „nestrămutată încorporare a noastră la România liberă” și care se încheie profetic: „Credem ferm că între statele fericite, naționale și democratice va fi și România tuturor românilor” (*op. cit.*, p. 28).

Pe fondul acestor evenimente, la 2 august 1917 este publicată *Declarația Sfatului împuterniciților soldați și ofițeri basarabeni de pe frontul românesc,* în care se cere, între altele, sprijinirea învățământului în limba română (mulți ofițeri proveneau, am văzut, din rândul învățătorilor), inclusiv deschiderea, la Odessa, a unei Catedre de limba și istoria moldovenilor, militând în final „ca să se apere interesele naționale ale tuturor locuitorilor Basarabiei”.

Treptat, inițiativele delegațiilor Comitetelor militare, din care făcea parte și Țanțu, se coagulează în Sfatul central al deputaților soldați și ofițeri moldoveni, condus de fruntașul local Gherman Pântea (1894-1968), care a organizat, la Chișinău, între 20 și 28 octombrie 1917, primul Congres moldovenesc al militarilor din întreaga Rusie, la care s-a decis, „într-un glas”, ca Basarabia să fie „autonomă și slobodă”. Ulterior, Sfatul Țării a hotărât, în ședința din 23 octombrie 1917, ca dintre cei 100 de membri moldoveni, 30 să fie aleși de Congresul ostășesc. Între deputații propuși de Congresul ținut la Bălți a figurat în Sfatul Țării, la poziția 51, în calitate de „învățător cu studii primare”, și Vasile Țanțu.

Despre Țanțu, marele patriot Onisifor Ghibu (1883-1972) afirma că „*era foarte la locul său* (s.n.), tânăr, dar fără experiență” (*Pe baricadele vieții,* Chișinău, 1992, p. 43). Impulsionat și, desigur, inspirat de O. Ghibu, tânărul deputat, în calitate de „ofițer și învățător”, susține în ședința inaugurală din 22 noiembrie 1917 un discurs înflăcărat, în care se angajează ca „și noi, ostașii, să pornim la lucrul cel mare” (se înțelege, Unirea). O consecință a acestui gest politic curajos este alegerea lui Țanțu ca președinte al Blocului moldovenesc din Sfatul Țării, organism politic devenit, cu timpul, „o adevărată școală naționalistă și unionistă” (Ion Pelivan, în *Cuget moldovenesc*, nr. 1-2, 1937). Toate aceste eforturi și zbateri politice au dat roade, astfel încât, la 20 noiembrie 1919, numele lui Vasile Țanțu figura ca deputat de Chișinău, ales în primul Parlament al României întregite. Ulterior însă, Țanțu, „dezamăgit” de evoluția evenimentelor locale și centrale, se retrage din viața publică, profesând ca învățător la Chișinău, până în 1937, când moare, prematur, la vârsta de 55 de ani, nu înainte de a-și vedea feciorul, pe Mihai(l) Țanțu, ca absolvent (promoție 1935) al Școlii de ofițeri de infanterie „Principele Mihai”, de la Sibiu.

Un destin, am spune, exemplar și poate chiar tipic pentru soarta a milioane de români forțați să trăiască, pe propriile pământuri, sub o administrație străină. Din fericire, din acest moment intră în atenția moastră Mihai(l) Țanțu, ofițer al Armatei regale române, „bine pregătit”, cum îl caracterizează comandantul Centrului de instrucție al Infanteriei, colonelul Pălăngeanu, „fire deschisă, vioaie, model de energie în fața frontului” și, mai presus de toate, „un sportsman convins” (conf. *Dosarului personal* nr. 12666, f. 7, păstrat la Arhivele Militare Române).

Aceleași aprecieri se repetă și în anul 1940, cu precizarea că ofițerul „a luat parte la retragerea din Basarabia, unde s-a comportat foarte bine”. În plus, este „disciplinat, cu autoritate și prestigiu... și niciodată nu este obosit și nu pregetă” (op. cit., f. 24). Așadar, Mihai Țanțu este pentru superiori și camarazi un ofițer model, un veritabil candidat pentru avansare „la alegere”, respectiv, înainte de termen. Promovarea survine un an mai târziu, în iunie 1941, când generalul Ion Antonescu dispune înființarea primei companii de parașutiști din armata română, dislocată la Centrul de Instrucție al Aeronauticii, de la Popești-Leordeni. Absolvent al Școlii de Parașutiști, Țanțu devine instructor și comandant de pluton în cadrul Batalionului de parașutiști, fiind brevetat ca „parașutist militar” și avansat, la 20 martie 1943, la gradul de căpitan, nu înainte de a executa, cum prevedeau regulamentele militare ale vremii, un stagiu de front, respectiv la Divizia I Vânători de Munte. Răsfoind același *Dosar personal* de la A.M.R. (Fond DCI) reținem că ofițerul s-a specializat, pe front, în „instruirea elemenelor ca *saboteuri, informatori și teroriști*” (ibidem, f. 27). Pe de altă parte, apreciază șefii, Țanțu este „puțin modest, chiar încrezut” și „duce o viață cam liberă”, cu totul, calități și defecte care îl recomandă drept un rebel, un nonconformist, potrivit însă pentru a face parte din Plutonul de Misiuni Speciale, unde se va antrena în diverse misiuni și acțiuni diversioniste.

Măsura curajului său o va da însă în zilele de 23-29 august 1944, când, în luptele pentru apărarea Capitalei, purtate în zona Băneasa-Otopeni, căpitanul Țanțu a dovedit „energie și pricepere”, fiind propus pentru a fi decorat cu Ordinul „Steaua României, cu panglică de Virtute Militară” (*ibidem*, p. 29). Din păcate, la 12 septembrie 1944, România semnează, la Moscova, Convenția de Armistițiu cu U.R.S.S., document cu consecințe grave la toate nivelurile societății românești și în urma căruia Comisia Aliată de Control (sovietică) dispune desființarea, de la 15 decembrie 1944, a Flotilei/Bazei Specialități Aeronautice și, respectiv, demobilizarea celor două plutoane de parașutiști, unități de elită ale armatei, care și-au dovedit eficiența în luptele de apărare a Capitalei. Or, tocmai aceste atuuri transformau parașutiștii într-un partener incomod pentru noul aliat. În consecință, cariera militară a lui Mihai Țanțu este curmată brusc, am spune, în vârful ei de glorie, ofițerul fiind trecut în rezervă la 10 aprilie 1945.

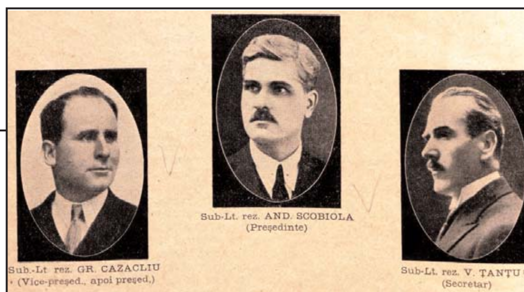
→

În *Albumul Basarabiei în jurul marelui eveniment al Unirii,* o importantă lucrare realizată de căpitanul Gheorghe V. Andronache, despre care am mai vorbit în revistă (am primit o copie a ediției princeps, cea publicată în 1933 de Imprimeria Chișinău, de la Ion Vlas, primarul comunei Biești, raionul Orhei, înfrățită din august 2015 cu comuna Cicănești, Argeș), găsim referiri la Vasile Țanțu. Imaginea alăturată apare la pagina 114 a albumului și-i prezintă pe „organizatorii Comitetului Ostășesc Moldovenesc din Iași – iunie 1917, care adună pe ostașii moldoveni de pe frontul român, trimițindu-i la Chișinău”, în dreapta fiind „sublocotenentul în rezervă V. Țanțu, secretar”, iar o notă de subsol precizează: „actualmente maior în rezervă”.

La aceeași pagină, apare următorul text: „Acest Comitet a avut o înaltă chemare și a săvârșit o operă de mare valoare pentru Națiune. Aceşti 3 ofițeri moldoveni și-au expus adesea viața pentru atingerea scopului pentru care lucrau. Din inițiativa acestui Comitet s-a format Comitetul Central Ostășesc în Chișinău. Ființa și activitatea acestui Comitet la Iași a avut o covârșitoare importanță politică și militară. În acest Comitet, în afară de cei ale căror portrete le dăm mai sus, se mai aflau și d-nii: Ion Buzdugan, Ion Crihan (trimiși ulterior pentru propagandă națională la Odessa); apoi d-nii: Gherman Pântea, M. Crăciunescu, Al. Crăciunescu, Ursu și alții. Cu toții au făcut o intensă propagandă printre ostașii moldoveni de pe frontul român. Acest Comitet de conducere a pus bazele Comitetelor ostășești moldovenești în toate garnizoanele Moldovei unde se aflau unități ruse, încadrate cu ostași moldoveni.

Comitetul acesta a ajutat mult și la menținerea disciplinei în armata română, prin faptul că îi împiedicau pe emisarii revoluționari ruși de a-și desăvârși propaganda de răzvrătire printre soldații români. Delegații Comitetului Ostășesc Moldovenesc veneau la mitingurile convocate de emisarii revoluționari, luau cuvântul și spulberau toată atmosfera turbure ce ei căutau s-o infiltreze în oastea română.”

Cu patru pagini mai departe apare și „Istorica clădire Dvoteț Svoboda (Palatul Libertății), unde își avea reședința Comitetul Central Executiv Ostășesc Moldovenesc”, fotografie pe care, de asemenea, o reluăm din *Albumul Basarabiei...*

Sub-Lt. rez. GR. CAZACLIU (Vice-preşed., apoi preşed.) · Sub-Lt. rez. AND. SCOBIOLA (Preşedinte) · Sub-Lt. rez. V. ȚANȚU [1] (Secretar)

Istoria de lângă noi

Din acest moment, însă, viața sa ia o turnură neobișnuită, aventuroasă am spune, documentele de arhivă culese și selectate de biograful său, colonelul dr. Mircea Tănase (*Căpitanul parașutist Mihail Țanțu. Faptele, mărturisirea și osânda unui cavaler,* București, Ed. Militară, 2015) reușind doar parțial să ofere o imagine *edificatoare* asupra complexității situațiilor în care s-a aflat Țanțu de multe ori.

Contactat, încă de la începutul lunii ianuarie 1945, de un emisar al Mișcării Legionare, spre a fi atras în rândurile sale, Mihai Țanțu *se pare* (s.n.) că nu agreează să adere la principiile legionare, neexistând dovezi care să certifice înrolarea sa. Astăzi, evenimentele din toamna-iarna anului 1944, când s-a încercat scoaterea trupelor sovietice din țară, prin blocarea trecătorilor Carpaților și intensificarea ofensivei germane în Câmpia panonică, operație cunoscută sub numele de cod „Deșteptarea primăverii", sunt binecunoscute din lucrarea lui Alexandru Popescu (*România și cele trei războaie mondiale în arhive diplomatice germane și austriece,* Iași, Institutul European, 2002). În esență, este vorba de încercarea de a-i trece granița, pe calea aerului, pe Andreas Schmidt, șeful Grupului Etnic German, și pe Constantin Stoicănescu, fruntaș al Mișcării Legionare, la rândul său, trimis în misiune în Romania de șefii săi din Mișcare, aflați în Germania, pentru a crea, eventual pe teritoriul unguresc, „un grup de diversiune". Operațiunea s-a soldat, din păcate, cu un dureros eșec, principalii protagoniști plătind cu ani grei de închisoare îndrăzneala lor.

Potrivit lui Mircea Tănase, eșecul s-ar fi datorat și implicării serviciilor secrete sovietice, care ar fi controlat acest caz „printr-un agent dublu" (op. cit., p. 68). Cert este că în acțiune au fost implicați și doi militari români, adjutantul Dumitru Marinescu, pilotul avionului, și căpitanul Mihai Țanțu, însoțitorul grupului. Dacă Dumitru Marinescu a plătit cu ani de „gulag" aventura sa (viața acestui veritabil „Papillon" român este relatată pe larg de scriitorul militar Constantin Strună, în cartea sa *Bate clopotu-n gulag,* București, Ed. Semne, 2000), în schimb, Țanțu are prilejul să se confeseze direct în fața organelor de anchetă. Iată spicuiri din *Declarația* sa, dată la 5 iunie 1946: „În data de 6 sau 8 ianuarie 1945 (la acea dată Mihail Țanțu încă era ofițer activ în cadrul Batalionului de Pază al Aeroportului Băneasa – n.n.) s-a prezentat la mine locotenentul Grigorescu... care s-a referit *vag* (s.n.) la necesitatea înjghebării unei rezistențe împotriva comunismului... Apoi mi-a cerut să mă întâlnesc cu un important factor al Mișcării. Era cel din cazul Miskolc, Bârsan, adică profesorul Stoicănescu... Prima noastră conversație a avut același curs banal, ca și cele cu Grigorescu (și Popa, un alt emisar – n.n.) pe care nu i-am mai văzut. *Probabil își terminaseră misiunea* (s.n.). Am aflat mai târziu că au fost arestați..." (ACNSAS, Fond S.I.E 2, vol. I, pp. 45-56, apud Mircea Tănase, op. cit., p. 79). În esență, Stoicănescu îi cere lui Țanțu să-l transporte „către liniile germane". Drumul va fi, însă, mai scurt, respectiv până la Brașov, unde Țanțu poposește la un hotel, împreună cu însoțitorii săi (Stoicănescu și Schmidt), cazându-se, evident, sub altă identitate. Cum prima plecare a avionului eșuează din cauza ceții, se încearcă o deplasare cu trenul, până la Oradea, de unde să se zboare spre Miskolc. Întâmplător sau nu, Țanțu renunță la acțiune și, sub pretext că este chemat la unitate, se întoarce la București.

Mai târziu, susține Țanțu: „Când mă întâlneam cu diverși legionari, aceștia se uitau cu ochi răi la mine. Am aflat mai târziu că mă considerau trădător, întrucât *Doina* lui Eminescu, text ce trebuia recitat la Radio Donau, ca semn că avionul a ajuns la destinație, nu s-a auzit" (*op. cit.,* p. 96). În fapt, avionul respectiv a fost doborât (după alte surse, doar „interceptat" de ruși) în apropiere de Miskolc, versiunea oficială fiind aceea că ar fi transportat „ofițeri superiori germani" (cf. Valeriu Avram și Alexandru Armă, *Blindatele cerului,* București, Ed. Militară, 2013, pp. 245-248). Se pare însă că implicarea lui Mihai Țanțu în acest caz se făcuse... cu acordul șefilor, care l-au și sfătuit „să dispară". („Domnul comandor Gruia, prin locotenentul Mangra, mi-a comunicat că și așa situația mea militară era pusă pe tapet, urmând a fi scos din cadrele active ale armatei.") Prin urmare, acceptă să se deplaseze, *neoficial* am spune, la Miskolc, spre a lua legătura, dacă se mai poate, cu fugarii și a încerca, eventual, repatrierea lor. În caz contrar, nu avea ca alternative decât „să se sinucidă, să se predea sau... să dispară". Ca urmare, Mihai Țanțu ajunge, totuși, în Ungaria, unde află că Schmidt și Stoicănescu sunt reținuți de ruși, dar, existând pericolul de a fi arestat ca trădător și, eventual, a împărtăși soarta pilotului Marinescu, se întoarce în țară, pe rute ocolite, însoțind chiar o coloană militară, unde constată că deja „a intrat în ilegalitate" și a rămas „fără susținător" (*ibidem*, pp. 45-56).

Un alt episod, de data aceasta și mai tenebros, în care căpitanul Mihai Țanțu a fost implicat pe *frontul invizibil* și asupra căruia stăruie și Mircea Tănase în cartea sa, îl reprezintă participarea/infiltrarea sa în Mișcarea Națională de Rezistență, acțiune se pare eșuată și care i-a adus o condamnare de 25 de ani de închisoare grea pentru „crima de complotare întru distrugerea unității statului". Iată, așadar, extrasă din același Fond S.I.E. 2 (ACNSAS, vol I, p. 24-41) o nouă *Declarație*, din 4 iunie 1946, a lui Mihai Țanțu, în care se referă la activitatea sa din cadrul Mișcării Naționale de Rezistență, derulată din 28 septembrie 1945 și până în februarie 1946. Contactat, în septembrie 1945, de avocatul Nicolae (Puiu) Calleya, proprietar al fabricii de textile „Mercantila română", din București, care s-a recomandat a fi „în mijlocul forului competent care conducea la aceea oră Mișcarea", care avea drept scop „menținerea ființei Neamului", Țanțu, care se considera, cum am văzut, el însuși în „ilegalitate", se angajează să susțină obiectivele lui Calleya, despre care susține, totuși, că „nu am fost împărtășit cu credințele, metodele și sistemele sale", cu condiția să i se pună la dispoziție o sumă de bani (respectiv, 14 milioane de lei, cât costa atunci „un camion bun", cu care să-și desfășoare viitoarea activitate). Cum banii nu au venit niciodată, primind, în schimb, un autoturism Citroen și acela „dezmembrat", Țanțu se desparte, cum va declara el însuși, de Nicolae Calleya, nu înainte de a se certa cu „asociații săi", foști colegi parașutiști: „Toți erau nemulțumiți de mine. Aveau și dreptate. Îi dezamăgisem".

Ca urmare, pleacă, cu acte false, pe care și le confecționează „singur", spre Sibiu, unde și locuiește o vreme la hotel, fără însă a renunța la ideea de a activa „în rândurile oricărei mișcări cu caracter național". Interesante sunt și reflecțiile cu caracter social ale fostului ofițer parașutist, care însoțesc, paradoxal, Declarația menționată și care vădesc un surprinzător dar de moralist: „Am înțeles că ființa unui Neam nu se păstrează prin prezența în ilegalitate a unor anumiți oameni și nici prin autocrearea de foruri, care, în așteptarea momentului potrivit, să creeze o ordine de stat potrivită intereselor lor, ci *prin virtuțiile morale ale acelui Neam* (s.n.), căpătate prin tradiție și educație" (Tănase, *op. cit.,* p. 103). În consecință, se predă/este arestat de organele competente.

Un alt episod, de altfel destul de mediatizat ulterior, este cel al întâlnirii dintre Mihai Țanțu și fruntașul P.N.Ț. Ilie Lazăr (1895-1976), facilitată de prima femeie parașutist din România, Smaranda Brăescu (1897-1948), „vechea mea camaradă de aerodrom": „M-am gândit la Domnia Sa (Ilie Lazăr – n.n), știind că-l cunoscuse bine pe tatăl meu, Vasile Țanțu, vechi luptător naționalist, și m-am gândit a-i cere sfatul, eventual o *utilizare* (s.n.)". Tot prin Smaranda Brăescu, Țanțu îi comunică lui Ilie Lazăr că se consideră „inactiv" și că „ar dispune de un grup cu care aș putea activa". Răspunsul primit a fost acela că „Domnia Sa va studia propunerile mele", declara Mihai Țanțu la interogatoriul instrumentat în 9 iunie 1946. Ulterior, respectiv la 3 iulie 1946, are loc, evident, în închisoare, și o confruntare între cei doi, al cărui *Proces Verbal,* aflat în *Dosarul* P 18, vol. I (ACNSAS, pp. 52-53), consemnează faptul că inițiativa lui Țanțu de a se pune la dispoziția partidului (P.N.Ț. – n.n.), pentru o eventuală activitate provocatoare („Am discutat cu căpitanul Țanțu, *ca o ipoteză* (s.n.) posibilitatea ca să facem rost de un avion care să răspândească manifeste pentru P.N.Ț.", declară la interogatoriu Ilie Lazăr), a fost primită cu „prudență".

Activitățile derulate de Mihai Țanțu în cadrul Mișcării Naționale de Rezistență nu trec, așadar, neobservate de autorități, astfel că, la 23 mai 1946, fostul parașutist este arestat, într-o comună din județul Botoșani, alături de un „lot" mai extins de opozanți din cadrul M.N.R., din care mai făceau parte avocatul Nicolae Calleya – „legionar", amiralul (în rezervă) Horia Macellariu (1894-1989), profesorul Gh. Manu ș.a. Cu acest prilej, se arată în *Dosarul preliminar în instruirea procesului* (Fond f, Dosar 6192, vol. 9, apud Cristian Troncotă, *Procesul Mișcării Naționale de Rezistență – 1946*, în *Arhivele Totalitarismului,* an VI, nr. 19-20), căpitanul Țanțu este acuzat că „încă din toamna anului 1944 a organizat în zona Cumpăna, jud. Argeș, un grup format din legionari, germani, infractori și feluriți dezertori cărora le-a procurat acte false și a reușit să formeze un depozit de armament și de ajutorare a legionarilor". Inculpat, deci, pentru că „ar fi urmărit provocarea unui război civil în țară", Țanțu este condamnat de Tribunalul Militar București, în iunie 1946, la „20 de ani de muncă silnică, 10 ani de detenție riguroasă și 5 ani degradare civică pentru răzvrătire".

Documentele consemnează că a trecut succesiv prin închisorile Oradea, Lugoj, Jilava, Aiud, Gherla, Iași, Salcia și Colonia Periprava, iar, la 18 octombrie 1948, a fost transferat la Penitenciarul Văcărești, de unde a fost ridicat de organele de securitate și trimis... într-o *misiune externă* (Tănase, *op. cit.*, p. 174). Oficial, „deținutul" Mihai Țanțu este pus la dispoziția M.S.S. (Ministerul Securității Statului) pentru cercetări, în fapt, este lăsat să „evadeze", devenind „agent" al Direcției „A" a Securității, având ca misiune infiltrarea sa în rândul emigrației române din Occident.

Aventura „occidentală" a lui Mihai Țanțu, desfășurată în intervalul martie 1949 – iunie 1950, pe itinerarul Budapesta – Viena – Innsbruck – Paris și retur, via Viena, este relatată pe larg într-un *Raport de activitate* (aflat în același *Dosar* S.I.E. 2, pp. 294-353), în fapt, un veritabil *Manual de spionaj,* elaborat sistematic, probabil de ofițerul de legătură al lui Țanțu, după ce, constatând că misiunea sa de infiltrare a eșuat, Serviciul de Informații Militare a dispus retrimiterea în România a agentului. Într-un stil „alambicat, chiar criptat", după cum semnalează Mircea Tănase, este exprimată îngrijorarea Centralei că emisarul ar fi *defectat,* trecând de partea celor de la Paris (Tănase, *op. cit.*, p. 183). Cum amănuntele acestui caz sunt cu totul cețoase, credem că o umbră de mister nu strică unui personaj, cu totul special și controversat, cum a fost căpitanul Mihai(l) Țanțu.

Și, pentru că fiecare istorie are și un epilog, voi mai semnala că Mihai Țanțu a fost eliberat din închisoare în 1964, apoi ar fi dus o viață modestă, practicând diverse munci sub nivelul său de pregătire profesională și intelectuală. A murit în august 1979, fiind înmormântat la Cimitirul Cărămidarii de Jos, din cartierul bucureștean Berceni. A fost însoțit, pe ultimul drum, de o mână de foști camarazi, atrași, după obiceiul vremii, de un anunț publicat la rubrica „Decese" din ziarul *România Liberă*. Cum locul „de veci" acordat a fost pentru 7 ani, la expirarea termenului, osemintele lui Mihai(l) Țanțu au fost vărsate la groapa comună, astfel că, după cum spune Mircea Tănase, amintirea acestui fiu al Basarabiei cu destin de erou „s-a topit și ea în țărâna care l-a înghițit nemiloasă".

Scrisoarea Reginei Maria către țară și popor

În revista *Sănătatea*, numărul din septembrie 1938 (ni-l semnalează medicul Alexandru Dușan, Curtea de Argeș), a apărut un articol cu titlul „A murit o mare regină și o mare iubitoare de oameni", sub semnătura dr. S. Irimescu. Iată primele paragrafe, în ortografia timpului:

O imensă durere copleșește un întreg Neam. Dispare o femee care a întrunit în Ea un suflet mare și o vie inteligență, îmbinate cu o grație și un farmec care făceau din Ea o ființă unică.

S'a scris mult despre marea Regină și se vor evoca amintiri, citând date și fapte despre rolul Ei covârșitor în marea epopee a Neamului. Cuvântul și convingerile Ei au contribuit până la a fi determinante, când s'a luat hotărârea care ne-a dus la Unitatea Națională.

Se identificase așa de mult cu Țara în care venise, frumoasă ca din povești, vlăstar din cele mai mari familii de împărați, încât un instinct puternic a readus-O de pe meleagurile străine, unde boala o măcina, ca să moară pe pământul care-i era scump, în acel castel ca de legende, în care s'a alcătuit și întărit Dinastia, inseparabil legată de destinele poporului nostru. A fost un gest suprem de devotament pentru țara pe care o iubea și în care a găsit totdeauna o reciprocitate de sentimente pe care nimic nu o altera. (...)

Nr. 7 (ANUL XXXVIII) SĂNĂTATEA SEPTEMBRIE 1938

A MURIT O MARE REGINA ȘI O MARE IUBITOARE DE OAMENI

de Dr. S. IRIMESCU

O imensă durere copleșește un întreg Neam. Dispare o femee care a întrunit în Ea un suflet mare și o vie inteligență, îm-

o iubea și în care a găsit totdeauna o reciprocitate de sentimente pe care nimic nu o altera.

Continuă articolul, dar nu reluăm mai mult. Trecem însă la Testamentul Reginei Maria, care se încheie astfel:

Anexez la acest testament două scrisori cari se vor deschide de copiii Mei îndată după moartea Mea, înainte de înmormântare.

Acest testament a fost făcut, scris, datat și semnat cu mâna Mea la Tenha-Juvah [Cuibul Liniștit, palatul Reginei de la Balcic, n.red.], *Balcic, astăzi Joi 29 Iunie 1933.*

Maria

Regina României

Una dintre scrisori era adresată țării și poporului și ar trebui citită de orice român, ori de câte ori se gândește la Țară și la Regină. A apărut, deloc întâmplător, în *Frontul Mărășești,* din august–septembrie 1938. O reproducem aici, tocmai pentru a-i fi la îndemâna oricărui român...

Țării mele și Poporului meu

Când veți citi aceste slove, Poporul meu, eu voi fi trecut pragul Tăcerii veșnice, care rămâne pentru noi o mare taină...

Și totuși, din marea dragoste ce ți-am purtat-o, aș dori ca vocea mea să te mai ajungă încă o dată, chiar de dincolo de liniștea mormântului.

Abia împlinisem 17 ani când am venit la tine. Eram tânără și neștiutoare, însă foarte mândră de țara mea de baștină și sunt și astăzi mândră de a fi fost născută Engleză; dar când am îmbrățișat o nouă naționalitate, m-am străduit să devin o bună Română.

La început n-a fost ușor. Eram străină, într-o țară străină, singură între străini. Dar prea puțini sunt acei cari se reculeg să cugete cât de grea este calea pe care o Principesă străină trebuie s-o parcurgă ca să devie una cu noua țară în care a fost chemată.

Am devenit a voastră prin bucurie și prin durere. Privind înapoi, e greu de spus ce a fost mai mare: bucuria ori durerea? Cred că bucuria a fost cea mai mare, dar mai lungă a fost durerea...

Nimeni nu e judecat pe drept cât trăiește; abia după moarte este pomenit sau dat uitării...

Poate de mine vă veți aminti, deoarece v-am iubit cu toată puterea inimii mele și dragostea mea a fost puternică, plină de avânt; mai târziu a devenit răbdătoare, foarte răbdătoare.

Mi-a fost dat să trăiesc cu tine, Poporul meu, vremuri de mare restriște și vremuri de mari îndepliniri. Pentru un timp mi-a fost dat să-ți fiu călăuză, să-ți fiu inspiratoare, să fiu aceea care a păstrat flacăra vie, aceea care a devenit centrul de îndârjire, în zilele cele mai negre.

FRONTUL MĂRĂȘEȘTI

„Nimic pentru noi... Totul pentru Frontul Mărășești !"

Director: General G. DRĂGĂNESCU

ȚĂRII MELE ȘI POPORULUI MEU

de MARIA Regina României

Aceasta ți-o pot spune astăzi, căci nu mai sunt în viață. În acele zile mi-ai dat un nume ce mi-a fost drag: m-ai numit „Mama tuturor" și așa vreau să rămân în amintirea ta, aceea care putea totdeauna să fie găsită, în clipele de durere sau de pericol... A venit mai târziu o vreme când m-ați negat, dar aceasta este soarta mamelor; am primit aceasta și v-am iubit mai departe, cu toate că nu vă puteam ajuta așa de mult ca în zilele când credeați în mine. Dar aceasta e uitată.

Atât timp am fost în mijlocul tău, încât mi se pare abia cu putință că trebuie să te părăsesc; totuși, orice om ajunge la capătul drumului.

Eu am ajuns la capătul drumului meu. Dar înainte de a tăcea pentru veșnicie vreau să-mi ridic pentru ultima dată mâinile pentru o binecuvântare...

Te binecuvântez, iubită Românie, țara bucuriilor și durerilor mele, frumoasă țară, care ai trăit în inima mea și ale cărei cărări le-am cunoscut toate...

Frumoasă țară pe care am văzut-o întregită, a cărei soartă am împărtășit-o atâția ani, al cărei vis strămoșesc l-am visat și eu și mi-a fost îngăduit să-l văd împlinit.

Fii tu veșnic îmbelșugată, fii tu mare și plină de cinste, să stai veșnic falnică printre alte națiuni, să fii cinstită, iubită și pricepută...

Am credința că v-am priceput; nu am judecat, am iubit...

Niciodată nu mi-au plăcut formele și formulele, nu prea luam uneori seama la cuvintele ce le rosteam. Am iubit adevărul și am visat să trăiesc în lumina soarelui, însă fiecare trăiește cum poate, nu cum ar dori...

Dar când îți vei aminti de mine, Poporul meu, gândește-te ca la una care a îndrăgit viața și frumusețea, care a fost prea cinstită ca să fie cu băgare de seamă, prea miloasă ca să fie învingătoare, prea iubitoare ca să judece.

N-am nicio avuție să vă las; ceea ce cu atâta mărinimie mi-ați dăruit am cheltuit între voi; am înfrumusețat acele locuri unde mi-a fost dat să trăiesc. Dacă toate cele frumoase îți vor aminti de mine, atunci voi fi deplin răsplătită de dragostea ce ți-am dăruit-o, fiindcă frumosul mi-a fost un crez.

Am redeșteptat la o viață nouă micul castel părăsit de la Bran, dar Tenha-Juvah a fost locul cel înfăptuit, acolo mi-a fost dat să fac din vis un adevăr, și fiindcă aceasta a însemnat pentru mine mai mult decât aș putea tălmăci vreodată, am cerut fiului meu Regele Carol al II-lea ca inima mea să fie adusă și așezată în „Stella Maris", biserica pe care am clădit-o la marginea mării...

Cu trupul voi odihni la Curtea de Argeș, lângă iubitul meu soț, Regele Ferdinand, dar doresc ca inima mea să fie așezată sub lespezile bisericii ce am clădit-o.

În decursul unei lungi vieți, atâția au venit la inima mea, încât, moartă chiar, aș dori să mai poată veni la ea, de-a lungul potecii cu crini ce mi-a fost mândria și bucuria...

Vreau să odihnesc acolo, în mijlocul frumuseților făurite de mine, în mijlocul florilor ce le-am sădit.

Și cum acolo se găsește inima mea, eu nu vreau să fie un loc de jale, ci dimpotrivă, de pace și de farmec, cum a fost când eram în viață. Încredințez copiii mei inimii Poporului meu; fiind muritori, pot greși, dar inimile lor sunt calde, așa cum a fost a mea. Iubiți-i și fiți folositori unul altuia, căci așa trebuie să fie.

Și acum, vă zic rămas bun pe veci; de acum înainte nu vă voi putea trimite niciun semn; dar mai presus de toate amintește-ți, Poporul meu, că te-am iubit și că te binecuvântez cu ultima mea suflare.

Maria

Din învățături...

Așa rugându-mă, am zis: Bucură-te, stăpână, pururea fecioară Născătoare de Dumnezeu, sprijinitoare și caldă ajutătoare a creștinilor, roagă-te lui Dumnezeu pentru mine! Bucură-te, cinstită și făcătoare de viață cruce, din care a izvorât viața întregii lumi! Bucurați-vă, toate puterile cerești, îngeri, arhangheli, și rugați-vă pentru mine! Bucură-te și tu, cinstite prorocule și înainte mergător și botezător al Domnului, propovăduitor al pocăinței, și roagă-te pentru mine! Bucurați-vă, apostolilor, propovăduitori ai evangheliei lui Hristos, care ați scos pe oameni din întunericul înșelăciunii idolești și i-ați îndreptat către lumina înțelepciunii dumnezeiești, rugați-vă pentru mine! Bucură-te, frumoase raiule, pe care îl doresc toți cei ce au slujit bine lui Dumnezeu! Bucurați-vă, sfinți mari mucenici, care ați pătimit pentru Dumnezeu și ați strălucit în temnițe și ați cunoscut săbiile cele ascuțite și nu v-ați înfricoșat de fiarele cele cumplite, ci v-ați luptat ca să vă asemuiți patimilor Domnului nostru Iisus Hristos și ați primit cununile cele netrecătoare, ați dobândit împărăția cerului, având îndrăzneală către Dumnezeu, rugați-vă pentru mine! Bucurați-vă, patriarhilor, ierarhilor, părinți purtători de Dumnezeu, care ați propovăduit prin cetăți sfânta evanghelie și ați arătat pe Hristos, ați primit daruri din cer și ați dobândit lumină de nespus, rugați-vă necontenit lui Dumnezeu pentru mine!

Istoria de lângă noi

Imposibila edificare a conștiințelor fără istorie

Dragoș VAIDA

De multe ori, termenul *istorie* poate să îi sugereze omului de cultură generală anumite reprezentări înșelătoare. Una dintre acestea se formează atunci când cunoașterea ni se limitează la aspectele pur tehnice, când considerăm exclusiv o parte *decupată* dintr-un complex ansamblu, trecând cu vederea peste legături și reținând cu precădere partea *evenimențială,* cronologia, parada actorilor succesivi, în detrimentul tendințelor, ideilor călăuzitoare, *invarianților* de la o epocă la alta și *stilului* desfășurării. O altă eroare, afectând atitudinea noastră față de istorie, se produce atunci când privim istoria ca fiind ceva trecut, *terminat,* pe deplin cunoscut, ceva *definitiv inactiv* în raport cu prezentul, îndepărtat și deci fără o prea mare importanță. Când se întâmplă așa, istoria de lângă noi se reduce la ce s-a întâmplat ieri sau alaltăieri și actual devine numai ce este acum, cronologia delimitând discreționar conținutul. Dimpotrivă, cred că, în realitate, *istoria de lângă noi* se lasă captată de metafora cosmică găsită de Eminescu: *Tot astfel când al nostru dor/ Pieri în noapte-adâncă,/ Lumina stinsului amor/ Ne urmărește încă.* În plan individual, această lumină stinsă, dispărută, care totuși luminează, această istorie devenită acum a noastră și în noi, este reprezentată de acele episoade din propria noastră viață trecută a căror urmă persistă. Mai mult, devine fond al prezentului pe care noi încercăm să-l reconstruim, să-l retrăim, în varii împrejurări, același sau uneori altfel, *invariant* al existenței noastre, oriunde ne-am găsi. *Invarianți* găsim însă și în istoria mare *din afară.*

În scrierile sale politice, Eminescu adesea ne sugerează că fenomenele istorice și tipurile umane nu se disociază de cultură, valori sau idealuri, purtând, împreună cu acestea, pecetea *unui stil.* Sunt identificați invarianții unei civilizații, într-o anumită epocă, sunt descoperite coerența manifestărilor și modelele perene ce conferă istoriei, culturii, valorilor și năzuințelor unei societăți o structură, o formă.

Pentru exemplificare, citâm articolul *Tendințe de cucerire,* din Mihai Eminescu, *Scrieri politice* (Ediție comentată de D. Murărașu, Scrisul Românesc, Craiova, 1931, pp. 158-163; D. Murărașu este fiu de preot din Botoșani. A fost membru al Școlii Române din Franța, Fontenay-aux-Roses, și doctor în litere, București. A fost profesor la Academia Comercială din București, cariera universitară fiindu-i curmată de regimul comunist. L-am cunoscut ca profesor la liceul nostru, fostul Seminar Pedagogic „Titu Maiorescu", actualul Caragiale.), cu precizarea că împărtășim numai în parte caracterizările autorului care, spre pildă, ignoră componenta autentic creștină. Eminescu dă curs unui extremism care trebuie să se corecteze în fața realității. „...Rușii" (ne spune Eminescu, pătimaș și nedrept) „sunt sub dominarea unui deșert sufletesc, a unui urât, care-i face să caute în cuceriri ceea ce n-au înlăuntrul lor. Nouă ni se pare că cercurile culte (n.n., oare care ar fi acestea?), în loc de a stăvili acest *horor vacui*, în loc de a-l împlea prin muncă și cultură, îl sumuță contra Europei pe care o numesc îmbătrânită și enervantă, coaptă pentru a cădea întreagă sub dominație rusească" (p. 159). „Frumosul e înlocuit prin măreț, precum colinele undoiate și munții cu dumbrăvi ai țărilor apusene sunt acolo înlocuite prin șesuri fără de capăt (n.n., spațiul din matricea stilistică). În tendințele de cucerire, în așa-numitele misiuni istorice (n.n., doctrina Brejnev și Pactul Ribbentrop-Molotov?), care-și caută marginile naturale nu e nimic dedesupt, decât pur și simplu neștiința și gustul de spoliare.

În zadar caută un popor în întinderi, în cuceriri, în războaie ceea ce-i lipsește în chiar sufletul lui; sub nicio zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat (n.n., poetul merge mult prea departe), sau mai bine zicând ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii a multe generații dedate la lucru" (p. 158; n.n., rezultat pe care Eminescu îl va fi văzut și admirat la Viena).

Capul de mistreț

Constanța VAIDA HALIȚĂ

Se terminase războiul. Tata s-a întors de pe front obosit și descurajat. Nu își găsea locul și rostul, pe care refugiul din Oradea, după dezmembrarea Ardealului, și plecarea pe front i le-au spulberat. Mobilizat cu unitatea sanitară, pentru o vreme, în spatele liniei întâi, amputa mâini și picioare, deși era medic internist. Văzuse tragedia soldaților noștri aruncați în luptă, prost echipați pentru iernile stepei rusești, cu nasul și urechile degerate. Chipul feroce și nemilos al războiului l-a urmărit mult timp.

Și-a regăsit echilibrul și elanul doar după eliberarea Transilvaniei. Îndată ce legăturile au fost restabilite, trupele rusești și române pornind spre inima Europei, în vara lui '46, am plecat și noi către Sângeorz-Băi, locul de origine al familiei mele paterne. Calea ferată fusese parțial distrusă. Am schimbat mijloacele de transport în locurile cele mai neașteptate, înnădind capetele întrerupte ale căii ferate cu câte o căruță tocmită la fața locului sau cu un autobuz supraaglomerat. Trenul mergea încet, prudent, cu opriri în câmp și staționări interminabile în câte o gară cu nume necunoscut. Unii coborau, alții încercau să urce, cocoțați pe tampoane sau pe acoperișul vagoanelor. Coșuri, baloturi, desagi, geamantane legate cu sfoară, damigene erau azvârlite sau îndesate prin ferestre. Se țipa, se chemau cei pierduți în mulțime. Se cereau informații despre locul unde se putea cumpăra o pâine. Fețe congestionate cereau celor de pe peron o sticlă cu apă de la o cișmea asediată. În compartiment era miros greu de sudoare și usturoi.

Pe măsură ce ne apropiam de destinație, apăreau printre dealuri pâlcurile de case gospodărești adunate în jurul turnului înalt al bisericii. La Năsăud se terminase calea ferată. Înainte de a ne continua drumul spre Sângeorz-Băi, am poposit la bunica Sultana, acolo unde, cu șase ani în urmă, mă despărțisem de ea, înaintea plecării noastre fără speranțe, spre București.

Bunica ne aștepta de ceva vreme. Stătea în pragul ușii larg deschise către fosta sufragerie. Agățat deasupra ușii, un cap de mistreț împăiat ne privea cu un rânjet viclean. Fusese „salvat" de la jaful prin care trecuse casa, de Traian, omul de încredere, lăsat să păzească locuința în lipsa bunicii. Trupele germane și maghiarii se retrăseseră jefuind ce le ieșea în cale, jaf desăvârșit apoi de localnici. Bunica se adăpostise la niște rude, iar la întoarcere găsise casa aproape goală.

În acest decor dezolant, capul de mistreț părea a fi simbolul jafului, sălbăticiei, imaginea războiului sângeros și absurd abătut peste lume. Până atunci, nimeni nu remarcase acea grimasă și nu-i atribuise o asemenea semnificație. Dimpotrivă, era socotit un obiect decorativ, emblema bărbăției, energiei și succesului.

În sufrageria mare și foarte lungă în ochii mei de copil, acolo unde, în vremurile bune, bunicul Alexandru – vicar greco-catolic – organiza primirea episcopului sau se sărbătoreau evenimente familiale sau bisericești, răsunau acum pașii noștri, pe scândura goală. Covorul cel mare, cel cu clasicele labe de elefant, negre pe fond vișiniu, nu mai era. Masa lungă, bufetul greoi sculptat în stil Alt-Wien, din zestrea bunicii, nu interesase pe nimeni. Tacâmurile și vesela de preț, mai ușor de transportat, dispăruseră, ușițele dulăpioarelor se legănau în balamale, cu încuietorile forțate. Sertarele goale se deschideau cu sunet de doagă. În camera fetelor, surorile tatei, era un pat de alamă, rămas din cele trei, câte fuseseră odată. Nicio scoarță, nicio cuvertuă, nicio perdea.

Bunica părea acum și mai mică decât era, în spațiul supradimensionat al casei golite. Camerele erau mari și tavanele înalte. În golurile decupate ale ferestrelor se putea vedea grosimea zidului de piatră, cât un zid de cetate. Era casa ei de zestre, construită la mijlocul secolului al nouăsprezecelea de tatăl ei, hărăzită să înfrunte timpurile și să adăpostească mai multe generații, așa cum se gândea atunci.

Agitația provocată de sosirea noastră fusese depășită. Bunica Sultana își reluase lucrul întrerupt, triind acte, fotografii, reviste vechi și ziare îngălbenite. Scăpaseră de jaf, fuseseră răscolite, împrăștiate și abandonate, ca lipsite de valoare. Stătea ghemuită pe un scăunel, la lumina slabă a unei lămpi cu gaz așezată pe podea. Lua în mână una câte una piesele fragile și prăfuite, martore ale unei vieți trecute atât de repede. Părea că le mângâie. Apoi le lega cu câte o sfoară sau panglică, pentru o altă dată când le va găsi locul lor. Eram culcată, pe jos, lângă ea, pe o pătură, urmărind mâinile ei mici și îndemânatice care nu încetaseră toată viața să facă ceva. Din când în când, se întrerupea, pentru a-mi citi sau povesti ceva legat de obiectul pe care-l ținea în mână.

La unsprezece ani, cât aveam pe atunci, nu înțelegeam sensul unor evenimente, unor întâmplări mai vechi sau mai recente prin care trecuse. Mult mai târziu le-am rememorat, le-am retrăit și legat de propriile mele trăiri, am putut să le înțeleg.

Am revenit la ea, într-o vară, când copiii mei, încă mici, au mai putut să se bucure de libertatea livezii din spatele casei, înainte ca bunica să ne părăsească.

Își încropise două camere și o bucătărie prin recompartimentarea vechii case, care avusese inițial opt camere și unde primăria îi plasase două familii de chiriași. Pe bunica nu a supărat-o noua configurație. La vârsta ei înaintată, aprecia apropierea unor persoane binevoitoare. Toată viața a avut înțelepciunea să accepte cu seninătate încercările trăite și să-și facă datoria până la capăt. Chiriașii au devenit curând prietenii ei.

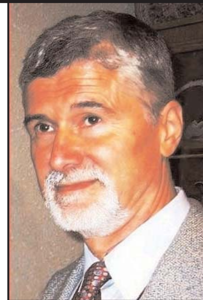
Asa am regăsit-o în acea vară, senină, sănătoasă și bucuroasă de oaspeți. Ne-am înghesuit cu toții în micul spațiu care forma apartamentul ei, iar copiii se jucau în grădină toată ziua în compania altora, din vecini, și a unui băiețel de vreo șase ani, copilul unuia dintre chiriași.

Noile apartamente create comunicau prin prispa din spatele casei. Am intrat într-o dimineață prin ușa deschisă în apartamentul alăturat, să-l chem pe băiețel la joacă. În prima încăpere, pe peretele din față, mi-au căzut ochii pe o fotografie încadrată într-o ramă ovală, reprezentând o doamnă cu două fetițe, cam de vârsta fetiței mele. Eram nedumerită, știind că familia are un singur copil, camaradul de joacă al copiilor mei. M-a surprins domnul casei și astfel am aflat taina acelor chipuri. Cele trei ființe repezentau prima lui familie, care fusese distrusă de sălbăticia celor care se credeau stăpânii lumii și puteau dispune de viața și moartea milioanelor de suflete. Arestați de horthiști, îmbarcați în vagoane de marfă, cu destinație necunoscută, au făcut o oprire lângă o pădure, unde au fost separați, femeile și copiii de o parte și bărbații de cealaltă. Din acel moment, nu și-a mai văzut niciodată familia. O fotografie găsită și încadrată așa cum o vedeam acum era tot ce-i mai rămăsese din tinerețea lui. Ochii acelor copii mă priveau parcă cu repros: Cum de am putut permite asemenea crime? Nu am găsit niciun cuvânt de spus, ar fi fost nepotrivit, ar fi sunat sec. De multe ori după aceea mi-am amintit de acea fotografie.

Niciun curs de istorie, psihologie sau sociologie nu mi-ar fi transmis mai puternic, mai clar și mai nemijlocit Adevărul. Cât de jos poate să coboare omul la adăpostul ideologiilor, cum crima și războiul pot fi idealuri. Cum în unele gesturi mărunte, până la cele mai viclene și sofisticate teorii, se ascunde rânjetul unui cap de mistreț împăiat.

Contesa Livia de Dymsza, născută Maiorescu, la Câmpulung

Radu PETRESCU-MUSCEL

Prezentul articol este un omagiu adus, la 70 de ani de la trecerea la cele veșnice, unei Doamne care a înnobilat prin simpla sa prezență Câmpulungul, contesa Livia de Dymsza, născută Maiorescu (1863-1946).

Despre Titu Liviu Maiorescu s-a scris mult și se va scrie. Academician, avocat, critic literar, eseist, estetician, filosof, pedagog, politician conservator, cu numeroase mandate de deputat și senator, scriitor și mason, prim-ministru al României între 1912 și 1914, ministru la mai multe departamente (Culte și Instrucțiune Publică, Interne), membru fondator al Academiei Române, pe scurt, o personalitate remarcabilă a României sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX.

Se cunoaște mai puțin faptul că în februarie 1911 a fost ales deputat conservator de Muscel, împreună cu profesorul universitar Mihail Vlădescu, unul dintre primii președinți ai Ligii Culturale, alegeri cu prilejul cărora liberalii, începând cu șefii lor, au fost înfrânți categoric (Constantin I.C. Brătianu în Muscel, Ion I.C. Brătianu în Botoșani).

Maiorescu a călătorit cu mare plăcere, pe cont propriu sau în interes electoral ori la ceremonii oficiale, prin județele Argeș și Muscel. Pe lângă prieteni din aceeași familie politică, îl însoțeau, de regulă, familia și rudele (prima soție, Clara, și fiica Livia) și, nu de puține ori, femeile care l-au fascinat mai mult decât s-ar fi cuvenit, poate (Mite, soția cumnatului său, doctorul Wilhelm Kremnitz; domnișoara Ana Rosetti, care-i devine soție după divorțul de Clara).

Astfel, în mai-iunie 1881, ia parte la o excursie cu multe peripeții, în prima parte însoțit și de Clara și Livia, cu trenul, pe traseul București-Sinaia-Brașov. Soția și fiica rămân la Brașov, iar de acolo el pleacă spre Bran, cu două trăsuri, împreună cu restul participanților: doamnele Zoe Bengescu și Maria Negruzzi, domnișoara Ana Rosetti, domnii Jacques Negruzzi și Constantin Gane. De la Bran se îndreaptă, călări, spre Rucăr. Șapte cai pentru excursioniști, plus o călăuză călare și două pe jos. Trecând prin vămile austro-ungară și română, ajung la Rucăr, fiind primiți de familia moșneanului Moise Bunescu, fost primar, iar de acolo pleacă spre Mănăstirea Nămăești, cu cele două trăsuri cu patru cai trimise de „excelentul" birjar Dumitru Sârbu din Câmpulung. Îl exasperează starea jalnică a primului tronson: „De la Rucăr, pe malul Dâmboviței, până la Dragoslave, drum foarte rău. De acolo înainte, însă, bună șosea până la Pitești". De la Câmpulung la Pitești, prin Stâlpeni, merg tot cu trăsura, iar de acolo, spre Bucuresti, cu trenul. În aprilie 1884, însoțit de dr. Kremnitz, călătorește, combinând trenul cu trăsura, pe ruta București – Curtea de Argeș – Câmpulung – Mănăstirea Nămăești – Pitești – București. În octombrie 1886, însoțit de Clara, cu trenul până la Pitești și de acolo la Curtea de Argeș, ia parte la târnosirea Catedralei restaurate de arhitectul André Lecomte de Noüy și punerea de către regele Carol I a pietrei fundamentale pentru Palatul Regal, ulterior Episcopal, în prezența Guvernului liberal, a reginei Elisabeta, dar și a domnișoarei sale de onoare, Livia Maiorescu. În aprilie 1890, îl regăsim la Mănăstirea Nămăești, însoțit de doctorul Grigore Buiucliu și familiile general Berindei și arhitect George Duca. De acolo, ajung la Rucăr cu trăsuri cu patru cai, unde prânzesc și participă – împreună cu prefectul de Muscel – la jocurile țărănești de nuntă. Printre cei vizitați acolo, același Moise Bunescu, plus Iancu Anastase, consilier comunal. Apoi se întorc, prin Pitești, la București.

De ce am simțit nevoia să accentuez faptul că Titu Maiorescu și cei din jurul său erau familiarizați cu peisajele și oamenii din cele două județe vecine, azi unul singur în urma mai multor reforme administrativ-teritoriale aplicate în timpul regimului comunist? Pentru că și acest lucru a jucat un rol în stabilirea la Câmpulung-Muscel, în amurgul vieții sale, a Liviei Maiorescu, devenită, în urma căsătoriei cu un inginer rus cu origine aristocratică poloneză, contesa Livia de Dymsza.

Să ne întoarcem în timp, ca să înțelegem mai bine contextul.

În 1862, aflat la Berlin, Titu Maiorescu, ortodox, ca și mama sa (Maria Popazu, din Brașov), se căsătorea cu eleva sa, protestanta Clara Kremnitz. Are loc și a doua căsătorie, ortodoxă, la București. Din această căsătorie, are doi copii, Livia și Liviu. Băiatul moare, la trei ani și patru luni, de difterie. Mariajul se confruntă, treptat, cu dificultăți tot mai mari, o parte din vină revenindu-i și lui Maiorescu, amorezat între timp de cumnata sa, Mite Kremnitz, relație din care a rezultat un copil, George Titus Kremnitz. Eșecul căsniciei și gelozia, justificată, care o macină, o determină pe Clara, nevrotică și deja bolnavă, să ia în considerație divorțul, cu condiția asigurării protecției financiare pentru ea, dar și a unei zestre decente pentru Livia, una dintre domnișoarele de onoare ale reginei Elisabeta. Lucrurile se precipită, însă, datorită implicării Liviei într-un scandal amoros la castelul Peleș, de care află Carol I, mereu atent la imaginea Casei Regale. Livia se îndrăgostise de un bărbat căsătorit, polonezul Zdislaw Lubicz, pianistul Casei Regale, cu care se întâlnea frecvent atât în locuința din strada Mercur nr. 1, cât și în reședințele regale din București și Sinaia, unde cântau împreună (Livia avea o voce foarte bună și, la fel ca mama sa, era o pianistă desăvârșită). În decembrie 1886, o scrisoare pătimașă este interceptată de regina Elisabeta și aceasta o predă regelui Carol I. La o primă audiență, solicitată reginei de Titu Maiorescu, i se aduce la cunoștință situația, iar Livia este obligată să demisioneze, părăsind în mare grabă România, împreună cu Clara, stabilindu-se împreună la Berlin, în ianuarie 1887. Maiorescu intentase deja divorț, în decembrie 1886, soluționat abia în iunie 1887, după ce obține consimțământul legal al Clarei. Nemaiexistând vreo piedică, se recăsătorește în septembrie cu Ana Rosetti, mai tânără cu 14 ani decât el.

În baza aranjamentului convenit oficial cu Clara, Maiorescu îi asigură o rentă anuală suficient de mare și îi suportă cu generozitate cheltuielile pentru operații, medicamente și tratamente. De fiecare dată când călătorea prin Germania, Maiorescu evită să o mai întâlnească, dar asta nu l-a împiedicat să o revadă pe Livia, la Berlin sau la Praga.

Resentimentele Liviei față de tatăl său, afectată fiind de pierderea statutului social pe care-l avusese până atunci, inclusiv în cadrul Societății „Junimea" (Vasile Alecsandri și Ion Creangă îi dedicaseră o parte dintre operele lor), o determină să nu mai revină în România nici în 1917, anul morții tatălui său. Este adevărat, însă, că primise vestea cu întârziere, iar războiul mondial făcea în continuare ravagii.

În Germania, Livia îl cunoaște pe inginerul rus Eugeniusz de Dymsza, nobil polonez cu o avere însemnată și în Lituania (pe atunci, atât Polonia, cât și Lituania făceau parte din Imperiul Țarist). Faptul că acesta era mai mare cu zece ani nu putea fi un impediment pentru Livia, în definitiv, o diferență de vârstă asemănătoare fusese între ea și cel refuzat odinioară, junimistul Teodor Nica, director la Banca Națională. Așa încât, în mai 1892, Clara, grav bolnavă, dar fericită, își dă acceptul, iar Livia și Eugeniusz se căsătoresc în Biserica Sf. Treime din Memel (azi Klaipeda). Peste doar două săptămâni, Clara avea să-și dea obștescul sfârșit.

Dar cine era contele Eugeniusz de Dymsza? Acesta își croise cu tenacitate drumul în viață, absolvind printre primii prestigioasa Facultate de Drumuri și Construcții din Sankt Petersburg, ca apoi să contribuie din plin la ambițioasele planuri ale țarului, construind poduri și căi ferate de importanță strategică, inclusiv în zona Mării Caspice, la Baku și Batumi, noul Eldorado. Poliglot și extrem de inteligent, proprietar al unei reședințe de iarnă la Sankt Petersburg, nobilul polonez trece cu brio examenul la care îl supusese Titu Maiorescu, dornic să-și cunoască viitorul ginere pe care i-l recomanda cu căldură Livia.

Un mariaj reușit, binecuvântat de Dumnezeu cu trei fetițe, botezate catolic: Janina Klara (1894 – 1991), Liwia, alintată Lalik (1899 – 1970) și Eugenia (1902 – 1905). La botezul Janinei Klara luaseră parte și Titu și Ana Maiorescu, ca nași. Între timp, contele Dymsza cumpărase în Lituania, cu un preț exorbitant, conacul Ilsenberg, dotat cu un parc imens, în mijlocul căruia se afla un lac. Peisaje idilice, parcă anume alese pentru o reluare, desigur, la altă scară, a activităților de odinioară ale „Junimii". Sufletul noilor manifestări, recitaluri și concerte, urmate de baluri nemaivăzute pe acele meleaguri, trezesc interesul lumii bune lituaniene, poloneze, dar și a celei rusești.

Veselia și frumusețea acestei noi lumi pentru Livia de Dymsza este însă afectată de pierderea mezinei, care trece în lumea umbrelor în 1905. Avea doar trei anișori. A fost înmormântată în parcul conacului și, recent, la centenarul morții copilei, Ambasada României și Primăria orașului Rokiskis au dezvelit o placă memorială și au montat o nouă cruce.

Deasupra Europei plutesc nori sumbri, multe țări pregătindu-se cu înfrigurare de război. Un război devastator, cum n-a mai fost până atunci, mai ales pentru țările pe teritorul cărora urmau să se desfășoare luptele. Nici Lituania nu a fost ferită de măcelul care avea să se soldeze cu milioane de morți și dispariția imperiilor. Nemulțumirile soldaților și civililor, extenuați de războiul parcă fără de sfârșit, aveau să aducă în scenă teroarea bolșevică, dublată de teroarea rușilor albi. Disperată, familia Dymsza se refugiază în 1917 în neutra Suedie, dar Eugeniusz se îmbolnăvește și moare de tifos, la Stockholm, în 1918.

Abia în 1919 reușește Livia să se reîntoarcă. Aducea cu sine urna cu cenușa iubitului său soț, pe care o adăpostește în cavoul părinților săi din Polonia. În 1920 se reîntoarce la moșia Ilsenberg, reluându-și cu tenacitate munca, alături de fetele sale, cu tooate mult iubite de întregul personal și de localnici, datorită generozității și afecțiunii pe care o arătau tuturora.

Vine în România în 1922, când intră în posesia averii moștenite de la tatăl său, inclusiv jurnalul acestuia, binecunoscutele *Însemnări zilnice*. Dorința sa vie este aceea de a-l publica integral în România, în cadrul operelor complete ale lui Titu Maiorescu. În acest scop, îl ajută pe primul editor, Ion A. Rădulescu-Pogoneanu, la transcriere și la traducerea pasajelor din limbile germană și franceză. Extrem de meticulos, acesta nu reușește să publice între anii 1937-1943 decât primele 12 caiete, plus o parte din caietul 14, ajungându-se astfel la însemnările anului 1891. Nemulțumită de lentoarea cu care acesta lucra, Livia de Dymsza renunță la serviciile sale și încheie, în mai 1943, un contract de exclusivitate cu Ilie E. Toroutiu, proprietarul Tipografiei bucureștene „Bucovina". Sfârșitul războiului și comunizarea accelerată a țării, între etape numărându-se și naționalizarea tipografiilor, împiedică finalizarea ambițiosului proiect. Percheziționarea de către Securitate, în 1953, a locuinței familiei Torouțiu se soldează cu confiscarea manuscriselor și documentelor primite de editor din partea Liviei. Consecințele vor fi dramatice, soții Torouțiu încetând din viață în același an.

→

Istoria de lângă noi

În 1924, Janina Klara, fiica cea mare, se căsătorește cu contele polonez Stanislaw Eugeniusz Plater-Zyberk, unul dintre coproprietarii imensei moșii Kurtowiany, unde, printre altele, funcționa și o renumită fermă piscicolă. Spre marea bucurie a Liviei, căminul tinerei familii este binecuvântat, pe rând, cu două fetițe: Janina Tereza (n. 1926) și Tereza Eugenia (n. 1932). Este și motivul pentru care Livia își drămuia cu mare atenție timpul între fetele sale, pendulând între Ilsenberg (vara) și Kurtowiany (iarna).

Tratatele de pace și Societatea Națiunilor nu pun capăt nemulțumirilor latente și conflictelor teritoriale între țări precum Polonia și Lituania, foste gubernii țariste, nici dorinței de revanșă a țărilor învinse, dornice de revizuirea pe orice cale, pașnică sau războinică, a respectivelor tratate.

Politica împăciuitoristă practicată sistematic de Anglia și Franța față de Germania și Italia se soldează, în 1938, cu divizarea și apoi dispariția Cehoslovaciei. Un moment crucial pentru Europa îl constituie semnarea, la 23 august 1939, a pactului Ribbentrop-Molotov, care stabilea noi sfere de influență, cu consecințe dramatice pentru Polonia, România, Țările Baltice și Finlanda. Conform anexelor secrete, Germania atacă prima Polonia, la 1 septembrie 1939. Sfârtecarea Poloniei continuă, la 17 septembrie venind rândul U.R.S.S. la pradă. Aflată între ciocan și nicovală, Lituania este silită să accepte oferta Germaniei și armata pătrunde, cu pierderi grele, în vechea capitală Vilnius și regiunea Suvalkai (ocupate de Polonia încă din 1920). Operațiunea „Mindaugas" s-a desfășurat între 19 și 23 septembrie 1939. Printr-un acord secret suplimentar, semnat la 27 septembrie 1939, Germania acceptă trecerea Lituaniei în sfera de influență sovietică. Urmează manevra „pionului otrăvit" din șah: la 10 octombrie 1939, Rusia „înapoiază" Lituaniei Vilniusul, prin impunerea unui tratat care o obliga să accepte prezența de baze militare sovietice pe teritoriul său (una dintre ele chiar lângă Vilnius). Apoi, Stalin ocupă pur și simplu țara, la 10 iunie 1940, după lansarea unui ultimatum agresiv, similar celui transmis ulterior României. În 1939-1941, au fost asasinați 60.000 de lituanieni, iar la 14 iunie 1941 începe prima campanie de deportare în masă, în vagoane pentru vite, spre gulaguri (35.000 de persoane în doar câteva zile), întreruptă de atacarea Rusiei de către Germania, soldată cu ocuparea Vilniusului și Kaunasului într-o singură zi, pe 24 iunie 1941.

În 1935 a avut loc în Lituania o reformă agrară care redusese dimensiunea moșiei Ilsenberg, situație în care Livia de Dymsza simte nevoia unui ajutor material permanent, pe care îl obține, în timp, sub forma unei pensii viagere, din partea guvernului condus de Gheorghe Tătărescu, reconfirmată și sub guvernul Ion Gigurtu, doar până la proclamarea statului național-legionar.

După 15 iunie 1940, Livia, împreună cu cele două fiice și cu cele două nepoate, se mută la Vilnius, pentru a evita arestarea și deportarea în Rusia, ca urmare a naționalizării industriei și a reformei agrare extinse, soldată cu exproprieri masive și formarea agriculturii de stat (sovhozuri). Contele Plater-Zyberk este arestat în 1941 și deportat în Siberia, cu o soartă necunoscută până la moartea soacrei sale, Livia de Dymsza, în august 1946, cu toții crezându-l mort. Scapă cu viață și reapare în mod cu totul surprinzător, murind la Vilnius, în 1955, fără să-și mai poată, probabil, contacta familia ajunsă între timp în Polonia, după patru ani petrecuți în România.

Intervenind pe linie diplomatică pe lângă Berlin, statul român reușește să o aducă în țară pe Livia de Dymsza, însoțită de fete și nepoate, în toamna anului 1942. Lipsite de minime posibilități de subzistență și fortate să vândă unele manuscrise și documente moștenite testamentar de Livia de la tatăl său, cele cinci femei se află într-o situație disperată. Apelează la sprijinul foștilor elevi și colaboratori ai lui Titu Maiorescu, la Simion Mehedinți, la Academia Română, la ministrul Ion Petrovici, la Rectoratul Universității din București, la Fundația Regală „Carol I". Sesizat la rândul său și șocat de această tragedie, mareșalul Ion Antonescu ia imediat atitudine, instituind o pensie lunară de 20.000 de lei, cu suportarea cheltuielilor de școlarizare a celor două nepoate într-o instituție educațională particulară din București și somarea Academiei Române să se implice în sprijinirea familiei fostului său membru. Sub justificarea că urmașii academicienilor nu pot fi ajutați din cauza prevederilor stricte ale legatelor în favoarea sa, Academia nu oferă nimic, spre deosebire de instituții precum Banca Națională a României, Rectoratul Universității din București, sau persoane particulare cu posibilități materiale, precum inginerul Ion Gigurtu și profesorul G.G. Mironescu, care oferă, anual, sume rezonabile. Inclusiv vicepremierul și ministrul de Externe, Mihai Antonescu, acceptă imediat să cumpere pentru biblioteca ministerului numeroase cărți și documente diplomatice oferite spre vânzare de Livia de Dymsza Maiorescu.

Între toamna anului 1942 și vara anului 1944 ele au locuit în anexele Institutului surorilor de caritate „Regina Elisabeta" din Bd. Filantropiei, iar nepoatele au învățat la Institutul romano-catolic „Sf. Maria" din strada Pitar Moș. E perioada în care obțin cetățenia română prin naturalizare.

Masivele bombardamente anglo-americane (aprilie 1944), soldate cu mii de morți și imense pagube materiale, obligă numeroase instituții ale statului să-și mute o parte dintre departamente, inclusiv arhive, în mai multe localități din țară. Astfel, o parte dintre departamentele Ministerului Propagandei Naționale, condus de profesorul Alexandru Marcu, ajung la Câmpulung-Muscel.

E o perioadă în care, în mod paradoxal, înflorește și viața culturală a orașului. Astfel, Câmpulungul, cu o populație fixă de circa 14-15.000 de persoane, cărora li se mai adăugau în jur de 4.000 de flotanți (refugiați și evacuați din provinciile pierdute, dar și turiști sezonieri), este martorul multor conferințe ținute la Liceul „Dinicu Golescu", la Școala Normală „Carol I" și în sala Cinematografului „Jinga" de scriitori-funcționari din minister precum Vlaicu Bârna, Pericle Martinescu, Constantin Râuleț, Mircea Streinul, Ernst Bernea, Matei Alexandrescu, C.C. Negoiță, Olga Crușevan-Florescu și alții, cu toții membri ai Asociației Publiciștilor Români. Aflați cu toții aici în sediu de refugiu, ei susțin în zonă peste 100 de comunicări. Li se alătura pletora de intelectuali locali de calibru, precum Mihai Moșandrei, Dan Simonescu, Vera Proca, Gabriel Thury, profesorii Ion D. Ticăloiu și Alexandru Teodorescu, d-șoara Pupa Popovici etc. Șezători cultural-artistice, cu recitări din operele proprii sau din marii clasici români, concerte instrumentale și corale, filme documentare, toate acestea amintind, paradoxal, de „amurgul zeilor". Participau și alți funcționari ai Ministerului Propagandei Naționale, membri ai corului propriu, dar și membri ai Cercului literar „Ștefan cel Mare" din minister, alături de membrii Căminului Cultural Central orășenesc „Dinicu Golescu" (președinte prof. Ion Hurdubețiu). De asemenea, Compania dramatică bucureșteană „Tudor Mușatescu" (cu actrițele Kitty Gheorghiu-Mușatescu și Sabina Mușatescu, printre altii), oferea câmpulungenilor o stagiune de refugiu, cu două spectacole pe săptămână la sala „Jinga". Printre personalitățile care vizitau frecvent orașul se aflau ministrul Alexandru Marcu, academicianul Alexandru Rosetti (proprietarul unei frumoase vile), diplomatul Vasile Stoica, Alexandru Bădăuță, profesorul Conduratu, basarabenii Ion Pelivan și Gherman Pântea, profesorul Constantin Kirițescu, avocata Ella Negruzzi, actorul Nicolae Soreanu ș.a.

Livia de Dymsza nu era străină de farmecul județului Muscel, pe care-l vizitase în trecut în compania părinților săi. Poetul Dimitrie Nanu (1873-1943) fusese bun prieten cu Titu Maiorescu, întreținând cu acesta o bogată corespondență. Livia se reîntâlnește acum cu nepotul acestuia, poetul Mihai Moșandrei, cel care o ajută să-și găsească un adăpost, relativ decent și ieftin, într-o casă cu etaj, aflată nu departe de propria sa locuință.

Sprijinită peste tot de către Alexandru Tzigara-Samurcaș, directorul Fundației Regale „Carol I", prin numeroase intervenții făcute inclusiv către prim-ministrul Petru Groza și viceprim-ministrul Gheorghe Tătărescu (prin intermediul ambasadorului Vasile Stoica), Liviei de Dymsza Maiorescu i se acordă în continuare pensia viageră de 20.000 de lei, dar scumpetea traiului din București o determină să accepte mutarea la Câmpulung. Mai întâi ajunge acolo Janina Klara cu cele două fetițe ale sale, pe care le înscrie imediat la școli de stat (una dintre ele fiind Liceul de Fete, unde cea mare reușește să ia bacalaureatul, în 1945; în aceeași promoție se aflau, de exemplu, Adela Nicolau, viitoarea soție a scriitorului Radu Petrescu și Constanța Aurelia Suța, fata avocatului țărănist Nicolae Suța, unchiul Elisabetei Rizea din Nucșoara). O urmează Livia și cu fiica sa Liwia (Lalik).

Vârsta avansată (împlinise 83 de ani) și gravele afecțiuni de care suferea (în urma unui accident își rupsese piciorul) fac din viața Liviei un calvar. Nu se mai putea deplasa prin casă, nu se mai putea pieptăna și spăla, trebuia ajutată în permanență de fiica necăsătorită, transformată în infirmieră.

Cele două fiice încearcă să supraviețuiască dând meditații de limba franceză și de rusă, dat fiind numărul mare de militari sovietici încartiruiți în oraș și afluind către și dinspre front. Slabe speranțe în condițiile penuriei de alimente, a speculei scăpate de sub control și a inflației galopante. La acestea se adaugă instabilitatea climatului politic, în care forțele procomuniste devin tot mai agresive și preiau puterea la Câmpulung chiar în ziua căderii guvernului Rădescu (3 februarie 1945). „Masele" impun ca prefect pe profesorul Ilie Patraulea, președintele filialei județene a Uniunii Patrioților, însărcinat ulterior cu conducerea organizației Frontului Plugarilor. Primar este impus comunistul ilegalist Iulian Vasilescu. Partidele „istorice" sunt agresate tot mai mult și în Muscel, iar dizidența liberală condusă de Gheorghe Tătărescu (pe plan local, de Dumitru Alimănișteanu) face front comun cu comuniștii în cadrul Blocului Partidelor Democratice, prin intermediul avocatului Ion Napotescu, noul prefect.

Între timp, prin intermediul funcționarilor Ambasadei Poloniei, „sirenele" sovietice ademenesc și o parte dintre refugiații polonezi aflați în județul Muscel, cu promisiunea unei vieți mai bune într-o Polonie renăscută din cenușă, prin îndemnuri patriotice de tipul „Veniți să reclădiți, Polonia imploră!"

Sunt convulsii sociale, economice și politice care îi reamintesc Liviei Dymsza Maiorescu de cele petrecute în Lituania la sfârșitul anilor '30 și începutul anilor '40. Prevede un viitor sumbru României și, ajunsă la capătul puterilor, părăsește această lume la 26 august 1946, în plină campanie electorală pentru ultimele alegeri „libere", stabilite pentru data de 19 noiembrie 1946. Peste două zile, la 28 august, este înmormântată lângă tatăl său, la Cimitirul Șerban Vodă (Bellu) din București.

Fetele Liviei mai rămân un timp la Câmpulung, ca să-și poată finaliza studiile și nepoata cea mică, dar ulterior vor pleca în Polonia, stabilindu-se la Wroclaw, ca să evite reîntoarcerea în Lituania înghițită de U.R.S.S. împreună cu celelalte țări baltice. Treptat, acestor ultime descendente directe ale lui Titu Maiorescu li se va pierde urma.

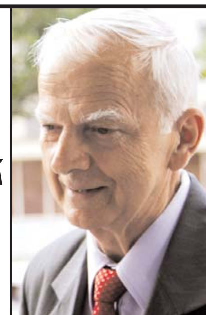
Astăzi, la conacul Ilsenberg (restaurat prin inițiativă particulară), în orașul Rokiskis și în întreaga Lituanie, contesa Livia de Dymsza, fiica lui Titu Maiorescu, este prețuită așa cum se cuvine, prin organizarea de evenimente culturale de amploare internațională.

Deocamdată, nu și la Câmpulung, orașul în care contesa Livia de Dymsza Maiorescu și-a petrecut ultimii ani ai vieții, împreună cu fetele și nepoatele sale, care gândeau, vorbeau și scriau perfect românește. Încă nu, deși cu siguranță ar merita o stradă eponimă și chiar simbolica Cetățenie de Onoare Post-Mortem. Procedând astfel, autoritățile locale ar putea îndrăzni să spere la realizarea unui arc peste timp, o înfrățire spirituală, de tip european, între Câmpulung-Muscel și orașul lituanian Rokiskis, în jurisdicția căruia se află conacul Ilsenberg.

Fie ca amintirea acestei Doamne, care nu și-a uitat niciodată rădăcinile, să fie păstrată cu recunoștință în inimile câmpulungenilor, măcar de acum înainte.

Un tratat monumental și un reper al culturii române

Ilie BARANGĂ

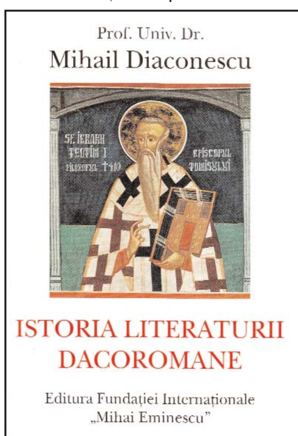
Recent, la Editura Fundației Internaționale Mihai Eminescu a apărut ediția a doua, revizuită și adăugită, a tratatului *Istoria literaturii dacoromane* (după 14 ani de la ediția princeps), semnat de Mihail Diaconescu, critic și istoric literar, romancier, estetician.

După o îndelungată și rodnică perioadă de creație a romanelor, care l-au consacrat printre cei mai importanți scriitori contemporani, Mihail Diaconescu se orientează spre antropologia culturală, hermeneutica sacră și profană și spre doctrinele estetice, dovedind inepuizabile disponibilități creatoare, vocație teoretică, energie și o mare putere de sinteză.

Cea mai importantă lucrare din această perioadă este tratatul intitulat *Istoria literaturii dacoromane,* o sinteză științifică fundamentală în cultura română.

În elaborarea acestui tratat, autorul a reluat rezultatele cercetărilor românești și străine în acest domeniu din ultimele trei secole, pentru a le interpreta din perspectiva celor mai noi (celor mai riguroase) studii de specialitate și a noilor ediții științifice apărute.

Mulți dintre predecesorii care au cercetat epoca literară dacoromană (secolele I-VI ale erei creștine), această primă mare perioadă a dezvoltării noastre culturale și spirituale, cunoscută și receptată în istoriografia română și europeană, sunt personalități de primă mărime ale științei, savanți de reputație europeană: Dimitrie Cantemir, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Sextil Pușcariu, Ioan G. Coman, Dumitru Stăniloae, Mircea Păcurariu și alții.

Prima etapă a elaborării acestui tratat, după o temeinică documentare și însemnate acumulări, o reprezintă prelegerile prezentate de Mihail Diaconescu în fața studenților, masteranzilor și doctoranzilor, contribuțiile științifice susținute în mediile academice și universitare și participările cu comunicări de specialitate la diverse conferințe și colocvii internaționale.

Volumul *Istoria literaturii dacoromane* impresionează prin masivitate (832 de pagini) și prin condițiile grafice excelente în care a apărut la tipografia Gutenberg din București. Este un volum care se impune prin bogăția și noutatea informațiilor, prin sentimentul unei trăiri plenare pe care îl face posibil.

Structurată în zece mari secțiuni, lucrarea începe cu o *Cronologie comentată* a evenimentelor literare și culturale, de la domnia regelui Burebista (c.82 – c.44 î.Hr) până în prezent (anul 2009), cu accent pe faptele care ilustrează arta cuvântului. Începând cu primele scrieri bisericești din epoca dacoromană, continuând cu cercetările despre acele opere și autorii lor, *Cronologia* se constituie, de asemenea, într-o riguroasă *bibliografie adnotată* a temei tratate.

Dacia, *augusta provincie* romană, s-a bucurat de o preocupare specială din partea împăraților de la Roma. În Dacia Romană s-a dezvoltat o înfloritoare civilizație, în cadrul căreia, culturii, în general, și creațiilor literare, în special, le-a fost acordată o deosebită atenție.

Secțiunea IV, intitulată *Literatura getică,* discută *speciile lirice* (oda, imnul, peanul, epoda, cântecul erotic, bocetul ș.a.) și speciile epice (legenda și mitul). Tot aici se discută despre *literatura cultă* din epoca romană, respectiv, despre regele poet Cotys I și Ovidiu, poetul surghiunit la Tomis.

Secțiunea VI, mult mai amplă, cu titlul *Începuturile literaturii creștine*, ne vorbește despre prezența și activitatea misionară a Sfinților Apostoli Andrei, Pavel și Filip în ținuturile getice, despre actul martiric, o formă literară caracteristică pentru cultura noastră în epoca dacoromană, respectiv, despre actele martirice ale Sfinților Epictet și Astion de la Halmyris, Irineu de la Sirmium, Dasius de la Axiopolis, Emilian de la Durostor și Sava de la Buzău.

Următoarele două secțiuni prezintă școlile literare din perioada dacoromană și personalitățile care le-au ilustrat.

Școala literară de la Tomis este reprezentată de personalități ca Sfântul Bretanion Episcopul Tomisului, Sfântul Theotim I Filosoful Episcopul Tomisului, Sfântul Ioan Casian, Episcopul Ioan de Tomis, Sfântul Dionisie Smeritul și Areopagitul (Dionysius Exiguus, Sfântul Dionisie Areopagitul, Pseudo Dionisie Areopagitul), Ioan Maxentius, Leontius Byzantinus, una dintre marile personalități ale culturii europene, teologul kenozei și al enipostazierii, polemist, fondatorul Scolasticii, și Mitropolitul Valentinianus de Tomis.

Școala literară de la Dunărea de Jos este reprezentată de scriitori precum Episcopul Laurentius Mellifluus de Novae, Sfântul Niceta de Remesiana, muzicolog și teoretician literar, teolog ortodox, autorul capodoperei lirice a literaturii dacoromane, imnul *Te Deum laudamus,* comparabil cu poemul eminescian *Luceafărul,* Sfântul Martinus de Bracara și istoricul got romanizat Iordanes. În încheierea capitolului sunt prezentați și câțiva autori eterodocși: Auxentius (Mercurinus) de Durostorum, Palladius de Ratiaria, Maximin, Secundianus de Singidunum. O prezentare succintă este dedicată și lui Germinius de Sirmium, un eterodox revenit la Ortodoxie.

Penultima secțiune a tratatului are carcater analitic și cuprinde comentarii asupra operelor literare dacoromane ca surse pentru cercetările de istoria limbii române. Sunt amintite și unele aspecte ale stilului și diverse constatări cu privire la valorile expresive ale limbii latine creștine utilizate în scrierile autorilor dacoromani.

Ultima secțiune a cărții evidențiază valoarea de patrimoniu a literaturii dacoromane.

În viziunea profesorului Mihail Diaconescu, dintre numeroșii scriitori dacoromani, cei mai importanți au fost geograful păgân Aethicus Histricus, Sfinții Ioan Casian, Niceta de Remesiana, Dionisie Smeritul și Areopagitul, precum și marele teolog Leontius Byzantinus, o personalitate a cărui operă este deosebit de activă în teologia creștină contemporană (ortodoxă, catolică, protestantă).

Mihail Diaconescu subliniază faptul că „operele scriitorilor teologi dacoromani au contribuit în mod decisiv la realizarea identității românești în perioada migrațiilor, respectiv la începutul Evului Mediu" și că acestea sunt un capitol important al istoriei noastre literare.

De altfel, numeroși istorici, teologi, filologi, logicieni, filosofi sunt convinși că epoca literară dacoromană este începutul culturii românești vechi și un prim capitol al literaturii noastre. Despre moștenirea literară din epoca dacoromană s-au exprimat, de exemplu, profesorul Ion Rotaru, profesorul Dan Horia Mazilu, profesorul Gabriel Țepelea, care a pledat pentru o „redimensionare a culturii române prin includerea scrierilor în limba latină datorate unor autori din Dacia".

Profesorul Dumitru Micu apreciază că scriitori ca Sfântul Niceta de Remesiana, Sfântul Ioan Casian, Laurentius Mellifluus de Novae, Sfântul Dionisie Smeritul și Areopagitul au marcat definitiv, prin operele lor, profilul spiritual al națiunii române, al Europei și al întregii lumi creștine. Pentru acest motiv, operele lor fac parte din patrimoniul spiritual și cultural românesc și universal.

Cunoașterea, valorificarea și receptarea operelor literare realizate de scriitorii dacoromani sunt totuși deficitare. În cultura noastră nu există încă instrumente de lucru (ediții științifice, dicționare, antologii ș.a.) suficiente. Mai ales edițiile științifice ale operelor nemuritoare lăsate de marii scriitori dacoromani rămân niște deziderate.

În programele analitice ale liceelor și facultăților de profil filologic (cu unele excepții) nu figurează scriitorii teologi dacoromani și principalele lor opere, deși acestea au o valoare universală. Nici editurile noastre, preocupate doar de profituri maxime, obținute cât mai repede cu putință, n-au înscris în programele lor (tot cu unele excepții) publicarea operelor pe care le moștenim din etapa literară dacoromană.

Pe scurt, e vorba de o situație care impune intervenții hotărâte din partea forurilor culturale. O coordonare a acestor intervenții orientate de un program editorial eficient ar fi binevenită. Este o situație din care se poate ieși doar dacă cei implicați (filologii, teologii, istoricii, filosofii, lingviștii, editorii, ministerele de resort și instituțiile academice) vor iniția acțiuni ferme, precise, desfășurate pe etape, într-un cadru instituțional.

Dacă în privința manualelor de liceu se manifestă, deocamdată, o vinovată impasibilitate, în domeniul cercetărilor de specialitate putem remarca o deosebită preocupare, uneori chiar o emulație. În acest sens, numeroase lucrări științifice românești și străine despre literatura dacoromană sunt consemnate de Mihail Diaconescu în amplul capitol *Cronologie comentată* (pag. 13-190). Alte lucrări științifice, tot numeroase, sunt consemnate în bibliografia capitolelor sau în numeroase trimiteri de la subsolul paginilor.

În opera de restituire și de receptare a valorilor epocii literare dacoromane, o contribuție importantă a avut și are profesorul și savantul Mihail Diaconescu. După ce a publicat prima ediție a acestui tratat (cea din 1999), el a dat la iveală și o *Antologie de literatură dacoromană, Texte comentate* (2003), o necesară și foarte utilă sursă de documentare.

Credem că este imperios necesar să fie realizată până la capăt *receptarea și valorificarea* moștenirii culturale dacoromane. Este un drept și o datorie a culturii române contemporane. Fără valorificarea sistematică, organizată și completă a moștenirii pe care o avem din epoca dacoromană, cultura noastră ar rămâne nedreptățită.

Este adevărat că edițiile științifice de texte ale operelor literare dacoromane nu sunt o întreprindere ușoară. O ediție din scrierile Sfântului Ioan Casian intitulată *Scrieri alese,* care a apărut în 1990 la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, în traducerea distinșilor savanți latiniști Vasile Cojocaru și David Popescu, cu o prefață, un studiu introductiv și note de Nicolae Chițescu, însumează nu mai puțin de 908 pagini.

→

Descifrarea unei enigme, limba dacă

Florian COPCEA

Prezența dacilor pe teritoriul fostei Iugoslavii este certificată de numeroase izvoare epigrafice (inscripții) care, prin conținut, demonstrează faptul că populația autohtonă (geto-dacii) aveau propria lor limbă, *limba dacă*, pe care și-au păstrat-o chiar și după finalizarea procesului romanizării.

Cercetările istorice și arheologice întreprinse de specialiștii europeni pe întregul teritoriu al Moesiei au evidențiat realitatea că limba dacă este o limbă indo-europeană, chestiune controversată care, din varii motive, se vrea eludată. Studiind tezaurul vechi, lexical, al limbii române de azi, care a contribuit decisiv la formarea acesteia, ajungem la concluzia, incontestabilă, de altfel, că în urma contactului dintre latina populară utilizată de cetățenii Romei ajunși în Peninsula Balcanică, cu peste 100 de ani înainte de Hristos, și limba dacă, elementul autohton prelatin s-a menținut chiar și după campaniile lui Traian și retragerea militară romană de la Dunăre. Desigur, unele interpretări au exagerat modul de formare al limbii române.

Cercetările lingvistice în urma cărora s-a pus baza reconstruirii limbii dacilor au fost întreprinse la noi, printre alții, de întemeietorii Școlii Ardelene (Samuel Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior), B.P. Hasdeu, I.I. Rusu, Vasile Pârvan.

Un inventar lingvistic efectuat de cercetătorii în domeniu ne informează că *din limba dacă am moștenit doar 160 de cuvinte* (I.I. Rusu), iar *din fondul panromanic păstrăm 274 de cuvinte,* din care 39 sunt reconstruite/inventate,11 suspecte și 6 aromâne.

Rezumând, putem trage concluzia că limba română primitiv-arhaică, ale cărei elemente se întâlnesc în zona Timocului, Serbiei, Banatului sârbesc și Banatului românesc, s-a dezvoltat direct din geto-dacă, bineînțeles, sub puternica influență a latinei populare, fapt care explică într-un fel romanizarea rapidă (circa 160 de ani).

Toponimele și antroponimele descoperite de savanți, unele dintre acestea perpetuate până azi, ne dovedesc, evident, că *substratul limbii române își are sorgintea în limba dacă și în limba latină tracizată.*

Așadar, limba dacă nu a dispărut în perioada dezvoltării procesului de romanizare. În acest context, să apelăm la informațiile lui Strabon potrivit cărora geto-dacii sunt de același neam cu tracii, a căror limbă se înrudea cu cea a Romei. Totuși, au apărut istorici care, din motive în special politice, au contestat acest lucru. Dar teoriile sunt infirmate de materialele arheologice descoperite, multe dintre acestea tăinuite, ținute sub obroc. *O mărturie arheologică* grăitoare, care nu poate fi în niciun fel trecută cu vederea este *o inscripție identificată/descifrată pe o piatră funerară* din regiunea istorică-geografică a Panoniei, mai exact, înspre teritoriul Sloveniei, din partea de vest a Croației, mărginită la nord și est de Dunăre.

Aceasta a fost încrustată pe un bloc de piatră datând din timpul împăratului Caracalla (Aureliu Antonius Marcus – 198-217 d.Hr.). Iată conținutul inscripției:

„M(arco) Ulp(io) q(uoandam) Romano mil(iti) praet(oriano) primoscr/inio praef(ectorum) qui vi/xit an(nis) XXXV/ M(arcus) Ulp(isus) Cele/rinusal(ariarius) leg(ionis) I Ad(iutricis)/ p(iae) f(idelis) interpres / dacorum vivus sibi / et filio suo s(upra) s(cripto) carissimo/f(aciendum) c(uravil)".

De ce este importantă pentru noi această inscripție dăltuită pe o stelă funerară? Răspunsul este că ea atestă limba dacă și originea etnică a populației care trăia la nordul și sudul Dunării. Pentru prima oară avem privilegiul de a lua act de faptul că militarii romani din Legiunea I Adiutrix (cantonată mai apoi la Apulum), utilizau ca interpret pe Marcus Ulpius Celerinus, de obârșie dacă, bun cunoscător al limbii geto-dace, pentru a se înțelege cu populația băștinașă. Înțelegem din traducerea textului că inscripția de pe monumentul funerar a fost executată în memoria și cinstea lui *Celerinus „interpres dacorum".*

Această inscripție, din secolul III, menționată în lume doar de istoricul ungur Arpadus Dobo, în 1975, vine să combată ipoteza că populația geto-dacică cucerită și-ar fi însușit limba latină, renunțând definitiv la limba proprie.

Desigur, istoricul are dreptate. E greu de crezut această speculație, întrucât s-a argumentat, de către specialiști în materie, că limba daco-romană de mai târziu este latina vulgară, care conținea elementele lingvistice străvechi ale celor două idiomuri.

De ce, totuși, această inscripție este ignorată de istoricii și lingviștii români și nu numai? Cui îi este teamă, acum, în secolul XXI, de acest translator al dacilor – Marcus Ulpius Celerinus? De ce această inscripție este abandonată și ocolită de tratatele de istorie națională și universală?

Răspunsurile la toate aceste întrebări ar trebui căutate în interesul absurd al celor care vor să ne convingă, falsificând istoria, că numai prin romanizarea Daciei s-a ajuns la formarea limbii române, evident, neglijându-se faptul că prin intermediul creștinismului popular, lexicul și etimologia limbii dace, care își trăgea rădăcinile din perioada mileniului al III-lea, începutul celui de-al doilea î.Hr., au fost categoric influențate, lucru care poate fi confirmat atât de tăblițele de la Tărtăria, cât și de alte mărturii ignorate până acum, cu bună știință.

Din păcate, textul în limba latină al scrierilor nemuritoare pe care le moștenim de la „românul" (expresia este a marelui istoric francez și savant clasicist și patrolog Henri Irénée Marrou) Ioan Casian nu a apărut încă într-un volum editat în cuprinsul culturii noastre. Faptul că Sfântul Ioan Casian s-a impus ca un mare scriitor este demonstrat nu numai în pertinentele exegeze ale profesorului Mihail Diaconescu, ci și în opera marelui poet, prozator, critic și istoric literar francez Charles-Augustin de Saint-Beuve (1804-1869), autorul unei opere monumentale, care a exercitat o puternică influență asupra conștiinței literare europene.

Saint-Beuve continuă să influențeze și azi importante realizări în critica sociologică, genetică, biografică, pozitivistă, tematică și impresionistă din diverse culturi europene. În sinteza sa *La littérature française des origines á 1870, Moyen Age,* Edition La Renaissance du livre, Paris, f.a. pag. 13, marele critic și istoric literar Saint-Beuve admiră, îndeosebi, calitatea stilului artistic realizat de Sfântul Ioan Casian în operele sale în limba latină. Saint-Beuve se referă la Sfântul Ioan Casian, pentru că scriitorul dacoroman a trăit în ultima parte a vieții sale în sudul Franței, unde a ctitorit mănăstiri cu viață de obște și a contribuit la afirmarea culturii teologice. El aparține deci nu numai culturii noastre, ci și culturii franceze. Aparține, de fapt, culturii europene și universale. De aceea, a ignora mai departe, în manualele noastre de literatură pentru licee, personalități și opere din epoca dacoromană precum Sfântul Ioan Casian este o fărădelege anticulturală și antiromânească.

În acest sens, credem că este potrivit să consemnăm aici convingerea regretatului profesor Gabriel Țepelea, care atrage atenția asupra unui paradox: „Am fi nedrepți cu propria noastră cultură dacă am încorpora în istoria literaturii române doar literatura română în limba slavonă din secolele XV-XVII și am ignora scrierile românești în limba latină" (la pagina 195 în tratatul domnului Mihail Diaconescu).

Consemnăm și o altă opinie, a unuia dintre profesorii coautori ai *Manualului de limba și literatura română pentru clasa a XII-a.* Autorul subcapitolului *Cultura și literatura străromână,* profesorul Mihai Nebunu, ajunge la concluzia justă și la convingerea fermă că „nicio istorie literară de azi sau de mâine nu poate ocoli momentul străromân, cel dintâi atestat al spiritualității românești" (pag. 196).

Tratatul *Istoria literaturii dacoromane* este o puternică și convingătoare pledoarie pentru valorificarea patrimoniului cultural și spiritual dacoroman. Această valorificare este „un imperativ civic, intelectual și, mai presus de toate, moral", cum se afirmă în carte (pag. 796).

„A sosit timpul, continuă profesorul Mihail Diaconescu, ca personalitățile și operele literare dacoromane să-și ocupe locul firesc în programele analititce ale liceelor și ale tuturor facultăților de profil din țara noastră, în inițiativele editoriale, în noile sinteze istorice sau comparatiste, în dicționare, enciclopedii și manuale" (pag. 796). Este un apel al unuia dintre cei mai autorizați și fervenți promotori ai culturii române.

În încheierea acestor rânduri pot să afirm cu certitudine, ca și cei care s-au exprimat despre prima ediție, că acest tratat este *monumental.*

Și adaug o altă certitudine: această carte este una dintre capodoperele științifice ale savantului Mihail Diaconescu. Faptul că ea a fost scrisă după publicarea romanelor care l-au impus ca autor epic și a tratatului de estetică demonstrează o disponibilitate creatoare cu totul aparte.

Demonstrând o exemplară perseverență și putere de lucru în împlinirea proiectelor de restabilire a adevărului privind începuturile literaturii noastre, Mihail Diaconescu s-a afirmat totdeauna ca un *militant* neabătut în serviciul valorilor care ne reprezintă.

El rămâne, așa cum s-a mai spus, un reper important al culturii române.

In memoriam

Un discipol al lui Grigore C. Moisil: Luminița State

Tudor BĂLĂNESCU

În prima parte a anilor 1960, în echipa liceenilor din regiunea Argeș care participau la Olimpiada Națională de Matematică sub îndrumarea profesorului Eduard Minasian, usor putea fi remarcată o fată frumoasă și inteligentă, nelipsită de la nicio ediție. Era Luminița Doina Radu, fiica profesorului universitar Ion Radu și a învățătoarei Maria Radu, care s-au ocupat cu o grijă exemplară de educația unicului copil. Născută la 27 ianuarie 1948, în comuna Pătroaia, județul Dâmbovița, a urmat școala primară și cea gimnazială la Pitești, în paralel cu Școala elementară de muzică, talentul pentru matematică fiind dublat de o deosebită sensibilitate muzicală. A fost colegă cu Adrian Constantinescu (Institutul de Matematică „Simion Stoilow"), deseori chiar concertau împreună. În 1961-1963 este elevă la Liceul „Zinca Golescu" din Pitești. Pentru ultimii doi ani de liceu a venit în Capitală, la Liceul Teoretic „Zoia Kosmodemianskaia" (în prezent, Scoala Centrală). În 1965-1970 o regăsim ca studentă eminentă a secției de Mașini de Calcul, înființată prin strădania acad. Grigore C. Moisil de a iniția cicluri de pregătire specializată la Facultatea de Matematică a Universității din Bucuresti într-un domeniu care abia înmugurea: Informatica.

În acea vreme, programa de învățământ a facultății era foarte densă, predominant orientată către disciplinele clasice de matematică și fizică (Analiză, Algebră, Geometrie, Fizică etc.), și asigura specializare în domenii precum Mecanica matematică, Ecuații diferențiale și integrale, ba chiar Astronomie. În acest context orienta Moisil pregătirea studenților către noua disciplină care se prefigura, Informatica. Nu era deloc simplu, avea de luptat cu inerția sistemului academic și, în plus, Informatica nu se putea preda doar cu creta și tabla, cerea mijloace tehnice costisitoare. Cele mai performante calculatoare ale acelor ani, cele de generația a 3-a, erau foarte voluminoase, un astfel de calculator se transporta cu camionul și necesita spații speciale de instalare, în care temperatura și umiditatea trebuiau menținute între limite stricte, cu mijloacele tehnice de atunci.

Prestigiul academic și social al lui Grigore C. Moisil era covârșitor, astfel că a reușit să înființeze Centrul de Calcul al Universității din București, ca unitate de cercetare și proiectare în Informatică, și să doteze universitatea cu un calculator (de ultimă generație atunci) IBM 360/30, furnizat de liderul mondial al constructorilor de calculatoare și al producătorilor de sisteme software din acea vreme, International Business Machines Corporation, New York.

O sarcină la fel de grea era constituirea colectivului de cadre didactice și de cercetare, deoarece se pornea, practic, de la zero. O parte dintre colaboratorii lui Moisil s-au raliat acestei inițiative și au preluat sarcina de a asigura instruirea studenților și de a se integra direcțiilor de cercetare din noua disciplină. La Facultatea de Matematică-Mecanică au predat primele cursuri de Informatică Paul Constantinescu, Leon Livovschi, Solomon Marcus, Constantin Popovici, Sergiu Rudeanu, Alexandru Solian, Dragos Vaida, Ion Văduva. Se învăța nu numai programarea calculatoarelor (în Assembler și în Fortran, un limbaj care se mai folosește și azi), ci și discipline de Informatică teoretică (Teoria algoritmilor, Limbaje formale și automate, Tehnici de compilare etc.). Prezența acestui ultim tip de discipline în planul de învățământ era un specific al Facultății de Matematică-Mecanică și o consecință a faptului că toți cei implicați aveau un puternic „background" matematic care le facilita o integrare firească în direcții de cercetare de vârf ale domeniului *Computer Science.* Solomon Marcus, de pildă, a inclus în preocupările științifice personale și ale colaboratorilor cercetările în domeniul limbajelor formale și al teoriei calculabilității. Direcția s-a dovedit extraordinar de productivă, în jurul profesorului Marcus constituindu-se o puternică școală de Lingvistică matematică și Teoria calculabilității. La fel s-a întâmplat cu multe alte domenii de Informatică, precum Inteligența artificială, Tehnicile de compilare etc.

În acest cadru efervescent a studiat Luminița Radu. Concurența la Mașini de Calcul era acerbă, prin urmare, calitatea studenților deosebită, astfel că până și cei mai exigenți profesori ai facultății abia dacă mai strecurau câte un 9 în seria de note de 10 (printre colegii ei, regăsim viitoarele cadre didactice universitare Adrian Atanasiu, Octavian Bâscă, Mihail Cherciu, Alexandu Filipoiu, Ileana Popescu, Ioan Roșca, Nicolae Țăndăreanu). Fosta elevă din Pitești a excelat și în acest context deosebit de competitiv, a obținut calificativul *Magna Cum Laudae* la absolvire și a devenit cadru didactic al facultății. În primii ani preda, printre altele, Bazele Informaticii, unde se învățau limbaje de programare, astfel că studenții o numeau, cu multă afecțiune, „Doamna de Fortran". Între timp, se căsătorise cu medicul Marcel State, astfel că este cunoscută de zecile de generații de studenți pe care i-a îndrumat drept „doamna profesoară Luminița State".

Pregătirea profesională a studenților de la această secție a stat permanent în atenția profesorului Moisil, astfel că absolvenții au urmat, cu puține excepții, cariere științifice și didactice excepționale, fiind azi incluși în ceea ce numim generic „urmașii lui Moisil", iar Luminița State este unul dintre cei mai de seamă continuatori ai moștenirii lăsate de marele savant.

La acea vreme, profesorul Moisil formula obiective deosebit de ambițioase pentru cercetarea matematico-informatică: traducerea automată în limbajele naturale și în cele artificiale, diagnosticarea automată, prelucrarea semnalelor și recunoașterea formelor, modelare matematică în domeniul literar și cel artistic, compoziție muzicală asistată de calculator etc. Acestea au intrat în atenția colaboratorilor și discipolilor săi, au început să apară lucrări științifice cu titluri inedite, care anunțau sintagme noi, în care termenii de matematică erau însoțiți de termeni din domenii în care matematica cu greu putea fi imaginată (Solomon Marcus: *Poetica matematică,* Ed. Academiei, 1970, este poate cel mai ilustrativ exemplu). Azi, aceste obiective formulate acum 50 de ani s-au întruchipat, și prin contribuție românească, în realizări tehnice și științifice în absența cărora activitatea umană ar fi de neconceput.

Luminița State urmează direcțiile enunțate de Moisil și abordează obiective de Inteligență artificială și de analiză, prelucrare a semnalelor și recunoaștere a formelor, pe care le aprofundează în anul universitar 1973-1974 la Brown University, Providence Rhode Island, USA, unde a beneficiat de o bursă Fulbright. Primele rezultate originale nu întârzie să apară și sunt integrate în teza sa de doctorat din 1977, intitulată *Contribuții la teoria recunoasterii formelor din punctul de vedere al teoriei estimației statistice,* elaborată la Universitatea din București sub conducerea profesorului Silviu Guiașu (în prezent, la York University, Toronto, Canada). Realizările tinerei cercetătoare au devenit repede cunoscute în lumea științifică, în anul următor obținând, la Belgrad, Premiul I la cea de a VII-a Balcaniadă pentru tinerii cercetători.

Ulterior, domeniile sale de interes științific se diversifică, incluzând calculul neuronal, sistemele fuzzy (un domeniu în care Moisil a fost precursor), programarea logică, algoritmii genetici și programarea evoluționistă, teoria învățării, demonstrarea automată a teoremelor. Această tendință de implicare în domenii de cercetare cât mai diversificate era o caracteristică a discipolilor lui Moisil, care le cultiva aptitudinile multidisciplinare. Este de altfel binecunoscut faptul că, în planul de pregătire al doctoranzilor săi, profesorul includea, cu regularitate, discipline matematice care la prima vedere nu aveau legătură cu tema de cercetare. Mai mult, chiar colaboratorii nematematicieni (lingviști, muzicieni etc.) urmăreau cursurile de matematică ale profesorului Moisil, în aspirația de a modela matematic fenomene literare, muzicale etc.

Unul dintre obiectivele formulate de Moisil, diagnosticarea automată, este abordat de Luminița State în preocupările științifice proprii și ale doctoranzilor săi de la Universitatea din Pitești, elaborând modele și algoritmi de procesare a semnalului imagistic și de implementare a unor aplicații specifice de telemedicină. Este posibil ca această sensibilitate spre domeniul menționat să se fi datorat și mediului familial: soțul, Marcel, fiica sa Monica și ginerele Dorin, precum și nora Simona erau medici, numai Radu urmase profesia mamei. Lucrările sale și ale colaboratorilor (F. Calnegru, C.L. Cocianu, D. Constantin, M. Miroiu, I. Paraschiv-Munteanu, N. Popescu-Bodorin, S. Rubin, C. Săraru, R. State, R. Stuart, R. Ștefan, V. Ștefănescu, C. Uscatu, P. Vlamos) conțin contribuții relevante privind compresia imaginilor medicale în scopul transmiterii către centrele medicale de analiză și diagnoză prin canale afectate de perturbații și restaurarea imaginilor degradate. Aparatul matematic este impresionant, tehnicile de restaurare bazate pe abordări de natură statistică și informațională fiind completate cu cele de instruire supervizată sau nesupervizată pentru recunoașterea automată pe baza corpusurilor medicale existente. Algoritmii și tehnicile elaborate și-au găsit întruchiparea în cadrul a numeroase proiecte care au fost realizate sub responsabilitatea sa științi-fică, unul primind în 2006, din partea Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului, precum și din partea Autorității Naționale pentru Cercetare Științifică, Premiul III „Pentru proiecte de cercetare dezvoltare complexe, aria tematică Tehnologii Informaționale și de Comunicații".

Deslușim în activitatea acestui „urmaș al lui Moisil" o carieră științifică exemplară: a publicat peste 130 de articole și studii științifice în domenii de vârf ale matematicii și informaticii, a constituit în jurul său colective de cercetare care i-au preluat și dezvoltat ideile. A urmat o carieră didactică de succes la Universitatea din București (1970-1998) și la Universitatea din Pitești (ca profesor universitar, 1998-2013), unde a publicat peste 10 cărți și manuale universitare. Lucra cu pasiune și încerca să atingă perfecțiunea în tot ce făcea. Recenziile sale la *Computing Reviews,* de pildă, au fost prezentate de prestigioasa revistă drept modele pentru activitatea de recenzare; în 2012, revista i-a acordat Premiul pentru cea mai frumoasă recenzie. A fost membră a numeroase organizații științifice, conducătorul Școlii doctorale de Informatică din Universitatea din Pitești și a făcut parte din comisia C.N.A.T.D.C.U pentru confirmarea titlurilor de doctor (2006-2010), unde s-a remarcat prin corectitudine și exigență. A fost invitata a numeroase universități din Anglia, Germania, Franța și Grecia. În ultimii doi ani a participat la UFR de Sciences et Technologie, Université Paris-Est, în colaborare cu Anda Ionescu de la această universitate, la îndrumarea unor teze de doctorat având ca tematică elaborarea unor modele pentru predicția fenomenelor de degradare a mediului.

Lady Fotiny, cum i se spunea la Universitatea din Patras (de la *phos,* gr. = lumină), s-a stins de curând, nedrept de devreme, în plină maturitate creatoare. Va rămâne în Informatica românească prin operă, prin tinerii săi colaboratori și prin zecile de generații de studenți pe care le-a îndrumat cu competență, abnegație și dragoste.

Moisil - 110

Cum am devenit matematician

Nicolae DINCULEANU

Trebuie să menționez de la început că datorez profesorului Grigore C. Moisil faptul că am devenit matematician. Am fost mai întâi ofițer, apoi inginer și abia apoi matematician.

Am absolvit Liceul Militar din Craiova în 1943. După absolvire am fost ales să urmez școala de ofițeri în Germania. Dar, după scurt timp, m-am răzgândit și m-am hotărât să dau examen la Școala de Ofițeri de Artilerie din Pitești. Deoarece terminasem liceul militar cu medie mare, eram scutit de examen, trebuia să trec numai vizita medicală și probele fizice. Mă pregăteam să plec acasă, când am aflat că trebuia să trec și celelalte două probe, cea scrisă și cea orală. Mi s-a explicat că, deoarece mă înscrisesem să plec în Germania, locul meu fără examen a fost repartizat altui coleg. M-am prezentat și la cele două probe, deși nu mă pregătisem înainte. Spre surprinderea mea, am reușit primul, cu media 9,20, la mare distanță de cel de-al doilea, care a obținut 7,80. Rezultatele admiterii au fost publicate în toate ziarele. Cei din satul meu erau foarte mândri de mine.

Am absolvit Școala de Ofițeri în 1945 și la 10 mai am fost înaintat sublocotenent. Cu o zi înainte, la 9 mai, fusese încheiat armistițiul cu Germania și războiul s-a terminat. N-am apucat să merg pe front.

Am fost repartizat la Regimentul 14 Artilerie din Craiova, încartiruit după război în satul Işalnița de lângă Craiova. Ofițerul politic al regimentului organizase un „colț patriotic" într-o cameră din sat. Portretul lui Stalin era deasupra și cel al regelui Mihai dedesubt. Eu am schimbat poziția tablourilor, am așezat portretul regelui Mihai deasupra și pe cel al lui Stalin sub el. Desigur, această schimbare a fost observată de ofițerul politic. Pe la începutul lunii august a anului 1946, a apărut în ziare o listă cu ofițerii trecuți în rezervă din oficiu. Era un mod de a epura din armată ofițerii „inadaptabili". Pe listă eram și eu, ca urmare a acțiunii mele.

M-am hotărât atunci să dau examen de admitere la Școala Politehnică, la Facultatea de Electromecanică – mi se părea mai de prestigiu. În urma reformei învățământului din 1948, Facultatea de Electromecanică a fost despărțită în două facultăți, cea de Mecanică și cea de Electrotehnică. Apoi, din Facultatea de Electrotehnică s-a desprins o nouă facultate, cea de Electronică. După 2 ani de electromecanică, în anul 3 m-am înscris la Facultatea de Electronică.

Aici aveam colegi celebri: pe Vlad Pauker, fiul Anei Pauker, și pe Romică Zaroni, fiul lui Romulus Zaroni, ministrul Agriculturii în Guvernul Petru Groza. Datorită lui Vlad Pauker am scăpat de persecuțiile colegilor comuniști, care nu mă vedeau bine pentru că fusesem scos din armată. Ultima dată l-am întâlnit în 2008 la Paris, unde el emigrase prin anii 1970.

În anii de studenție am dus-o foarte greu. Mă mai ajuta fratele meu, care încă mai avea niște pământ. Uneori, ca să fac rost de ceva bani, lucram noaptea în Gara Obor, la descărcat cartofii din vagoane.

În primavara anului 1950 am trecut examenul de stat la Facultatea de Electronică, primul an în care se dădea acest examen, conform reformei învățământului. Eram în pericol să nu mi se dea voie să dau examenul de stat, dar și de data asta am primit ajutorul lui Vlad Pauker.

Când eram la începutul anului întâi la Politehnică, am auzit că unii colegi s-au înscris și la Facultatea de Matematică. Într-o doară, m-am înscris și eu. Pe vremea aceea nu se dădea examen de admitere. În anul întâi se înscriau peste 300 de studenți, în speranța că după un an de matematică vor fi mai bine pregătiți pentru a intra la Politehnică, iar în anul 2 mai rămâneau doar câteva zeci de studenți.

În primul și al doilea an n-am putut frecventa cursurile la Facultatea de Matematică, dar m-am prezentat la examenele de sfârșit de an. Examenele erau scrise și se dădeau numai probleme de rezolvat. Cu ce învățasem la Politehnică, am obținut cel mai bun rezultat la examenul de Analiză Matematică, curs predat de profesorul Miron Nicolescu. Dar în anul 3 nu a mai mers.

Dupa reforma învățământului din 1948, s-a luat măsura ca studenții care nu mergeau la cursuri nu mai aveau dreptul să se prezinte la examene. Mai mult, unora dintre studenți frecvența la cursuri nu le era acordată, chiar dacă urmaseră regulat cursurile. Era o cale de a scăpa de studenții indezirabili.

În plus, cei care nu se prezentau la examene erau exmatriculați. Asta este ceea ce mă aștepta pe mine, exmatricularea.

Atunci, mi s-a întâmplat o minune. Printre profesorii de la Facultatea de Matematică era Andrei Popovici, venit de la Iași. Avea o mare influență politică. Era foarte activ și organizase un seminar de Teoria Relativității, la care am participat și eu. Se crease o oarecare legătură între participanții la acest seminar. La sfârșitul anului 3, i-am arătat situația în care mă aflam, cu amenințarea de a fi exmatriculat. Andrei Popovici mi-a spus să-i aduc un certificat medical. I-am adus un certificat ridicol, de la un dentist. Dar, datorită lui Andrei Popovici, acest certificat medical a fost acceptat și urmarea a fost că nu am mai fost exmatriculat, ci doar obligat să repet anul 3. Dar în anul următor s-ar fi repetat același lucru, să nu pot frecventa cursurile la Facultatea de Matematică. Se spune că o nenorocire nu vine niciodată singură. În cazul meu, pot spune că o minune nu vine niciodată singură. A avut loc o a doua minune.

După reforma învățământului, au fost înființate o mulțime de facultăți noi la Școala Politehnică și numărul sălilor de curs nu mai era suficient. Unii studenți aveau cursurile de dimineața iar alții după-masă. S-a întâmplat că Facultatea de Electronică, unde eram eu, avea cursurile după-masă. Puteam, deci, urma cursurile la Facultatea de Matematică, dimineața.

Iată-mă astfel dimineața student în anul 3 la Matematică, iar după-masă student în anul 4 la Electronică. Din cauza situației mele politice proaste, nu mi s-a dat voie să cumpăr cartelă la cantină. Trebuia să aștept la cantina Buzești până când se servea masa la toți studenții și, dacă mai rămânea ceva, puteam mânca și eu, „la supliment". De multe ori, nu mai rămânea nimic și mă duceam nemâncat la cursurile de la Politehnică. Era destul de greu. Dar atunci eram tânăr și puteam suporta multe neajunsuri.

O a treia minune mi s-a întâmplat la sfârșitul anului 3 de la Matematică. Dădeam examenul de Funcții Complexe cu profesorul Simion Stoilow. După examen, intră în sală profesorul Grigore C. Moisil, Grigri, cum îi spuneau prietenii, și-l întreabă pe Stoilow care studenți s-au prezentat mai bine la examen. Stoilow m-a indicat pe mine. Moisil avea nevoie de preparatori la cursul de Matematică pe care îl preda la Institutul de Tehnologie și Tehnică Minieră, nou înființat la Politehnică. Atât Moisil cât și Miron Nicolescu aveau o normă suplimentară la acest institut. Moisil mi-a propus să devin preparator la cursul său de la Politehnică. Bineînțeles că am acceptat, dar de aici până la numire era o cale lungă, care trecea pe la cadre, iar eu nu prea stăteam bine cu cadrele. Dar, fie datorită prestigiului lui Moisil, fie nevoii de cadre didactice la noul institut, fie ambelor, am obținut numirea.

Iată-mă, deci, absolvent al Facultății de Electronică, student în anul 4 la Matematică și, în plus, și cu slujba de preparator. Încă o dată, un lucru bun, anume postul de preparator la Politehnică, n-a venit singur. Anul 4 de la Facultatea de Matematică era împărțit în două secții, Matematică pură și Mecanică. La secția de Mecanică preda cursul de Rezistența Materialelor inginerul Aurel Pârvu, care era și secretar general al Academiei Române, o funcție foarte importantă, care implica influență politică. Tot Moisil m-a recomandat lui Pârvu, să mă numească preparator la cursul de Rezistența Materialelor, deoarece la Politehnică urmasem un asemenea curs. Propunerea a fost acceptată de Pârvu și aprobată de cadre. Pârvu m-a ajutat și să obțin aprobarea să mi se instaleze un telefon acasă, ceea ce era o mare realizare pe vremea aceea.

Cine mai era ca mine! Eram student în anul 4 la Matematică și cu două slujbe de preparator, dintre care una chiar la colegii mei de la secția de Mecanică. Printre „studenții mei" era colegul și prietenul Nicolae Cristescu, cel care după Revoluție a fost rectorul Universității din București și a fost ales membru al Academiei Române. Până la urmă, am ajuns din nou colegi, la University of Florida, eu la Departamentul de Matematică, el la Departamentul de Inginerie. Acum, când scriu aceste rânduri, suntem amândoi pensionari ai acestei universități, în orașul Gainesville din Florida.

→

Nicolae Dinculeanu, membru de onoare al Academiei Române din 21 iulie 2003, este un important matematician român, stabilit din 1976 în Statele Unite. S-a născut la 26 februarie 1925, la Padea-Segarcea, județul Dolj, a absolvit Liceul Militar „D.A. Surdza" din Craiova în 1943 și Școala de Ofițeri de Artilerie din Pitești în 1945. Sublocotenent de artilerie (1945-1946). Absolvent al Facultății de Electronică a Institutului Politehnic din București (1950) și al Facultății de Matematică și Fizică a Universității din București (1951). În 1950 a fost numit preparator la Institutul de Geologie și Tehnică Minieră din București și la Facultatea de Matematică din București, iar în 1951 preparator la Institutul de Matematică al Academiei. A fost asistent (1952), lector (1957), conferențiar (1961) și profesor (1966-1976) la Facultatea de Matematică din București. Între 1965 și 1976 a fost director adjunct științific al Institutului de Matematică al Academiei, perioadă în care director al Institutului de Matematică era Miron Nicolescu. În 1957 a obținut titlul de doctor în matematici sub îndrumarea profesorului Octav Onicescu, cu teza *Spații Orlicz de câmpuri de vectori*. În 1967 a obținut titlul de doctor docent. A fost „visiting professor" la Queen's University din Kingston, Canada (1966-1967), la universități din Liège (1968), Rennes (1970), Erlangen (1970); „distinguished visiting professor" la University of Pittsburgh (1970-1971), „visiting research professor" la University of Florida (1971, 1973, 1974, 1975), la Universitatea din Toronto (1977). În 1976 s-a stabilit în Statele Unite, ca profesor titular la University of Florida (1976-2003); din 2003 este profesor emeritus. A fost invitat să țină conferințe la mai multe universități din S.U.A., Canada, Mexic, Japonia, India, Iran, U.R.S.S. și din majoritatea țărilor europene. A publicat peste 100 de lucrări în prestigioase reviste de matematică din țară și din străinătate. În 1959 a fost însărcinat de Ministerul Învățământului să scrie, împreună cu Eugen Radu, *Manualul de analiză matematică pentru clasa a XI-a de liceu*, în care au fost introduse pentru prima dată în liceu noțiunile de mulțime și vecinătăți și s-a adoptat un stil riguros și intuitiv în prezentarea noțiunilor de limită, continuitate, derivate și integrale, contribuind prin aceasta la îmbunătățirea învățământului matematicii în liceu. După ce s-a stabilit în S.U.A., manualul a fost scos din uz. În colaborare cu Miron Nicolescu și Solomon Marcus a scris un *Manual de Analiză Matematică*, în două volume masive, pentru studenții facultăților de matematică, reeditat ulterior fără numele autorilor. Are numeroase și importante rezultate matematice. A fost distins cu Premiul Ministerului Învățământului (1963), cu Premiul „Simion Stoilow" al Academiei Române (1964) și cu Steaua României în grad de cavaler (1991). Este Doctor Honoris Causa al universităților din Craiova (1996) și București (2003).

(După Dorina N. Rusu, *Dicționarul Membrilor Academiei Române, 1866-2000,* Ed. Enciclopedică, 2010)

Moisil, așa cum l-am cunoscut

Cristian S. CALUDE

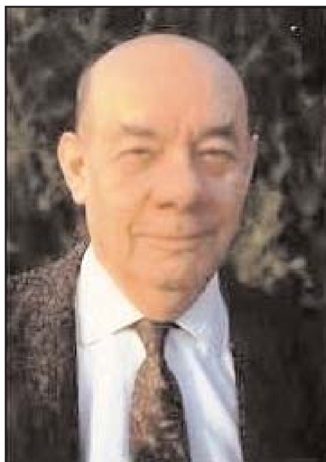
În anii 1960-1970, Gr.C. Moisil avea o prezență activă la radio, TV și în revistele de cultură. Îi citeam cu religiozitate rubrica „Știință și umanism” din revista *Contemporanul* și, în general, îi urmăream cuvântul vorbit sau scris. Atracția pentru mine, un elev urmând un sistem de învățământ rigid compartimentat și purificat de orice divertisment, provenea din aparenta contradicție dintre scrierile lui Moisil și meseria sa de profesor de matematică. Lucrarea sa *Elemente de logică matematică și teoria mulțimilor* (Editura Științifică, Bucuresti, 1968), scrisă „pentru nepoata sa Ioana Moisil”, mi-a deschis curiozitatea și apoi interesul pentru o matematică în centrul căreia se afla infinitul.

În 1969 am avut șansa să-l întâlnesc pe Moisil la faza națională a Concursului de matematică. După o scurtă discuție, m-a invitat să-l vizitez la locuința sa din strada Armenească. Eu locuiam la Galați; ca elev, îl vedeam doar în vacanțe, când veneam la București; din 1971, după ce am devenit student la Facultatea de Matematică, vizitele au devenit săptămânale. Cu Moisil am început prima mea lucrare științifică; el m-a inițiat în arta de a fi profesor (în anul universitar 1972-1973 am ținut seminarul la cursul său de logică de la Facultatea de Filosofie și Drept, unde funcționa din 1971); la recomandarea sa am început să lucrez cu profesorul Solomon Marcus și o observație a sa, despre o prioritate a lui Gabriel Sudan, în domeniul funcțiilor recursive, mi-a determinat direcția principală de cercetare pentru mai mult de 40 de ani.

Profesorul Malița l-a numit „un matematician total”; Constantin Noica l-a descris ca un matematician universal. Cât de „actual” este matematicianul Moisil, azi, la 110 ani de la naștere și 43 de la dispariție?

Pentru a răspunde la întrebare trebuie să ne referim la diversele activități ale matematicianului. Moisil a fost un remarcabil cercetător, care a excelat în introducerea unor noi idei, metode și direcții de cercetare, un profesor neconvențional, care a inspirat, motivat și încurajat un număr mare de tineri care au devenit la rândul lor matematicieni de valoare, creatorul unor școli românești de matematică – în special în mecanica solidelor, logica matematică și informatică –, susținătorul aplicațiilor matematicii în alte domenii, promotorul relației privilegiate dintre matematică și informatică și, ca o consecință naturală, cel care a contribuit cel mai mult la introducerea informaticii în România (în viziunea profesorului Marcus, campania de alfabetizare computațională a lui Moisil a fost analoagă cu cea de alfabetizare dusă de Spiru Haret).

Fără a ierarhiza contribuțiile lui Moisil, notăm că unele dintre activitățile de mai sus au în mod natural o viață mai lungă, altele mai scurtă. Activitatea de cercetare în matematică este una dintre cele mai importante și, de aceea, ne vom ocupa de ea. Citările sunt un indicator al valorii și actualității ei. Aici avem în vedere nu numai numărul de citări (abuzat în ultima vreme), ci criterii mai nuanțate, precum longevitatea citărilor, tipologia lor (citări „decorative” și citări esențiale), calitatea publicațiilor în care apar citările, domeniile în care apar citările (domeniul lucrării citate sau alte domenii), autorii care citează (autori din domeniul specific sau nu, reputația lor). La toate aceste criterii, Moisil se prezintă foarte bine. Nu vom intra într-o analiză detaliată, vom da doar câteva date ilustrative. După GoogleScholar (consultat în luna ianuarie 2016), cele mai citate publicații ale lui Moisil (în afară de cărți) sunt două lucrări din 1931 (sfârșitul celor doi ani și jumătate de după susținerea doctoratului, când Moisil își căuta un post), și una din 1941 (ultimul dintre cei zece ani petrecuți la Iași). Autorul avea la acea vreme 25, respectiv, 35 de ani. Lucrările sunt scrise în limba franceză și publicate în reviste românești. Prima este scrisă în colaborare cu N. Teodorescu, celelalte două au un singur autor. Primele două lucrări sunt relativ scurte, sub 10 pagini; ultima este o prezentare generală de mai mult de 35 de pagini. Articolele sunt încă utilizate: longevitatea lor impresionantă este o dovadă mai importantă a valorii lor decât numărul total de citări (care sunt ridicate, chiar pentru standardul actual din matematică).

Lucrarea Gr.C. Moisil, N. Teodorescu, „Fonctions holomorphes dans l’espace”, *Mathematica* (Cluj) 5 (1931), 142–150, are 513 citări. Teza de doctorat din 2014 a lui Thu Hoai, *Hyperholomorphic structures and corresponding explicit orthogonal function systems in 3D and 4D,* Techn. Univ. Freiberg, se referă la „Moisil-Teodorescu system” de 23 de ori.

Sintagma „Moisil-Fueter theory”, trimițând la lucrările Gr.C. Moisil, „Sur les quaternions monogènes”, *Bull. Sci. Math.,* LV (1931), 168–174, și R. Fueter, „Die Funktionentheorie der Differentialgleichungen ...u = 0 und ....u = 0 mit vier reellen Variablen”, *Com. Math. Helv.*, 7 (1934), 307–330, apare de 174 de ori. Citări recente apar și în A. Gsponer, J.-P. Hurni, *Lanczos’s Functional Theory of Electrodynamics*, 2008, și D. Pascali, „Old and new in the monogenic quaternion theory”, în N. Tița (ed.). *Proc. First Conference „Classical and Functional Analysis”,* Azuga, România, 2013, 103–120.

Cea de-a treia lucrare este Gr.C. Moisil, „Recherches sur les logiques non-chrysippiennes”, *Ann. Sci. Univ. Jassy,* 26 (1941), 431–466, cu 71 de citări. Cea mai recentă citare găsită este P. Pagliani, M. Chakraborty (eds.), *A Geometry of Approximation,* Springer, 2008.

Moisil este un nume pe care tinerii de azi îl „recunosc” mult mai mult decât pe cele ale lui Miron Nicolescu sau Gheorghe Vrănceanu, matematicieni importanți din generația sa. Viorica Moisil a contribuit mult la mediatizarea sa; la fel și foștii săi elevi și discipoli. Există doi Dan Barbilian: matematicianul Barbilian și poetul Ion Barbu. Prin analogie, cred c-au existat doi Moisil: matematicianul și figura publică.

Este evident că la ambii „dedublarea” se face continuu, nu discret. În timpul când l-am cunoscut, faima matematică a lui Moisil începuse să fie erodată de cea a figurii publice. Informația curentă confirmă această tendință chiar la nivelul grupului (mult mai restrâns al) matematicienilor, fapt care, cred, l-ar întrista. Timpul va decide care dintre cei doi Moisil vor supraviețui mai mult – eu sper că matematicianul – și cât. La Barbilian situația este mult mai greu de prezis.

Profesorul Grigore C. Moisil era nu numai un mare matematician, ci și un om plăcut și prietenos. Ajuta pe oricine, în orice problemă, nu numai pe studenții lui. Îi plăcea să bea și să fumeze. Fuma foarte mult, chiar în clasă, în timpul lecțiilor. Acest prost obicei de a fuma în timpul lecțiilor l-am imitat și eu și alți câțiva.

Prin anii ’60, Moisil a fost internat în clinica doctorului Lupu, pentru ceva în legătură cu fumatul. Doctorul Lupu, care era dușman de moarte al fumatului, i-a interzis să mai fumeze și Moisil s-a conformat. Dar de băut tot nu s-a lăsat.

În legătură cu doctorul Lupu circula următoarea poveste. La o recepție de la o ambasadă străină era invitat și doctorul, în calitate de membru al Academiei. Văzând pe cineva fumând, s-a dus la el, i-a luat țigara din gură și a aruncat-o. Fumătorul i-a spus atunci: „monsieur, je suis citoyen d’un pays libre”, insinuând că România nu era o țară liberă.

În anul 4 la Matematică am urmat cursul de Algebră Abstractă, predat de profesorul Dan Barbilian. Despre el am auzit de la fostul meu doctorand Șerban Strătilă următoarea poveste amuzantă. Dan Barbilian și Victor Vâlcovici, profesor de Mecanică, erau amândoi membri în Senatul universității. Vâlcovici avea nevoie de votul lui Barbilian în Senat pentru a rezolva o problemă, de aceea, a hotărât să se ducă acasă la Barbilian și să-i ceară ajutorul. Între timp, lui Barbilian îi murise un câine iubit și organizase o înmormântare la care a chemat și câțiva prieteni. Când a ajuns Vâlcovici la Barbilian, prietenii tocmai ieșeau din casă într-o procesiune. Neavând ce face, Vâlcovici s-a alăturat și el procesiunii. A doua zi, în facultate, Barbilian spunea la toată lumea: A înnebunit Vâlcovici. A venit la înmormântarea câinelui meu!...

Cursul de Teoria Probabilităților era predat de profesorul Octav Onicescu. Asistent la acest curs era C.T. Ionescu-Tulcea, tânăr absolvent al facultății, cu doi ani mai în vârstă decât mine. De la el am primit primele îndrumări în cercetare și am devenit buni prieteni, prietenie care durează și astăzi.

În primăvara anului 1951 am dat examenul de stat și la Facultatea de Matematică. Odată cu mine au dat acest examen Mircea Malița și Solomon Marcus. După aceasta, am fost numit cercetător la Institutul de Matematică al Academiei, înființat de curând. În aceste condiții, am renunțat la cariera de inginer și m-am dedicat celei de matematician.

Facultatea de Matematică era încadrată cu o echipă de profesori de mare valoare. Unii dintre ei făceau parte dintr-un grup de profesori universitari care în 1944 au semnat o scrisoare, inițiată de marele geometru Gheorghe Vrănceanu, către mareșalul Antonescu, cerându-i să scoată țara din război. Semnarea scrisorii a avut loc în biblioteca Facultății de Matematică. Dintre matematicieni, scrisoarea a fost semnată de Simion Stoilow, Alexandru Ghika, Mihai Neculce, Nicolae Ciorănescu, Alexandru Pantazi, Radu Roșca, Gheorghe Demetrescu și alții. Deși semnaseră scrisoarea, Nicolae Ciorănescu și Radu Roșca au fost ulterior condamnați la închisoare.

Simion Stoilow și Grigore C. Moisil au devenit membri de partid de la început, deși erau de o înaltă ținută morală. Mihai Neculce fusese chiar membru de partid în ilegalitate. Probabil că ei credeau sincer în idealurile declarate ale comunismului, dar în niciun caz nu au fost de acord cu practicile regimului comunist. Simion Stoilow era și moșier din Craiova.

Simion Stoilow și Grigore C. Moisil erau matematicieni de valoare internațională și aceasta le-a creat un prestigiu enorm în fața conducerii de partid. Acest prestigiu a fost de mare ajutor pentru protejarea unora dintre profesorii care erau mai vulnerabili, cum au fost Dan Barbilian, Octav Onicescu și Victor Vâlcovici. Se zicea că Dan Barbilian scrisese o odă pentru Hitler, Octav Onicescu fusese prieten cu Nae Ionescu și simpatizant al mișcării legionare, iar Victor Vâlcovici fusese ministru înainte de război. Cu toate aceste „păcate”, niciunul dintre ei nu a pățit nimic, fiind apărați de Stoilow, Moisil, Mihoc și Vrănceanu. Este remarcabilă solidaritatea de care au dat dovadă profesorii noștri.

→

Știința, parte a culturii

Un profesor dedicat învățământului matematic

Paul RADOVICI

Ce curge în apa voastră, de sunteți așa buni la matematică?
(Henry Kissinger, secretar de stat al Statelor Unite între 1973 și 1977, Premiul Nobel pentru Pace în 1973)

S-au împlinit de curând 120 de ani de la înființarea *Gazetei Matematice,* o revistă căreia matematica românească îi datorează enorm. Unul dintre slujitorii ei devotați a fost profesorul **Nicolae Mihăileanu,** în calitate de redactor, propunător și rezolvitor de probleme, autor al unor note cu caracter pedagogic și științific de matematică și de istoria matematicii. Aniversând revista, să ni-l amintim și pe marele ei slujitor.

Nicolae Mihăileanu s-a născut la Constanța, la 28 noiembrie 1912 și a urmat școala primară, gimnaziul și liceul în orașul natal.

Încă din timpul liceului devine corespondent al *Gazetei Matematice* și al *Revistei Matematice* de la Timișoara. Începe deja să propună probleme. Pe parcursul carierei de matematician, a formulat peste două mii. Elaborează note matematice în special de geometrie și aritmetică. Rezolvă, de asemenea, probleme de geometrie în cunoscuta revistă *Mathesis,* din Belgia.

După absolvirea liceului, la aproape douăzeci de ani, devine student la secția de matematică a Facultății de Științe de la Universitatea din București, unde i-a avut ca profesori în anul întâi pe Gheorghe Țițeica la geometrie, pe Gheorghe Nichifor la geometrie descriptivă, pe Aurel Angelescu la algebră, pe Dan Barbilian la cursul de matematici elementare. În anul al doilea urmează cursurile de analiză cu Anton Davidoglu, teoria funcțiilor cu Dimitrie Pompeiu, mecanica cu Victor Vâlcovici și astronomia cu Nicolae Coculescu. Seminariile au fost ținute de Alexandru Pantazi, Nicolae Racliș și Gabriel Sudan. Nume mari ale istoriei matematicii românești.

Dintre colegii din seria sa și din seriile apropiate îi amintesc pe Doru Manolache (vestit profesor la Liceul, azi Colegiu Național, Vlaicu-Vodă din Curtea de Argeș), Lucreția Carp, Niculina Ioan (profesoara mea și a lui Șerban Basarab la Liceul Sfântul Sava), Cezar Coșniță, Constantin Ionescu-Țiu, Haralamb Ionescu, Nicolae Donciu, Zlate Bogdanof, Dumitru Sulgerescu, Nicolae Peligrad.

Corespondează și la revista argentiniană *Boletin Matematica* a lui Bernard Baidaff (absolvent al Universității din Iași).

Își desăvârșește pregătirea în domeniul pedagogic sub îndrumarea profesorului Ion Gabrea, în facultate, iar la terminarea ei urmează seminarul pedagogic.

Se înscrie în ultimul an de facultate la școala de statistică și urmează cursuri de contabilitate (cu Alexandru Pantazi), de biologie matematică (cu Alexandru Froda), de probabilități (cu Octav Onicescu), de matematici financiare (cu Șerban Gheorghiu) și de statistică matematică (cu Gheorghe Mihoc).

Absolvirea facultății și a seminarului pedagogic creau posibilitatea de a fi numit profesor suplinitor de matematică. Susținerea și absolvirea examenului de capacitate îți asigura un post de titular, pe măsura vacantării posturilor.

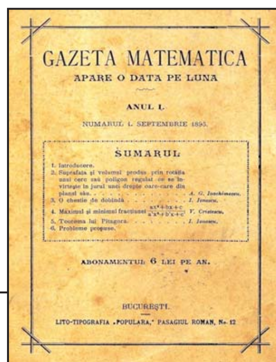
Absolvă cu nota nouă examenul de capacitate (clasificat al patrulea).

Pe durata studiilor și după absolvirea lor, participă la Seminarul de luni seară, care se ținea cu regularitate în Facultatea de Matematică, sub egida Societății de Matematică. Erau prezenți printre alții la aceste ședințe Gheorghe Țițeica, Dimitrie Pompeiu, Victor Vâlcovici, Dan Barbilian, Octav Onicescu, Ion Ionescu, Andrei Ioachimescu, Gabriel Sudan, Nicolae Teodorescu, Mihai Ghermănescu, Nicolae Ciorănescu, Gheorghe Mihoc și Grigore C. Moisil.

Este profesor de matematică la Liceele Spiru Haret, Moise Nicoară (Arad), Sfântul Sava, Titu Maiorescu, Matei Basarab, Mănăstirea Dealu, Sfântul Andrei, precum și la gimnaziul muzical și la seminarul de călugări de la Cernica.

Promovează constant *Gazeta Matematică* și, dintre elevii săi, ca rezolvitori de probleme se remarcă: C.P. Popovici, P.P. Teodorescu, Alexandru Ieșan, Mircea Soare, G.G. Vrânceanu, Ion Elianu, Eugen Dobrescu.

GAZETA MATEMATICA
APARE O DATA PE LUNA
ANUL I.
NUMARUL 1. SEPTEMBRIE 1895.
SUMARUL
1. Introducere.
2. Suprafața și volumul produs prin rotația unui cerc sau poligon regulat ce se învârtește în jurul unei drepte oare-care din planul său. . . . A. G. Ioachimescu.
3. O chestie de dobîndă . . . . I. Ionescu.
4. Maximul și minimul fracțiunei $\frac{ax^2+bx+c}{a'x^2+b'x+c'}$ . . . V. Cristescu.
5. Teorema lui Pitagora . . . . I. Ionescu.
6. Probleme propuse.
ABONAMENTUL 6 LEI PE AN.
BUCUREȘTI.
LITO-TIPOGRAFIA „POPULARA," PASAGIUL ROMAN, No 12

Propune probleme în revistele *Numerus, Revista Matematică* din Timișoara (R.M.T.), *Știință și Progres, Pitagora.* Elaborează manuale pentru gimnaziu și liceu.

Este asistent al lui Dan Barbilian, de asemenea, al lui Miron Nicolescu la analiză, al lui Grigore C. Moisil la geometrie diferențială și al profesorului Gheorghe Vrânceanu la geometrie analitică.

Ia doctoratul la 36 de ani, având președinte de comisie pe Miron Nicolescu și membri pe Grigore C. Moisil și Gheorghe Vrânceanu.

Este solicitat, după luarea doctoratului, de directorul Institutului Pedagogic din Timișoara, Mihai Ghermănescu, să predea cursul de geometrie analitică, devenind profesor universitar. Funcționează la Timișoara opt ani. Ulterior, mai predă cursuri de geometrie diferențială, sintetică și de complemente de matematică.

Revine în București la Institutul Pedagogic. La desființarea acestei universități, este numit profesor la Facultatea de Matematică a Universității din București, unde predă cursuri de geometrie sintetică, de geometrie analitică, de teoria curbelor și suprafețelor, de fundamentele geometriei și de teoria relativității.

Conduce doctoratele lui N.N. Teodorescu, Nicolae Boja, Emil Perjeriu.

Scrie cărți legate de geometria analitică și diferențială, de fundamentele geometriei, teoria relativității, complemente de algebră elementară. Are preocupări de istoria învățământului românesc și de istoria matematicii. Face parte din Colectivul de istoria și filosofia științelor al Academiei Române, prezidat de academicianul Ștefan Milcu.

Pune ordine în arhiva facultății, iar în 1973 se pensionează. După pensionare, scoate două cărți legate de istoria matematicii, în 1973 și 1981, și elaborează o carte de sinteză a publicațiilor de matematică din țara noastră.

Profesorul Mihăileanu era pasionat de șah și filatelie (avea o coleție completă România 1903-1984 și o colecție tematică de oameni de știință). A publicat un articol în Revista *Filatelia,* în care pune în evidență timbre legate de Euler și Gauss.

A avut patru copii; cel mai mic, Paul, este acum specialist în informatică în SUA.

Dispare în 22 noiembrie 1998 și este incinerat la Crematoriul Uman din București, însoțit pe ultimul drum de elevii și prietenii săi (Cabiria Andreian Cazacu, Ianuș Sterian, I.D. Teodorescu, Emil Perjeriu, Ion Chițescu, Liviu Nicolescu, Florea Dorel, Paul Radovici și alții).

Notele și dosarele sale cu privire la istoricul *Gazetei Matematice*, ale învățământului matematic românesc au fost achiziționate de către Societatea de Matematică, la îndemnul secretarului general de atunci, regretatul Florin Diac.

Gazeta Matematică este o revistă de matematică din România, prima de acest gen apărută în limba română. A fost fondată de zece ingineri români: Ion Ionescu-Bizeț, Vasile Cristescu, Victor Balaban, Mihail Roco și Ion Zottu, cărora li s-au alăturat Emanoil Davidescu, Mauriciu Kinbaum, Nicolae Niculescu, Tancred Constantinescu și Andrei Ioachimescu.

Revista a fost finanțată de fondatori, fiecare contribuind cu câte douăzeci de lei aur. Primul număr al gazetei a apărut la data de 15 septembrie 1895, la o zi după inaugurarea festivă a Podului „Regele Carol I" de la Cernavodă, având deviza „entuziasm, armonie, sacrificii continue, muncă dezinteresată".

În august 1909, redactorii au decis înființarea Societății Gazeta Matematică, societate care a fost recunoscută prin lege de Adunarea Deputaților la data de 5 aprilie 1910. Numele societății a fost schimbat ulterior în Societatea de Matematică și Fizică, iar apoi în Societatea de Științe Matematice din România (SSMR). SSMR a organizat și prima Olimpiadă Internațională de Matematică, în 1959, la Brașov.

În anul 1988, tirajul *Gazetei Matematice* a ajuns la 120.000 de exemplare, ca după 1990 să scadă dramatic.

În prezent, *Gazeta Matematică* este publicată în două serii: *Gazeta Matematică, Seria A* este o revistă trimestrială adresată studenților, matematicienilor și cadrelor didactice care predau matematica, *Gazeta Matematică, Seria B* este o revistă lunară care se adresează celor interesați de matematica elementară, în special, elevilor participanți la concursurile de profil. (Sursa: Wikipedia)

Îndată după instaurarea regimului comunist, cei trei membri de partid au fost trimiși, între 1946 și 1948, ca ambasadori, Stoilow în Franța, la Paris, Moisil în Turcia, la Ankara, și Neculce în Belgia, la Bruxelles. Odată cu reorganizarea Academiei Române, în 1948, unii dintre semnatarii scrisorii către mareșalul Antonescu au fost aleși membri ai Academiei; Simion Stoilow a fost ales membru titular, iar Gheorghe Vrânceanu și Alexandru Ghika au fost aleși membri corespondenți. Desigur, dacă nu ar fi semnat scrisoarea, Alexandru Ghika n-ar fi fost ales, dată fiind originea sa socială foarte „nesănătoasă", ca prinț și moșier. De asemenea, Moisil a fost ales membru titular, iar Miron Nicolescu membru corespondent.

În 1961 au murit Dan Barbilian, în vârstă de 66 de an, și Simion Stoilow, în vârstă de 74 de ani. Acesta din urmă era în drum spre Comitetul Central, pentru a obține aprobarea pentru un elev al său să participe la un simpozion în străinătate, când a făcut un infarct.

În 1973 a murit Grigore C. Moisil, la Ambasada Română din Otawa, Canada, unde era într-o vizită. În perioada aceea, Nicolae Cristescu și cu mine eram amândoi la Gainesville. Aranjasem ca Moisil să fie invitat pentru o conferință, în departamentul de matematică, dar am primit de la el o scrisoare în care spunea că se simte obosit și nu mai poate să vină. Peste câteva zile, Nicolae Cristescu mi-a spus că aceasta era ultima scrisoare de la Moisil, pentru că murise în Canada. Era tânăr, numai de 67 de ani...

Românismul cumpătat şi bine gândit cred că are un viitor extraordinar

Nicolae MELINESCU

Identitatea naţională porneşte şi se susţine pe identificarea şi evaluarea corectă a originilor unei entităţi umane. În această căutare a reperelor fundamentale ale devenirii în timp, istoricii au o fascinantă şi împovărătoare menire de a descoperi surse, izvoare şi mărturii ale procesului de dezvoltare a indivizilor şi a comunităţilor. Cu cât cercetătorul se duce mai departe în timp, cu atât mai anevoioasă devine susţinerea unor teze şi teorii, dată fiind interogaţia ştiinţifică iniţială care poate fi confirmată sau infirmată de concluzii. Academicianul **Ioan-Aurel Pop** *s-a concentrat încă de la primele studii pe analiza unei perioade din Evul Mediu timpuriu, în care memorialistica şi cronicile au furnizat anumite fapte şi relatări care presupuneau o muncă de triunghiulare meticuloasă şi îndelungată. Dar concluziile cercetătorului au adus la lumină episoade din istoria poporului român care compun mai exact drumul naţiunii şi al evoluţiei sale pe teritoriile numite regiuni istorice. În comunicarea de la Academia Română din 15 ianuarie 2016, consacrată Zilei Culturii Româneşti, Academicianul Ioan-Aurel Pop a arătat că identitatea etnică reprezintă conştiinţa de sine bazată pe câteva elemente.*

În cazul românilor, elementele fundamentale, cred, fără să recurg imediat la o ierarhizare, pe care am să o fac la nevoie, sunt originea şi limba. Mereu am fost obsedaţi să răspundem la întrebarea, de unde venim? Asta este obsesia tuturor popoarelor. Originea asta traversează de-a lungul timpului. În cazul românilor, ea se referă la latinitate, chiar dacă originea este mult mai complexă, iar limba este vehiculul nostru de comunicare şi ne-a dat fiinţa noastră. Fără limbă am fi fost de nedefinit. Împreună, originea şi limba, şi aş adăuga imediat şi confesiunea, religia noastră creştină, ne-au modelat statutul, cu precădere în Transilvania, unde am fost înconjuraţi de oameni cu alte confesiuni creştine. La fel de importante pot să fie şi tradiţiile, cultura populară, viaţa spirituală în general, portul este câteodată impresionant, arhitectura. Sunt elemente care trebuie clasificate. Pe primul loc, repet, aş plasa originea şi limba.

Una dintre concluziile *studiilor efectuate de distinsul istoric clujean leagă pentru esenţa etnică a poporului român medieval latinitatea de tip occidental, păstrată în însuşi numele poporului şi, ulterior, al ţării, de spiritualitatea răsăriteană, alimentată şi de coordonarea confesională cu marele centru creştin de la Constantinopole. (Ioan-Aurel Pop,* Din mâinile valahilor schismatici. Românii şi puterea în Regatul Ungariei medievale (secolele XIII-XIV), *Litera, Bucureşti, 2012, p. 3) În acest context, sunt demne de evidenţiere primele forme de manifestare a unei identităţi specifice, recunoscute odată cu trecerea timpului de entităţi mai apropiate sau mai îndepărtate de ţinuturile româneşti.*

Atunci când am apărut în istorie, numele nostru a fost bivalent. Noi ne-am numit pe noi înşine rumâni sau români. Unii străini ne-au identificat drept vlahi sau valahi pentru că nu au înţeles termenul nostru intern decât destul de târziu. Când l-au cunoscut, au rămas surprinşi. Surprinderea a fost formală, într-o oarecare măsură, pentru că mai toate popoarele, şi am elaborat o teorie în acest sens, au cel puţin un nume intern, pe care şi-l dau lor înşile, şi cel puţin unul extern. Dacă ne gândim la greci, noi aşa îi recunoaştem, dar ei se autodenumesc *eleni;* celor cărora noi le zicem albanezi se numesc *skipetari;* finlandezii se apelează între ei *suomi,* ca şi ţara pe care o populează. Noi îi numim pe nemţi astfel sub influenţă slavă, francezii le zic *alemagnes,* englezii le zic *Germans,* iar ei se denumesc *Deutschen.* Vedeţi câte diferenţe există între numele intern sau endonimul şi numele extern, sau exonimul. Nici noi nu facem excepţie în această privinţă.

Când apar românii, însă, în istorie cu numele de valahi în această parte a Europei, termenul este clar şi indică un vorbitor de limbă asemănătoare cu latina, sau neolatina, pentru că numele vine de la primul trib celtic romanizat, care a început să vorbească latina. În toată perioada medievală, când este identificat un popor sub acest nume, înseamnă că prin limba vorbită consună sau sună latineste, ceea ce deja îi redefineşte personalitatea. În al doilea rând, ceea ce mai puţină lume ştie şi unii savanţi nici nu acceptă, cu toate că există mărturii clare, este că românii înşişi, încă din Evul Mediu, vag şi mitic ştiau că ne tragem de la Roma. Sunt străini care consemnează acest adevăr. La noi s-a crezut că umaniştii italieni, învăţaţi fiind şi venind pe la noi în secolul al XV-lea, în aşa-numitul secol de aur al rezistenţei faţă de otomani, când i-am avut domni pe Iancu de Hunedoara, pe Ştefan cel Mare şi mai înainte pe Vlad Ţepeş, eroi ai creştinătăţii, străinii au fost atraşi de aceste teritorii, au venit, ne-au cunoscut şi au spus „voi, după cum vorbiţi, sunteţi de la Roma”. Nu este adevărat! Avem zeci de mărturii pe care le-au numărat mai întâi predecesori ai noştri, profesorul Şerban Papacostea sau un regretat istoric sas din România, Adolf Armbruster, care au identificat acele izvoare dovedind că noi înşine ştiam că ne tragem de la Roma. Fireşte, nu cunoşteam detalii. Străinii au venit să spună că au aflat de la localnici că românii se trag de la Traian, împăratul Romei, sau al Râmului, depinde de contextul în care se consemnau aceste elemente. Cu alte cuvinte, la români, în subsidiar, niciodată nu a dispărut în rândul unei anumite elite amintirea descendenţei de la Roma. Dar asta, sigur, nu ne-a ajutat foarte mult în Evul Mediu. Având credinţă bizantină, limbă de cultură slavona şi alfabet chirilic, deci o altă haină decât aveau limbile romanice, noi apăream exotici şi unii veneau să ne cunoască. Asta ar putea să pară o deşirare, asa cum spun unii istorici. Ne-am împărţit între unii şi alţii şi nu a rămas nimic. Există, totuşi, nenumărate documente care arată că, de fapt, am alcătuit o sinteză între Roma apuseană, catolică şi protestantă, şi Roma răsăriteană, bizantină, de la un timp influenţată de otomani, balcanică. Noi am putea fi astăzi, şi mulţi teoreticieni români au spus că şi suntem, o punte între cele două zone despărţite ale Europei. În unele privinţe am fost, dar puntea asta nu trebuie privită ca o simplă linie care uneşte, ci ca un spaţiu de interferenţă foarte trainic, capacitat să ajute continentul acesta, în prezent divizat, la unirea sa spirituală, culturală.

Scrierile unor străini *despre latinitatea locuitorilor din spaţiul românesc au consacrat trăsături identitare profunde ale acestora, nu totdeauna apreciate sau recunoscute de entităţi exterioare sau de forţe de ocupaţie. Sinteza spirituală, confesională şi lingvistică a rămas un reper al continuităţii, dar aceasta a dus, uneori, la exagerări, atât din interior cât şi din exterior, fie plasând artificial originile naţionale în alte culturi sau forme arhaice de guvernare, fie negând cu absurditate procesul permanenţei etnice şi religioase al populaţiei originare.*

Aceste trăsături identitare reale au provocat reacţii foarte variate, adunate parţial de către istorici şi sunt extrem de interesante pentru ceea ce noi numim astăzi *imaginea celuilalt* sau *alteritatea.* Din acest punct de vedere, străinii au remarcat acest lucru.

Un episcop din secolul al XV-lea, Nicolae de Modrusa, un oraş de pe coasta Adriaticii, constată că „aceşti valahi sunt foarte interesanţi. Ei poartă în sine amintirea Romei şi nu se numesc pe sine valahi şi au o limbă pe care o folosesc din leagăn şi care este latina. Şi mai au o limbă pe care o folosesc în biserică şi care este limba slavilor.” Există şi alţii care ar fi putut avea ca limbă sfântă slavona, pentru că sunt popoare slave, dar, paradoxal, au folosit latina ca limbă de cultură, cum au făcut polonezii, cehii, slovacii, croaţii, slovenii. Noi, popor romanic, când ne-am organizat biserica în formă slavo-bizantină, am adoptat limba slavonă. Alt element de mirare a fost şi faptul că suntem o insulă de latinitate înconjurată de slavi sau de maghiari, adică de alţii. Nicolae Iorga ne definea ca pe o enclavă latină la porţile Orientului.

În studiile sale, *medievistul clujean, între altele, director al Centrului de Studii Transilvane, a constatat cu rigurozitatea omului de ştiinţă supus adevărului, că românii au făcut şi erori când au reconstituit trecutul sau când şi-au construit viaţa trecută şi prezentă. „Aceste erori nu trebuie să-i determine să se autoflageleze, să se demonizeze singuri şi să-şi ia lumea în cap. Este cu mult mai cuminte ca erorile, odată constatate, recunoscute şi analizate, să-i conducă spre îndreptarea lucrurilor, spre proiecte constructive”. (Ioan-Aurel Pop,* Istoria, adevărul şi miturile, *Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2014, p. XIX) De multe ori, asemenea abordări cinstite şi deschise ale adevărului istoric sunt preluate ca informaţii senzaţionale şi folosite de adversari drept argumente în propriile doctrine antiromâneşti.*

Există inexactităţi pe care unii străini le exploatează voit şi alţii doar din întâmplare sau neglijenţă. Sunt şi oameni, români sau din afara ţării, care le folosesc de la un timp ca instrumente împotriva noastră. Nu am ştiut întotdeauna să ne afirmăm originea noastră. Au existat şi printre noi unii care au avut îndoieli şi este firesc în ştiinţă să ai îndoieli. Francezii se considerau până prin secolul al XV-lea urmaşii troienilor. Paris ar fi venit de la Troia în timpuri imemoriale şi ar fi fondat oraşul de azi. Polonezii se considerau descendenţii sarmaţilor, un popor de dinaintea erei creştine, fără nicio legătură cu ei, care sunt slavi. Şi noi am avut avataruri şi căutări de acest gen. Uneori acestea au mers mână în mână cu politica oficială. În legătură cu originea, s-a afirmat de la faptul că suntem daci puri şi nu avem nicio legătură cu romanii până la ideea că suntem slavi puri. În timpul obsedantului deceniu trebuia să susţinem că suntem nu numai rude cu slavii, ba chiar fraţi şi că limba noastră nu are origine latină. După 1990, când, har Domnului, libertatea exprimării a fost garantată, au apărut unii care au zis „nici nu ştim ce suntem şi oricât am căuta nu vom ajunge la origini”, adică au relativizat toate. Poporul, care este dornic să cunoască părerea intelectualilor, – un popor fără elită intelectuală nu are şanse să existe sau să meargă mai departe – a rămas şi el dezorientat. Mi s-a întâmplat după apariţia unor cărţi de acest gen, care relativizează şi pun totul sub semnul întrebării, arătând că nu vom ajunge niciodată să descoperim adevărul, să fie cercetat rostul social al istoricilor şi să se pună la îndoială scopul căutării adevărului în condiţiile în care totul este relativ şi cercetătorii nu se pot apropia de dovezile fundamentale. Apare un risc foarte mare, pentru că în cuvântul istoricului se află o mare responsabilitate. Unul dintre cronicari scria „eu am să dau samă de ale mele câte scriu”. Cu alte cuvinte, dacă uităm de responsabilitate şi dăm drumul părerilor să iasă în public prin aceste mijloace extrem de rapide de comunicare în masă, se pot transmite mesaje complet greşite, dar care să fie luate drept bune pentru că oamenii nu mai compară, nu mai aşază lucrurile.

→

Nevoia de românism

De aceea, este nevoie de o elită intelectuală care să publice în reviste credibile și care să atragă atenția, să se facă auzită la posturi de radio și să apară la televiziuni pentru ca să afirme că lucrurile nu sunt așa cum apar prezentate exagerat sau deformat, sau, dacă ele sunt relative, ele sunt relative peste tot în toată istoria universală. Ideea de a spune că românii sunt excepționali în bine, sau excepționali, adică ieșiți din comun, în rău, este păguboasă și nu ajută cu absolut nimic termenul de identitate națională. Nu suntem unici. Ideea este să intrăm în concertul națiunilor cu demnitate și să ne prezentăm punctul de vedere respectându-l și pe al celorlalți. Este o procedură foarte simplă, dar de multe ori cele simple sunt și cele mai greu de aplicat.

***În demersul de abordare** echilibrată a particularităților românești pentru detectarea rădăcinilor identității naționale, unele trăsături au fost episodice, dar au existat numeroase altele de o extremă stabilitate și durabilitate. Fiecare nouă cercetare istorică, antropologică, folclorică aduce câte ceva din fragmentele care compun imaginea unitară a românismului. Această filosofie națională se bazează și s-a dezvoltat pe numeroase elemente pertinente de originalitate.*

Mă gândesc că noi am avut și am dezvoltat o arhitectură a lemnului constrânși de anumite împrejurări istorice, o arhitectură devenită fascinantă, unică și originală, tocmai ca o manifestare a personalității proprii. Și azi, cu toată perisabilitatea lemnului, avem biserici, concentrate cele mai multe în Transilvania și în Maramureș, dacă ne referim la teritoriul de azi al României, care datează din secolul al XVI-lea. În plus, am avut un fel de a vedea lucrurile și realitatea. Cât de frumos este să ne situăm noi la limita unui echilibru pe care greu l-am atins! Occidentul are turnurile gotice care străpung cerul și care dau o anumită notă de maiestuos. Răsăritenii au un spațiu imens al stepei. În zonele de câmpie, unde și vânturile sunt puternice casele sunt joase și acoperișurile puțin înclinate. Noi rămânem situați într-o zonă de confluență, de echilibru, teritoriul României nu este o legendă, are cam o treime dealuri, o treime munți și o treime câmpii, adică dispune de tot ce îi trebuie. La noi se îmbină înaltul Occidentului cu platitudinea câmpiei slave din răsărit și se ajunge la niște construcții de echilibru și de mare dimensiune umană.

***Cercetarea istoriografică** a academicianului Ioan-Aurel Pop s-a îndreptat, pe baza concluziilor extrase din studiul medievist, și spre perioada modernă, în care a apărut statul național, suveran, cu o guvernare și un teritoriu recunoscut în plan internațional. Statul român, amintea distinsul istoric, nu s-a confundat, dar a alimentat conștiința națională și a constituit o componentă de bază a acesteia. Nu a fost un proces singular pentru Europa, care în secolul al XIX-lea a coagulat sub forma statalității națiuni care astăzi sunt componente ale construcției continentale. Mai toate aceste procese de unificare, inclusiv a Principatelor române, care au dus la independență și apoi la Marea Unire, s-au desfășurat tocmai pe baza dezvoltării și a afirmării conștiinței naționale, o expresie a filosofiei unitare a unor comunități cu tradiții, credințe și limbi comune. Realitatea proceselor de consolidare a identității naționale a permis și formularea și punerea în circulație a intereselor naționale cuprinse și de termenul „românism” , după jumătateta secolului al XIX-lea.*

Conștiința națională este o convingere a unei anumite structuri de sine care descrie sentimentul că suntem împreună, trăim împreună în primul rând pentru că ne înțelegem, vorbim aceeași limbă. Conștiința națională ne-a legat. Înainte de a fi neapărat națională, modernă, am să vă spun ce cred eu că este conștiința națională latentă, care vine din trecut, din Evul Mediu, și ceea ce o deosebește de cea modernă. Conștiința asta ne-a legat până la urmă la un loc cu ajutorul muncii intelectualilor. Sunt unii istorici care susțin că națiunea a fost construită de intelectuali, pentru că aceștia au trudit la edificarea ei. Nu este greșit complet, dar este exagerat, fiindcă intelectualii noștri nu puteau avea, să zicem, o plămadă din sârbi și bulgari și câțiva români să facă o conștiință. Ei s-au adaptat și au văzut: vorbesc acești oameni aceeași limbă, da! Au cam aceeași origine, au cam aceleași concepții și idealuri? Din masa amorfă putem să obținem o masă conștientă. Asta s-a întâmplat la trecerea dinspre Evul Mediu spre epoca modernă. Oamenii sunt ființe sociale, prin natura lor trăiesc în grupuri, grupuri de interese economice, altele de interese religioase. Exită și un interes de unificare pe criterii etnico-naționale. Noi am avut state mici, mai multe. Am avut Țara Românească, Moldova, am avut români care au trăit în provincii ocupate de alții și ideea că națiunea se confundă cu statul în perioadele timpurii nu a putut să prindă la noi pentru că ne-am format ca națiune etnică și culturală, mai mult decât ca o națiune politică legată de un stat. Când am văzut că nu putem exista fără acest factor imens organizator și ocrotitor care este statul, ne-am luptat și noi să ne facem un stat. Ca noi au fost germanii sau italienii. Și ei erau risipiți, dar au intrat în această energie imensă a unificării. Noi am făcut la fel cam în aceeași perioadă.

***O asemenea sincronizare** cu marile procese continentale a fost realizată prin tot mai numeroșii intelectuali de pe teritoriile românești care au cunoscut și au adaptat liniile directoare ale unor mari procese progresiste la starea și la interesul național românesc. Menținerea unor contacte, în principal cu lumea francofonă sau germană, crearea unor școli naționale de științe exacte sau științe umaniste de către cei plecați să-și desăvârșească pregătirea profesională în marile centre universitare europene au consacrat gândirea românească modernă. Ioan-Aurel Pop se întreba: „dacă mesajele operelor lui Eminescu, Blaga sau Călinescu nu ar fi fost profunde, general umane și specific românești în același timp, cum ar fi putut acești autori să fie așezați în galeria marilor spirite?”* (Istoria, adevărul și miturile, *p. 171) Personalități ale culturii românești, de la Cantemir la Coandă și Enescu, au devenit, prin imensa lor valoare, repere fundamentale ale europenismului și ale universalismului, definind, în egală măsură, spiritul și specificul național românesc.*

Condiții sunt mai multe ca să fii creator european. Dacă nu ești un bun scriitor național nu poți să fi nici mare european, perceput peste hotare. Pare un paradox. La noi, toți creatorii valoroși, inclusiv inventatorii, toți oamenii de cultură și de artă, din domeniul umanioarelor, au fost cei care au exprimat cel mai bine, dacă există ceva mai mult decât în metaforă, sufletul românesc. Cantemir are un titlu sublim, *Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor*, cu subtitlul „Hronicon a toată țara românească care apoi s-au despărțit în Moldova, Muntenească și Ardealul”. În mintea lui Cantemir unitatea generică a spațiului românesc se confunda cu Dacia romană, care a dat rădăcina noastră. După aceea s-a despărțit în timpuri tulburi și apoi s-ar fi cuvenit să vină vremea unificării. Cantemir a exprimat ideea noastră de unitate românească și a devenit cunoscut prin limbi de circulație, întâi în latină, apoi în engleză, franceză. Lumea zice „Eminescu a scris în românește”. Da! Dar el a avut șansele unei culturi europene, a știut să exprime acest lucru și pentru străini și au fost alții lângă el care i-au remarcat geniul și pe urmă l-au tradus în alte limbi. Condiția este ca, în primul rând, să exprimi ceea ce este esențial. În al doilea rând, este nevoie să te poți exprima în limbi de circulație și aici, cei care observă că sunt mai cunoscuți drept creatori români cei care au activat în Occident decât cei care au rămas acasă au dreptate în mare măsură. E important ce exprimi, dar e foarte important unde și cum te exprimi. Specificul național este legat foarte strâns de identitatea noastră, de componentele națiunii. Din punct de vedere filosofic, acest specific reprezintă o anumită percepere înțeleaptă a vieții și a morții, sau, mai precis, a chimiei dintre viață și moarte. Temele mari ale baladelor populare au fost preluate de literații culți. Ideea sacrificiului comis de meșterul Manole, cu convingerea că nimic nu se poate obține fără sacrificiu, reprezintă un simbol existențial, care duce la durabilitate. *Miorița,* de la stilistică până la conținut este fascinantă. În nicio limbă nu pot să exprim cu aceeași bogăție de sensuri „pe-un picior de plai/ pe-o gură de rai”. Ideea că în fața morții suntem fataliști, este, de fapt, o neînțelegere a faptului că pentru foarte mulți dintre români moartea fizică reprezintă și astăzi o trecere spre o altă lume, poate mai bună. Dacă soarta a hotărât să transcedem într-o altă lume, să o facem frumos, cu demintate.

***Spațiul universal digitalizat** a permis și a intensificat schimburile de idei, de curente culturale și de comportamente sociale. Modificările paradigmatice din ultimii douăzeci și cinci de ani au fost considerate propice pentru dezvoltarea multiculturalismului, ca un spațiu virtual de creștere a unor civilizații paralele, cum este cea turcă în Germania, cea magrebiană în Franța sau cea indo-pakistaneză în Marea Britanie. În locul acestei îmbogățiri prin diversitate, miniculturile paralele au fost insularizate, proces care a generat conflicte nu de puține ori violente și chiar letale. A fost o realitate sesizată de conducători ai unor state europene centre de putere culturală și care au declarat multiculturalismul defunct. Spațiul public este rapid umplut de noul curent al interculturalismului, considerat un fenomen agreat de dezvoltare a comunicării și a culturii, în care românismul poate să aducă valori unice, generoase și necesare unei construcții spirituale armonioase.*

Românismul cumpătat și bine gândit cred că are un viitor extraordinar, în ciuda pesimismului care ne înconjoară acum și în ciuda dovezilor pe care le vedeți, cum ar fi numărul tot mai mic al românilor care rămân în România și numărul tot mai mare al celor care se risipesc prin lume. Speranța de a trăi foarte bine în România și de a ne ocupa de noi aici, în țara noastră, pentru tineri, cel puțin, e slabă. Mulți tineri de elită se duc în alte părți. În ciuda acestui lucru, și fac această afirmație ca istoric, există și astăzi popoare mai numeroase în afara granițelor statelor de origine și, totuși, acestea sunt mici bijuterii, există și își dau măsura valorii lor. Eu cred că un popor care pleacă în lume este plin de vitalitate, poartă mesajul unei țări, al unei mentalități, al unei spiritualități printre alții. Multiculturalismul, în forma în care a vrut să fie înțeles la un moment dat mai aproape de zilele noastre, a eșuat. Eu l-am perceput în ideea de a trăi împreună mai multe culturi. Problema este că această conviețuire nu este de ajuns, este nevoie de comunicare și pentru asta trebuie să ai generozitatea să cunoști valorile celuilalt. Abia atunci intervine interculturalismul, adică la un anumit nivel elita devine responsabilă de această convingere, care trebuie să creeze în mintea oamenilor ideea că diversitatea este o mare bogăție, cu o condiție: să nu ne asimilăm toți în același creuzet și să devenim o masă amorfă.

→

Nevoia de românism

România face parte din asocieri ale unor state naționale în virtutea suveranității recunoscute, cum este ONU, este membră a unor organisme interguvernamentale de tipul Uniunii Europene. Este o apartenență care îi conferă legitimitate în rândul națiunilor lumii și statutul de partener egal în procesul complex al comunicării bi- și multilaterale. Constituirea unor grupuri, alianțe, colaborări sau asocieri conjuncturale sau de durată ridică, mai intens decât în perioada bipolarismului din Războiul Rece, întrebarea relevanței identității naționale, care în cazul statutului de membru al U.E., de exemplu, presupune prevalența directivelor comunitare în fața legislației naționale în unele domenii foarte importante. Cultura a rămas, până acum, în afara unor reglementări uniformizatoare, dar fiecare capitol național se bazează pe forța economică pentru a ajunge să fie cunoscută în spațiul continental, dominat în continuare de culturile majore, dat fiind că în spatele lor se află entități statale care dispun de mijloacele de a solicita și de a-și apăra un loc prioritar.

Dacă știm să ne aliem cu oameni de bine care au concepții comune cu ale noastre, eu cred că identitatea ne ajută tocmai să facem parte din conglomerate. Lumea își închipuie, și asta a fost o eroare în multiculturalism, că acesta poate să funcționeze prin entități distincte. La fel de mare greșeală fac cei care își închipuie că aceste identități trebuie omogenizate. Ca în toate acțiunile omenești, și aici trebuie căutată calea de aur, adică cea mediană, cel mai greu de atins. Fiecare trebuie să se prezinte în fața lumii cu propria identitate, fără rușine. Noi putem să amintim că oaia de un an se numește la noi „Mioriță", că un anumit sentiment particular nouă se numește „dor", că avem un anumit stil de a cânta amarul, dragostea sau jalea, numit „doină". Toate astea fac parte din noi și știm că alții nu le au. Capacitatea de a explica altor oameni că, departe de a face rău, asemenea trăsături ne fac mai buni, mai generoși și însoțesc dorința de a afla ce au interlocutorii noștri asemănător ca valoare, dar diferit din punctul de vedere al conținutului. Dialogul se înfiripă în asemenea condiții pe nesimțite, se clădesc punți în oameni și ei își păstrează și zestrea din suflet și din inimă, dar sunt deschiși către ceilalți. Trebuie să trăim într-un cosmos organizat și eu mă refer mereu la Europa ca la o simfonie. Nicolae Bălcescu și spiritele generației de la 1848 spuneau că Europa trebuie să fie sincronă și simfonă. Modelul european de organizare a societății, cu o constituție care să garanteze separația puterilor în stat, să asigure eficiența și concurența, a fost adoptat în statele democratice din toate zonele globului.

Oabordarea temei românismului și a identității naționale include analizarea rolului Bisericii Creștin Ortodoxe, consideată de academicianul Ioan-Aurel Pop drept „cea mai importantă instituție a acestor români, inclusiv sub aspect cultural". („Cultura românilor în a doua jumătate a secolului al XVI-lea", în Ioan-Aurel Pop, Thomas Nagler, Magyari Andras, coord., Istoria Transilvaniei, *vol. II, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007, p. 288) Prin confruntările și luptele pe care le-a dus cu alte credințe creștine și mai ales cu cele necreștine, ortodoxia română a păstrat valori care au traversat veacurile și au dat consistență identității și continuității noastre din Evul Mediu timpuriu până la Marea Unire, o distanță foarte mare în timp, de aproape șapte secole.*

În lipsa unui stat centralizat care să ne unifice pe toți, Biserica a fost instituția care a îndeplinit tocmai acest deziderat peste granițele vremelnice ale timpului. Credința este un lucru extrem de generos, dar biserica are și o latură instituțională de organizare a oamenilor, pornind de la nucleul parohiei, unde cuvântul preotului era fundamental, și în timpurile acelea în care mulți români, până la 1918, nu au avut o putere politică românească, nu s-au putut raporta la o organizare de stat românească în care să aibă încredere. Repet, asta, cu excepția Țării Românești și a Moldovei, unde, în general, elita era de aceeași limbă și etnie cu supușii, evident, cu excepția unor cazuri cum a fost domnia fanariotă. În Transilvania, în Crișana, Maramureș, în Bucovina lucrurile au stat altfel și atunci Biserica a fost factorul coagulant. Iorga a remarcat că în Transilvania, prototipul provinciei rătăcite și cucerite de străini, coagulantul a fost lumea rurală, care a avut și avantaje în toate dezavantajele ei, ne-a menținut români prin ancorare în interiorul comunității, prin lipsa de interacțiune cu alte rituri dominante. Preotul era spiritul conducător și religios, și politic, și social, și educațional. Prin acest personaj, Biserica a reușit să ne fie nouă element unificator. În Transilvania exemplul este și mai puternic, mai vizibil, pentru că popoarele care ne-au înconjurat și lângă care am trăit au avut alte biserici, de alte confesiuni. Noi ne-am simțit prin Biserica noastră în casa noastră ocrotitoare, care s-a confundat cu românitatea. În secolul al XVI-lea, când ziceai valah, ziceai ortodox. Biserica a devenit matrice identitară și prin ea am supraviețuit, iar până în secolul al XIX-lea preoții și ierarhii au fost liderii noștri politici. Astăzi se manifestă și poziții radicale. Unele cer să rămânem fermi pe ceea ce am moștenit, alții cer să se schimbe totul. Asemenea pretenții ne creează în lume o lipsă de încredere, o lipsă de receptare. Cred că trebuie să păstrăm ceea ce considerăm că este iremediabil zestrea noastră, limba română. Trebuie să spun că văd în ultima vreme niște atentate la integritatea limbii române care sunt dureroase. Limba, confesiunea despre care am vorbit ne dau dreptul să ne afirmăm, nu trebuie să ne rușinăm că suntem bizantini. Trebuie să ai în suflet o credință bună și un respect pentru ea. Dacă nu suntem convinși că dispunem de anumiți piloni care să ne reprezinte în lume, nu știm nici cum să ne adaptăm globalizării. O elită temeinică și ascultată creează un echilibru în societate și atunci ne păstrăm și valorile și putem fi și buni cetățeni ai Europei și chiar ai lumii.

(Urmare de la pag. 4)

Pacea trebuie construită. Înțelegerea a ce trebuie întreprins face lucrurile mai simple, dar înțelegerea este lentă, spre deosebire de cazul sănătății. Ce se poate spune despre *justiție?* E problematic, deoarece există cel puțin patru semnificații ale termenului: *justiție penală și justiție socială;* în cadrul primeia, avem justiție *punitivă* și justiție *restaurativă/ reintegratoare,* în cea de a doua avem o justiție a *distribuirii* și o justiție a *echității.*

În justiția punitivă, concentrarea este pe pedepsire, violență, reținerea și aducerea făptașilor în tribunale, pentru judecată. Dacă sunt găsiți vinovați, urmează pedepsirea, lipsirea lor de timp și/sau de bani. La fel ca războiul și impunerea păcii, care și acestea servesc justiția punitivă, violentă.

În justiția restaurativă interesul este focalizat pe reintegrarea în societate a unui actor care a încălcat legea, de pildă, prin „muncă în folosul comunității".

În justiția distribuirii, interesul este centrat pe „egalitate", în sensul oportunităților egale, corelării dintre ce este atribuit și ce este primit, ca distanță mică între partea de sus și cea de jos, ca încercare de a ridica nivelul de jos – asta între oameni, între state. Conservatorii resping toate acestea, liberalii pledează pentru oportunități, social democrații adaugă corelarea amintită, socialiștii adaugă restul.

Justiția echității se concentrează pe „echitate", creând structuri care generează un beneficiu reciproc și egal. Pace pozitivă.

Care sunt implicațiile acestor patru pentru politicile păcii?

Dacă justiția punitivă este justiția celui victorios, atunci traumele nu sunt vindecate, conflictele nu sunt rezolvate, proiecte nu sunt construite.

Dacă justiția restaurativă redă societății un actor care a făcut o fărădelege, aceasta poate ajuta reconcilierea, poate rezolva conflicte și poate deschide calea pentru proiecte.

Dacă justiția distribuirii este pusă în mișcare, egalitatea dintre părțile implicate va facilita nonviolența, dialogul, echitatea, empatia, armonia.

Justiția echității este încorporată structurii: pace.

Justiția punitivă ca normă poate prelungi lupta violentă, pentru a nega justiția celeilalte părți, cea victorioasă, și poate fi și contraproductivă atunci când este folosită împotriva luptei nonviolente. Celelalte trei tipuri de justiție pot fi productive pentru pace atunci când sunt interpretate pozitiv.

Dar ce este cu termenul kyosei?

Japonezul „kyosei", *conviețuire*, este mai aproape de pacea pozitivă decât „securitatea umană", pentru că nu are conotații militare și este de tip relațional. Este plasat într-un context semantic-sintactic-pragmatic japonez: *kyo* = împreună, *sei* = viață. În spaniolă, *conviviencia,* în germană *Zusammenleben,* în grecește *symbiosis,* viață împreună. Viața, *bio,* poate urca, sta pe loc, coborî, *sym* înseamnă împreună; *symbiosis,* la fel ca *kyosei,* indică avantajul reciproc. *Abiosis* înseamnă irelevanță reciprocă, *antibiosis* este atunci când unul merge în sus și celălalt în jos.

În *kyosei* există și o componentă de *toleranță,* „coexistentă pașnică a unor tradiții și valori culturale diferite", „respectând fiecare sanctuarele celuilalt", cu limite ale „libertății de exprimare", fără a călca în picioare sanctuarele; absență a violenței, îndreptată spre pacea negativă.

Și mai e și un aspect *conversațional,* „conversația este cea mai fundamentală componentă umană a *kyosei*", „bucuria de a interacționa între persoane sau grupuri eterogene"; acest lucru este direcționat către pacea pozitivă, prin dialog.

Și mai e dimensiunea *comunitară,* a existenței-lucrului în comun: „*kyosei* este un mod de a trăi împreună, transformându-ne unul pe altul, conștienți de diferențe, opoziții și diversitate". Sentimentul comunitar aduce proiecte comune, cum ar fi „sustenabilitatea ecologică și egalitatea socială". *Kyosei = toleranță + conversație + comunitarism = pace pozitivă,* făcută posibilă de viața împreună.

Există mult *kyosei* în familiile-satele-companiile japoneze clasice, compatibil cu structura-cultura japoneză de adâncime, vertical-colectivistă. Fiind un concept referitor la grupuri, extinderea *kyosei* la nivel internațional, spre aspectele păcii pozitive, poate fi dificilă. Conceptul este deschis conversației verticale, între manageri și lucrători. Vindecarea traumelor și rezolvarea conflictelor lipsesc, dar ele pot fi evidențiate prin conversație, adâncind empatia cu ceilalți, ca pas spre armonie.

(Fragmente din lucrarea *O teorie a păcii. Construind o pace directă, structurală și culturală,* numărul 10 în seria de cărți publicate de TRANSCEND University Press, 2013. Va urma.)

Dialoguri esențiale

Acad. Eugen Doga (III)

Raia ROGAC

Creația este o taină, la fel ca inspirația, ca dragostea. **(Eugen Doga)**

La urma urmei, este un drept legitim al autorului cum vrea să i se scrie numele, bunăoară cazul lui Vasile Alecsandri sau Constantin Negruzzi etc. Deseori, unii „deștepți" întrec măsura…

Să nu uităm ghilimelele pentru astfel de deștepți.

Nu le uit.

Lucrând la acest amplu proiect, am înțeles că nici Eminescu, nici Veronica Micle nu se încadrează în această lume indiferentă, lipsită de rădăcini și de simțiri genetice. Noi nu știm să ne apreciem la justa valoare adevăratele personalități și calități, din păcate...

Ignoranța, bat-o vina…

Eu n-am făcut școală românească, nicio clasă, nici măcar moldovenească, dar încerc să depășesc toate greutățile în acest sens. La început, când am pornit să citesc cărțulia dăruită de doamna Gorea-Costin, am răsfoit-o doar, însă, pe urmă, am revenit la ea și am simțit atâta muzică în versurile acelea, că rămânea numai să le pun pe note. Prima lucrare care a apărut a fost *Nu plânge*, pe care o interpretează strălucit Mariana Bulicanu. Dar premiera a avut loc pe scena Ateneului Român din București, în 2008. A interpretat această arie Svetlana Mareeva, venită special de la Moscova. A cântat în limba română. În vara aceasta am prezentat un spectacol muzical în Piața Catedralei din Chișinău. Acum, la Galați, se lucrează la realizarea altui spectacol *Dialogurile dragostei*. Mă bucur că am fost ajutat de Primăria Chișinăului cu spectacolul din Piața Catedralei, nu e prima dată când o face. Sper să fiu ajutat și la publicarea pieselor recente, care nu sunt romanțe, nu sunt arii, sunt „nu știu ce"-uri, las pe conștiința specialiștilor, muzicologilor să stabilească, mie îmi place ceea ce fac, eu nu caut analogii, nu caut asemănări, nici chiar cu George Enescu, despre care am vorbit. A avut o viață complicată, a trăit mai mult la Paris, în străinătate.

Dar Parisul era râvnita capitală a culturii europene…

De fapt, avem ceva în comun cu Enescu. Și eu îmi petrec mult timp în afară, în Rusia, acolo a fost lansarea mea, și nu regret.

Dar vi s-a împlinit un vis mult râvnit.

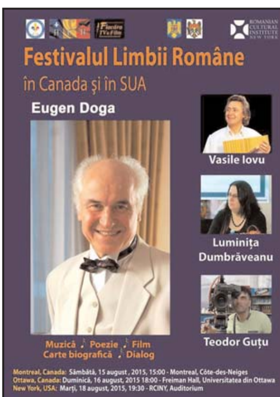
Visul suprem al fiecărui compozitor este de a cânta în cele mai frumoase locașuri de concert. Eu am avut acest noroc și am cântat în cele mai frumoase săli din Moscova, Kiev, Minsk, Leningrad, cum se numea pe-atunci, Canada, New York, România. Aici mă opresc puțin. Păcat că lansarea filmului *Maria Mirabela*, care s-a bucurat de un mare succes, nu a continuat și în alte orașe, din cauza răcelii și indiferenței manifestate din ambele părți. Partitura baletului *Luceafărul* a fost transmisă la Opera din București imediat după premiera de la Chișinău. Cred că au și mâncat-o șoarecii. Acest balet nu se mai pune în scenă, nici aici, nici acolo, de 25 de ani! Sărmanul *Luceafăr* nu poate coborî în mizeria asta spirituală, mai corect, aspirituală.

Nu vă mirați, când a început, cu ani în urmă, renovarea Teatrului Național din București, s-a demolat acoperișul fără a se avea grijă de recuzită, de costume, acestea nefiind depozitate la loc ferit de umezeală. Când au dat ploile, au fost afectați nu numai pereții, ci și costumele. Despre aceasta mi-a vorbit cu durere fostul director al teatrului, scriitorul Dinu Săraru.

Guvernul României, datorită Iulianei Gorea-Costin, care este reprezentanta noastră, a românilor de aici, în Guvernul României, și ambasadoare pe viață, face enorm de mult pentru mine și oamenii de creație, pentru mulți studenți, dar și pentru oameni din diverse sfere sociale din Republica Moldova, pe care îi ajută la fiecare pas. Cu toate acestea, munca ei este neapreciată și neînțeleasă până astăzi de unii, care nu mișcă un deget dacă n-au interes, asta să-i fie păcatul, că muncește și ne ajută necondiționat, fără să caute foloase personale? Dacă ar fi aici pe post de conducător, o-ho-ho, câte ar reuși! Cu părere de rău timpul trece, iar cei desemnați în funcții de conducere după principiu partinic vedeți unde ne duc? Dumneaei este un lider înnăscut. Ce minunată directoare de liceu a fost, apoi ambasadoare la Strassbourg, aici, la București. În țara noastră nu prea avem personalități de această anvergură.

Dovadă este Liceul „Prometeu", pe care l-a fondat în anii de renaștere națională și care a devenit una dintre cele mai prestigioase instituții preuniversitare din R. Moldova.

Se uită ceea ce a făcut aici, calitățile ei, poate și de existența ei în rândurile noilor actori politici, răsăriți... de unde? – dintre cei care mă întreabă cum mă cheamă. Am avut norocul să cânt, în 2008,

la Ateneul Român, prima dată, cu cea mai bună orchestră românească și una dintre cele mai bune din Europa – Orchestra „George Enescu" – uite, iar Enescu, aici este legătura, numele acestui muzician, mare personalitate în cultura românească, în genere în istoria României. Am mai fost și a doua și a treia oară la Ateneu, am avut solicitări și pentru anul acesta și nu o singură dată. În ianuarie cred că voi susține un concert, la care voi fi și în altă calitate decât aceea în care mă cunoaște publicul. Nu a fost publicat niciun CD de-al meu, vreodată, în România, de altfel nici în R. Moldova, însă a fost publicată o carte, *Meditații pe portativ*, de Victor Crăciun, totuși nu prea mă știe lumea acolo. Ați amintit de George Enescu, am niște proiecte în care se regăsește acest muzician de valoare mondială, dar mai bine lăsăm discuția pe altă dată.

Bine, aș vrea doar pe scurt să mai completați ceva referitor la proiectul de la Galați.

Galați… este un oraș mare, un oraș fluvial, dunărean, are nu numai cultură, ci și frumoase locașuri de cultură: Operă, Filarmonică, Teatru Dramatic, mai multe universități, un oraș care…

…vă așteaptă…

…nu știu în ce măsură mă așteaptă, în orice caz, este primul care s-a apucat de realizarea acestei idei, fiindcă vara trecută au promis Iașii, dar la nivel de promisiune a rămas totul. Să vedem, se lucrează în direcția cuvenită și aceasta e deja foarte bine, dacă nu se mișcă nimic, nu se întâmplă nimic.

Cu ce spectacol muzical veți merge acolo?

Cu *Dialogurile dragostei*.

Mai întâi la Galați și pe urmă la București?

Nu știu de București, vom vedea.

Dar la Chișinău?

Chișinăul n-are, nu știu ce n-are Chișinăul… Am vorbit cu doamna ministru, pe care o stimez mult, vorbește foarte frumos cu mine, nu refuză nicio idee, dar realizarea practică se lasă așteptată. Nu știu dacă voi apuca momentul când va fi repus în scenă *Luceafărul*. Mult sânge rău mi-a făcut spectacolul-batjocură montat la Sankt Petersburg. Bănuiesc că maestrul de balet și direcția de atunci a teatrului au spălat banii, iar eu, după a doua reprezentație, le-am interzis să exhibe „modernismul" lor eclectic. L-au băgat și pe Eminescu în spectacol, un Eminescu zdrențuit, când el era un om inteligent, cult, provenea dintr-o familie onorabilă, avea o ținută demnă – nu trebuia înjosit. Au făcut harcea-parcea și din muzica mea și din libretul lui Loteanu. Cred că Loteanu, dacă era în viață, aprins cum era din fire, dădea foc echipei aceleia. E paradoxal că nu se mai aude nicio vorbă despre punerea în scenă, aici, a *Luceafărului*, nu înțeleg, de ce se mai numește atunci Teatrul Național, ce este național acolo în afară de cuvântul acesta? Cât se mai pot „sparge nuci", doar *Spărgătorul de nuci* și iar *Spărgătorul de nuci*, de unde atâtea nuci?!... Trebuie să mă duc cerșetor în Europa, ca să-mi pună acolo *Luceafărul* național, când noi avem aici teatru național de stat? Statul cine este? Statul este baletul *Luceafărul*, este Loteanu, este Druță, este Eminescu, este Enescu ș.a.m.d. Dacă se numește Teatru Național, trebuie să fie…

…și piese naționale în repertoriu.

Da, să fie. Cu aceasta cred că vom încheia, am vorbit despre multe, dacă le transcrieți frumușel, sper să fi realizat un dialog interesant. După întoarcerea mea din călătorie, vă rog să coordonăm textul…

Sigur, nu-mi plac incidentele…

Nu e vorba de incidente, ci de o simplă verificare, ca să nu ziceți pe urmă că se putea face și mai bine. Purici există tot timpul, ce să caute puricii în puritatea dialogului nostru?

Fiți sigur că nu-și vor găsi locul. Vă mulțumesc.

Ia stați un pic… am spus purici și puritate, lucruri care nu se împacă, deși dacă te gândești mai bine…

Mulțumesc pentru acest dialog, succes acolo unde mergeți.

…în contextul discuției, a fost *un dialog de dragoste…*

De ce nu? De dragoste de muzică, de oameni, de valori, de tot ce e frumos, nu mai zic prea cunoscuta frază, pentru că a devenit banală, rostită de gura cui trebuie și cui nu trebuie. Vă doresc ca toate proiectele pe care le aveți în minte și în suflet – toate – să vi se realizeze. Ne bucurăm de orice lucrare a dumneavoastră, în special de premiere.

Aș zice că nu se bucură chiar toți, odată ce se menține atâta tăcere. Am realizat spectacolul *Dialogurile dragostei* în Piața Catedralei nu întâmplător, puteam să-l fac în teatru, dar l-am făcut special acolo, în preajma locașului sfânt. Mulți doresc acum să cânte acolo, eu mă bucur că am fost în premieră pe acea platformă pe care am inaugurat-o. Nu e vina mea, a noastră, că evenimentul nu a avut niciun ecou, nici în mass-media, nici în „sferele înalte". Doar n-a fost un concert de manele, a fost un concert istoric, în care s-au unit ambele maluri ale Prutului, datorită operei lui Mihai Eminescu și a Veronicăi Micle, dar și datorită interpreților de la Iași și Chișinău.

Să fie teamă?

Nu-i teamă, mai degrabă lipsă de cultură, de demnitate națională. De dragoste să te temi? Pur și simplu, la acel nivel, cei vizați nu simt necesitatea unor asemenea lucruri. Când omul are această dragoste, de cultură, de istorie, de artă, se trage la ea. Nu poți iubi ceea ce nu știi. Ca să iubești, zicea un om deștept, trebuie să cunoști. Punctum!

Mulțumesc și sper să le trezim cugetul celor care prețuiesc adevăratele valori, să le păstrăm și să le perpetuăm. (Sfârșit)

Martha Bibescu – 130

Paula ROMANESCU

Se pare că anii '89 (măcar cei din veacurile de mai aproape de noi) au ceva cu totul special privind mersul lumilor dinspre mai nou spre mai departe, punând istoriei borne stropite cu sânge de martiri și înălțând deopotrivă vieții coloane după măreția statutului de om.

Astfel, în 1789, Revoluția Franceză este aceea care îl face pe omul simplu să se considere egalul regelui, unsul lui Dumnezeu pe pământ, amândoi fiind percepuți ca... simpli cetățeni. Nu-i mai puțin adevărat că fulminantele discursuri politice ale unor Danton, Mirabeau, Robespière, inflamau spiritele (și le-au tot inflamat până când ghilotina și-a tocit tăișul retezând de-a valma capete de regi, de prinți, de… simpli cetățeni!).

Tot în acel an, Lavoisier, mai puțin priceput într-ale politicii însângerate, publica al său *Traité de chimie* de care trebuie să fi auzit și cel mai inocent trecător prin orice școală din lumea largă.

În 1889, inginerul Gustave Eiffel înălța la Paris turnul acela metalic fixat în niturile realizate la Uzinele Reșița de la noi (cele de la Govăjdia de lângă Hunedoara, după alte mărturii), monument-emblemă al Orașului-Lumină, pe care-l recunoaște și cel mai grăbit trecător prin lumea ca o pajiște de fiare, prin lumea închisă în hărți și stampe în care vom fi călătorit și noi, românii, într-o vreme cenușie ca pustiul și oarbă ca nenorocul. E bine de știut că Eiffel făcuse o vizită inginerului român Gheorghe Pănculescu, la Vălenii de Munte, în casa acestuia, devenită astăzi Muzeul „Nicolae Iorga". Pănculescu era autorul unui important studiu privind rezistența materialelor, inventatorul metodei de utilizare a elementelor de metal asamblate, metodă pe care o utilizase la realizarea căii ferate Ploiești-Predeal. În urma întâlnirii cu inginerul român, Gustave Eiffel a publicat studiul *Communication sur les travaux de la tour de 300 mètres.*

Turnul Eiffel, perceput de artiștii timpului ca o monstruozitate (de atunci gusturile s-au schimbat radical, ori poate omenirea a început să perceapă monstruozitatea drept splendoare în artă!), a fost înălțat pentru aniversarea unui secol de la Revoluția Franceză (altă monstruozitate scrisă în istorie cu tăișul ghilotinei).

Tot în 1889 avea să izbucnească marele scandal declanșat de imensa escrocherie a finanței fără frontiere, „Afacerea Panama", soldată cu faliment, sinucideri, condamnări, fuga peste hotare a marilor marionetiști vinovați, în căutate de *ubi bene…*

Pe 22 decembrie 1989, Piața Palatului de la București a devenit o imensă scenă în care spectatorii, marii anonimi tăcuți, deveniți actori, au prins a striga cu frenezie: *Godot a venit!* Îl așteptaseră bieții de ei de-atâta amar de vreme... Atunci, în chiar ziua de 22 decembrie, Samuel Beckett, părintele lui Godot, a hotărât că venise vremea să moară puțin. De-atunci, alți actori din lumea ca o scenă reiau cu obstinație vechea piesă *En attendant Godot...*

Și va fi anul 2089. Să-mi dați de veste cum va fi spectacolul de atunci...

La București, pe 28 ianuarie 1886, în familia ministrului de Externe de atunci, Ion Lahovary, soția lui, Smaranda (o așchie Mavrocordată din neam de prinți fanarioți cu care ne-a blagoslovit istoria de sub vremi), aducea pe lume o pruncuță căreia i-au dat numele de Martha. Despre ea vom vorbi mai departe.

În 1889 ea nu împlinise încă patru ani, dar era isteață și se grăbea deja să descifreze tainele slovei scrise.

Pe la paisprezece ani, era „frumoasă cum numa'n vis…"

Răbdare, prințe George Valentin Bibescu! Lasă-i timpului timp și trupului ei răgaz să devină fruct bun de cules!

Când Martha a împlinit șaisprezece ani, prințul cel foarte înamorat s-a fost dus la Papa din Vaticanul lui – sucursală pământească a Tronului Ceresc – să ceară dezlegare (ea fiind catolică) în vederea mai grabnicei căsătorii cu juna copilă (nu că n-ar fi avut năbădăiosul pretendent destule „izvoare" în care să-și stingă setea de amor!). Cu ce l-o fi „uns" prințul pe înscăunatul „dezlegător" de la Roma nu se mai știe, dar că a obținut ce și-a dorit este lucru bine știut.

A urmat o nuntă ca-n povești și fata frumoasă a Lahovarilor a obținut prin alianța matrimonială titlul de prințesă (așa ca să știe și Maruca Tescanu-Cantacuzino, viitoare Enescu, altă frumusețe a vremii aceleia, că a fi prințesă nu i-a fost menit numai ei!).

Despre experiența de tânără soție, o notă din jurnalul ei însumând vreo 65 de volume și ținut până la moarte (1973), pare să fie foarte lămuritoare: „A da o virgină pe mâna unui bărbat e ca și cum ai pune un Stradivarius în mâna unei gorile".

Și cum după căsătorie „gorila" nu și-a schimbat defel obiceiul de a zburda din creangă-n creangă în căutare de fructe dulci cu parfum de femeie, „Stradivariusul" s-a fărâmat puțin în terifiantul concert al aducerii pe lume, la șaptesprezece ani ai săi, a unei fetițe, Valentina, primul și singurul ei copil. Trupul ei neîmplinit a rămas traumatizat, medicii recomandându-i un repaus prelungit. Mintea-i însă nu da deloc semne că ar rămâne în adormire și iat-o pe tânăra soție ignorată ca femeie de omul cu titlul de prinț aplecându-se pe fila răbdătoare a hârtiei care-i primea scrisul. De ce scria? O altă notă din jurnalul ei ne poate lămuri: „Toate femeile nefericite fac poezie, chiar și cele care nu scriu versuri."

Deducem dar că preafrumoasa prințesă Bibescu era nefericită…

Își îndulcește nefericirea publicând (în volum!) în limba franceză și semnând cu pseudonimul Lucille Decaux.

Înseamnă că scria bine dacă Academia Franceză i-a acordat premiul pentru creație literară tinerei scriitoare (avea 22 de ani!) Martha Bibesco pentru *Cele opt paradisuri,* rezultat al unui voiaj–pelerinaj în Persia, pe care i-l oferise (ca premiu de consolare?) ușuraticul ei prinț!

Scrierile sale apăreau deopotrivă și în limba română și în franceză. Nu același lucru a făcut verișoara ei Anna Brâncoveanu contesă de Noailles, prima femeie care a primit în Franța Ordinul de Comandor al Legiunii de Onoare, membră a Academiei Regale din Belgia pentru Literatură Franceză, premiată de Academia Franceză, dar care a ignorat total limba română. Când avea să moară, însă (1933), pământul românesc al Bibeștilor din vasta moșie a Parisului „Pere Lachaise" avea s-o primească…

Lumea mondenă și deloc străină de literatură a Parisului din prima decadă a veacului al XX-lea a început a manifesta un mare interes pentru Martha Bibesco, foarte talentata și inteligenta splendoare de femeie care bulversase lumea culturală a Franței. În jurul ei au început să roiască pretendenții la iubirea sa: prințul Wilhelm, moștenitorul tronului Germaniei, Churchill, fluturi de saloane precum filfizonul Marcel Proust (cel de dinainte de a porni în „à la recherche du temps perdu" din păcatul de a fi înmuiat în ceai, într-o zi oarecare, *madlena* aceea buclucașă, declanșatoare de amintiri) ori teribilul și fulminantul Jean Cocteau – amândoi gata să renunțe la iubirea lor „minoritară" dacă ea ar fi vrut să le deschidă unul dintre cele *opt paradisuri…*

Martha ținea însă să-i fie respectat statutul de femeie măritată prin care devenise prințesă… Deh!, *noblesse oblige!...*

Cât despre curtea pe care i-o făcea Wilhelm (mototolul ceruse chiar îngăduința soțului adoratei sale să-i poată trimite acesteia scrisori), Martha, rațională foarte, își făcea socoteala și nota conștiincioasă în jurnalul ei: „Domnind peste el, domnesc peste un imperiu"…

Dar inima ei cam ce avea de spus? Ei, asta e altă poveste care ține „de un alt soi de rațiune de care rațiunea n-are știre". Spre a rămâne în lumea Bibeștilor, inima ei l-a recunoscut ca fiindu-i ales pe un văr al soțului ei – discretul, sobrul, elegantul, rafinatul și nobilul Valentin. Cu toate calitățile enumerate, acesta i-a dat de înțeles, săgetând-o cu tăișul rece al privirii, că o sfătuiește să nu uite că pentru el ea nu este decât „la femme de son cousin". Se pare că și la Valentin era vorba de acel blestemat „diable au corps", familiar deopotrivă și lui Cocteau, și lui Proust…

Charles Louis de Beauvau Craon, un salonard frumos ca Apollo, foarte râvnit de familiile din lumea bună posesoare de „pietre în casă", a făcut o pasiune devoratoare pentru „La Princesse Bibesco". (Dacă am fi răutăcioși, am despărți în silabe numele de *Beauvau,* făcându-ne că greșim puțin transcrierea fonetică: *beau veau.* Dar nu, nu suntem răutăcioși!)

Nici Martha n-a rămas de gheață. După nestăvilite elanuri de iubire, cu despărțiri și regăsiri, el îi cere imperios să divorțeze și să devină doamna Beauvau, că, de nu, el este gata să încerce efectul pistolului asupra inimii.

Speriată că iubitul ei chiar ar fi în stare să-și facă felul, inima Marthei este gata să depună armele. Numai că rațiunea prințesei Bibesco este și de data aceasta la datorie. Drept este că au contribuit la hotărârea ei și insistențele mamei soacre Bibeasca și promisiunile multinfidelului soț că, de-acum încolo, gata cu crailâcurile colaterale și că numai ea va fi Stradivariusul Întâi! Ca să-și întărească prin fapte promisiunea, el cumpără și-i dăruiește Marthei, cu acte-n regulă, Palatul Mogoșoaia, de la Brâncovenii care-l dețineau din vremea luminatului domn Constantin Brâncoveanu, palat care-i aparținuse mai întâi văduvei boierului Mogoș, aceeași mare doamnă cu numele căreia a fost „botezată" și prima cale „podită" din Bucureștii de altădată – *Podul Mogoșoaiei – Calea Victoriei* din zilele noastre.

Îndrăgostitul Beauvau își... face felul căsătorindu-se cu alta.

Cu Palatul Mogoșoaia începe cu adevărat marea dragoste a Marthei.

George Valentin Bibescu putea să zboare liber (nu doar din floare-n floare!) că doar deținea nenumărate titluri dintre cele care l-au „înnobilat" cu adevărat: Președinte al Comitetului Olimpic Român, fondator al Automobil-Clubului Român, al Clubului Aviatic Român, Președinte al Federației Internaționale de Aeronautică etc. Pe moșia mătușii sale Maria Bibescu, contesă de Montesquiou-Fézensac, a construit aeroportul Băneasa. Era un împătimit al vitezei – aviator, pilot de curse automobilistice, alergător după femei, asaltat de acestea, servindu-le pe toate princiar, cavalerește...

Când în 1941 (avea 61 de ani) doamna cu unealta aceea rudimentară, dar foarte de temut, i-a dat de veste că ar cam fi sosit pentru el vremea, Martha l-a… recuperat cu greu din alte brațe primitoare și moi, făcându-și datoria de soție iubitoare și închizându-i cu mâinile ei ochii, ochii în care frumusețea ei se va fi răsfrânt încă de pe vremea când abia dăduse-n mugur...

Cu pioșenie, ea l-a așezat apoi pentru veșnică odihnă în cavoul Bibeștilor de la Mogoșoaia.

→

Cherchez la femme

Dar să ne întoarcem la palatul primit de Martha ca preț al renunțării ei de a divorța.

După ce îl restaurează à la Brâncoveanu și îl umple cu artă și mobilă de preț, făcând din el o reședință cu adevărat princiară, în măsură să rivalizeze prin eleganță cu Palatul Regal, ea îl deschide pentru privilegiații demni să-i calce pragul. Prima invitată – Regina Maria. Nu era străină de lux, dar Palatul Mogoșoaia al prințesei Bibescu trebuie să-i fi stârnit purtătoarei de coroană regală o undă de dulce invidie.

A urmat o „defilare" de-a dreptul impresionantă de personalități ale lumii politice, diplomatice, scriitoricești, istorice, jurnalistice, astfel încât nu-i de mirare că Martha Bibescu trecea drept o Mata Hari de România (în serviciul Germaniei?, al Angliei?, al României?), informațiile obținute de ea în timpul conversațiilor (ca tot atâtea „schisme, cântece și jocuri") cu iluștrii ei invitați ajungând și la Regele Carol, și la Maria, și la Ferdinand și cine mai știe pe unde.

Ar fi avut destule de aflat dintr-o tăcere, dintr-un surâs, dintr-un gest al unui Churchill, Charles de Gaulle, Alphons al XIII-lea, rege al Spaniei, Gheorghe Tătărăscu (fără Aretia lui și fără Brâncuși care avea de lucru cu măiastrele lui și cu Masa, și Poarta, și Coloana, ne mai rămânându-i timp de risipit prin saloane), Nicolae Iorga – istoricul dedulcit la politică, Pamfil Șeicaru cel cu „șantaju' și etaju'".

Dar într-o zi, prin 1915, a ajuns la ea un diplomat englez pre numele său Christopher Thomson, trimis prin România cu misiunea de a-i convinge pe cei care mânuiau frâiele puterii de aici și care aveau un cuvânt de spus în fața regelui ca România să treacă de partea Antantei.

Ce o fi reușit diplomatul în misiunea lui, nu mai avea importanță. Tot ce conta pentru el era faptul că obținuse iubirea Marthei, care-l considera „leac vindecător al sufletului" ei. (Se vede treaba că ea „suferea de prea mult suflet", cum ar fi zis Blaga.) Iubirea lor a durat (întreținută prin scrisori) până la moartea maiorului englez (1930) într-un accident aviatic.

Când Primul Război Mondial avea să prindă și România, Palatul Mogoșoaia a fost devastat. Martha l-a readus la strălucirea dinainte cheltuindu-și cea mai mare parte din resursele sale financiare.

Când au venit legionarii la putere, Palatul Mogoșoaia a fost răscolit și percheziționat de aceștia în căutarea documentelor care să dovedească trădarea de țară a Marthei Bibescu. N-au găsit. Au dat însă foc în Piața Victoriei romanului său *Izvor, țara sălciilor.* Bietele cărți, cât de bine ard ele dintotdeauna pe rugul urii oarbe!

Când au venit comuniștii trimiși de la Moscova să ne „fericească" neamul, Martha Bibescu a ales exilul. Dar, înainte de a se autoexila (era în anul 1945), în Anglia mai întâi și apoi în Franța, la Paris, Hotelul Ritz, ea s-a îngrijit ca Palatul ei drag să fie înscris pe lista monumentelor istorice ale României. Și a fost. Așa a scăpat de „protecția" sovietică.

Ca și Pelișorul, Palatul Mogoșoaia a devenit în anii comunismului casă de creație și odihnă (mai mult chiolhan) pentru scriitorii români agreați de puterea politică. Iar moșiile, pădurile, alte proprietăți ale Marthei Bibescu, acestea au avut soarta tuturor proprietăților din România confiscate de ciuma roșie.

În Franța, la Paris, Martha a continuat să scrie. Cum s-a nimerit să fie de multe ori în preajma lui Marcel Proust, nu ne mirăm că a prins să scrie și romanul (între alte 40) *La bal cu Marcel Proust.*

Fascinat (estetic!) de frumusețea și de inteligența ei, Proust îi declara: „Sunteți nu numai un splendid scriitor, prințesă, dar și un sculptor al cuvintelor, un muzician, un sipet plin cu parfumuri, un poet."

Dar despre ce va fi vorbit prințesa *Bibesco* cu Paul Claudel? Îi va fi vorbit acesta de geniala lui soră, sculptorița Camille Claudel, uitată de „iubitoarea familie" într-un spital de alienați mintal, unde avea să rămână treizeci de ani, până când moartea s-a dovedit îndurătoare și a eliberat-o din infernul pământesc?

Ce-i va fi spus delicatul poet Rainer Maria Rilke, care avea să moară în 1926, când abia trecuse prin cincizeci de veri sub soare? Îi va fi recitat poate ruga aceea care e mai mult plâns: „Ce-ai să te faci, Doamne, dacă mor?/ Dacă mă sfarm – îți sunt urcior;/ Dacă mă stric – și vinul bun îți sunt;/ Sunt meșteșugul tău și-al tău veșmânt./ De mor eu, rostul tău dispare./ N-o să mai fie-atunci nici casa-n care/ Să te întâmpine cuvinte calde./ Privirea ta spre care se ridică/ Obrazu-mi cald precum o pernă mică,/ M-oi căuta zadarnic lunge zile,/ Și-ntr-un târziu vei adormi trudit/ În poala rece-a pietrelor străine./ Ce-ai să te faci, Doamne, fără mine?"

Cum îi va fi vorbit Jean Cocteau despre „viteza imobilă", nu atât de importantă „chez les vivants", care se deplasează de la un punct la altul?...

Ce avea să-i spună ei președintele Franței, Charles de Gaulle, când el a decorat-o cu Legiunea de Onoare (1962) și când, în anul următor, ea i-a devenit consilier pe problemele României, știm: „Pentru mine, dumneavoastră sunteți personificarea Europei".

Ce mai făcuse Martha Bibescu după stabilirea ei la Paris?

În 1954 primește Marele Premiu al Academiei Franceze pentru întreaga operă.

În 1955 este aleasă Membră a Academiei Regale din Belgia, de Limbă și Literatură Franceză.

Celebra Casă Dior o adoptă emblemă princiară a eleganței, realizând pentru ea toalete unicat. Cum să nu fii frumoasă când ești aleasă să fii unică?

Estimp, fiica sa Valentina și soțul acesteia „beneficiau" de „ospitalitatea" cu pază întărită a regimului comunist.

Ea scria *Nimfa Europa,* carte la care încă lucra atunci când inima ei s-a oprit, la 28 noiembrie 1973.

Avea 87 de ani.

Odihnește în cavoul parizian al Bibeștilor, la Père Lachaise.

Pe placa de marmură sub care s-a retras, stă scris: *Marthe Bibesco – écrivain français.*

Doar *Țara sălciilor* mai știe de o Martha Bibescu – scriitor român.

Ce știu sălciile?...

Lacrima Anei

Valeriu Liță-Cosmin s-a născut la 27 martie 1937 la Târgoviște și a murit la 30 august 1993, tot la Târgoviște. A absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea din București, a fost ziarist, a lucrat la publicațiile *Uzina și ogorul* (Târgoviște), *Drapelul roșu* (Râmnicu-Sărat), *Milcovul* (Focșani), *Flamura Prahovei* (Ploiești), *Dâmbovița* (Târgoviște), a fondat săptămânalele *Dâmbovița liberă* și *Glasul cetății* (Târgoviște).

Dintre cărțile publicate: *Pași peste timp* (1971), *Cerc în labirint* (Ed. Litera, București, 1981) – poemul alăturat este reluat din cea de a doua carte (de pe coperta căreia este reprodusă și fotografia).

Legendă

Pânditor cuvântul pândă
își devoră-ncet capcana:
grea și unică osândă
cu Manole și cu Ana...

Zidul crește în cupole
altă Ană din noi țipă;
dă-mi șindrila ta Manole
să-mi fac aripă și clipă...

Înălțându-mă-n tărie
zidul să mă strângă poate,
dar fântâni cu apă vie
ce cuvânt mă va socoate?

Semn(al) de carte

Editura Tiparg, Pitești, cea care tipărește și *Curtea de la Argeș,* trimite continuu în librării cărți dintre cele mai variate și mai interesante. Semnalăm aici doar câteva titluri recente, prilej pentru a reaminti și autobiografia celebrului Johan Galtung, marele prieten al revistei noastre. Pentru lista tuturor cărților disponibile în depozitul editurii sau în librăriile cu care aceasta colaborează, a se vedea pagina web a Editurii Tiparg, www.tiparg.ro.

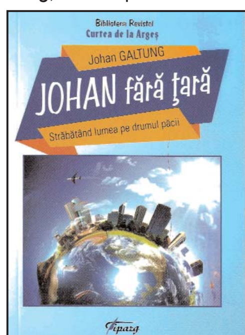
1. Johan Galtung: *Johan fără țară. Străbătând lumea pe drumul păcii* (traducere de Gabriela Căluțiu Sonnenberg), 2015 (numărul 4 în „Biblioteca revistei Curtea de la Argeș").

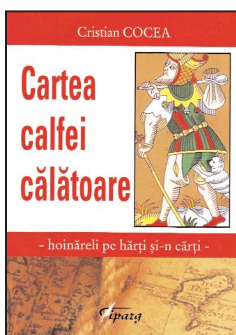
2. Cristian Cocea: *Cartea calfei călătoare. Hoinăreli pe hărți și-n cărți,* 2015.

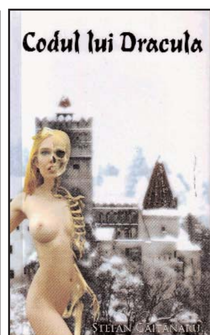
3. Ștefan Găitănaru: *Codul lui Dracula,* 2014 (roman).

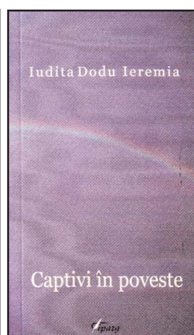
4. Iudita Dodu Ieremia: *Captivi în poveste,* 2015 (versuri).

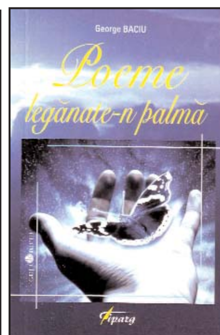
5. George Baciu: *Poeme legănate-n palmă,* 2015 (versuri).

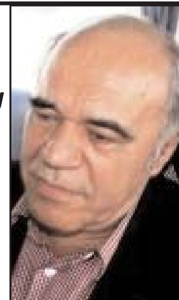

Marin Preda, din nou în actualitate

Florentin POPESCU

„**Marin Preda este, dintre scriitorii reprezentativi** ai literaturii române contemporane, cel asupra căruia critica literară a zăbovit poate cel mai mult, și înainte de 1990, dar și după, acum mai ales pentru a reevalua opera sa, în contextul postdecembrist, când și contestatarii au dat năvală, spre a-l acuza pe scriitor de compromisuri cu fostul regim ori cine știe ce alte vini, adesea gonflate pe te miri ce chestiuni nesemnificative sau închipuite. Contextul în care Marin Preda a scris și a publicat opera nu poate fi exclus atunci când purcedem la evaluarea operei sale, cum nici personalitatea scriitorului în ansamblul ei nu poate fi lăsată la o parte. Și scriitorul și opera lui au câte o *istorie* a lor, pe care încă istoria literară nu o cunoaște îndeajuns nici într-un caz, nici în celălalt."

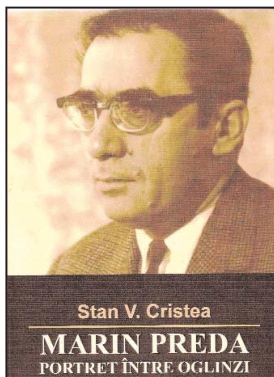
Cu aceste considerații se deschide o carte recent apărută (Stan V. Cristea, *Marin Preda, Portret între oglinzi,* Editura Aius, Craiova, 2015), fără îndoială, deosebit de valoroasă și de interesantă, deopotrivă pentru cititorii (și ei nu sunt puțini) și admiratorii celui care ne-a dat *Moromeții, Marele singuratic, Cel mai iubit dintre pământeni,* cât și pentru istoricii și criticii literari ai acestui scriitor care a dominat cu personalitatea lui ultimele patru decenii literare ale veacului trecut. Se poate afirma – într-un remember sentimental și nu numai – că Marin Preda devenise, în perioada amintită, ceea ce se cheamă „scriitor popular", cărțile lui vânzându-se, prin anii șaptezeci-optzeci, pe sub mână, tirajele (care azi ni s-ar părea fabuloase) nefiind întotdeauna îndeajuns pentru a putea potoli setea de lectură a românilor.

Dar cum, din păcate, în cazul lui Marin Preda, ca și al altor scriitori contemporani, a funcționat, imediat după 1989, o „patimă" a revizuirilor și reevaluărilor, opera acestui autor a fost controversată, pornindu-se de la criterii extraestetice, vizând un asa-zis „colaboraționism" al prozatorului cu fostul regim politic de dinainte.

În ciuda contestărilor și acuzelor venite din diverse direcții, opera lui Marin Preda nu poate fi nici minimalizată, nici denaturată și nici pusă la stâlpul infamiei, indiferent de mărimea și gravitatea acuzelor și indiferent de argumentele aduse în discuție de către contestatari. Cel mult poate fi trecută, temporar, într-un nedorit și trist con de umbră, în funcție de protagoniștii „atacurilor".

Că perenitatea operei prediene rămâne dincolo de orice comentariu critic o dovedesc cele o sută și patruzeci de volume individuale care i-au fost consacrate scriitorului în intervalul 1973-2015, la care se adaugă acum al o sută patruzeci și patrulea (cel de față), de o importanță capitală pentru posteritatea romancierului.

După ce ne-a dat un cuprinzător volum de *Repere bibliografice Marin Preda,* Stan V. Cristea, un mai vechi cercetător al vieții conjudețeanului d-sale, revine, așadar, cu o carte care este, ne spune în „Argumentul" cu care se deschide, „un portret între oglinzi", asta vrând să însemne „o contribuție de istorie literară, care pune mai multă lumină – focalizată secvențial, cu ajutorul unor oglinzi virtuale – peste perioade și aspecte din viața scriitorului, pe baza investigațiilor de arhivă, peste care am suprapus, desigur, propriile confesiuni ale scriitorului însuși și elemente desprinse din opera sa, dar și elemente din biografia de referință a chestiunilor în cauză, fără să avem, cumva, pretenția că rezultatul este exhaustiv și definitiv".

Luând în serios acest „avertisment", ne putem întreba, desigur, în ce măsură autorul noului studiu reușește în demersul său, dar numaidecât ne vom răspunde afirmativ – fie și numai parcurgând sumarul. Un sumar care se constituie aidoma unui film pe a cărui peliculă avem o suită de imagini, orânduite cronologic, ale vieții lui Marin Preda, începând cu primii ani de școlaritate, trăiți în satul natal, continuând cu cei de la Abrud, Cristuru Secuiesc și București, apoi cu perioada stagiului militar, cu debuturile (fiindcă au fost mai multe) în presă și-n volume, cu o serie de „Scrisori și autografe" și terminând cu un capitol intitulat „Marin Preda. Biografie și destin" (o adevărată radiografie a imaginii romancierului în posteritate, relevată și completată și prin lumina unor documente ieșite la iveală după 1989.

Meticulos și de o acribie care face întotdeauna bine istoricului literar, Stan V. Cristea trece în revistă, cu răbdare și cu o remarcabilă competență, documente, manuscrise, mărturii din arhive și mărturii din înseși cărțile lui Marin Preda, apoi confesiuni ale unor intervievați (rude ale scriitorului și nu numai) etc. etc., într-un adevărat „spectacol" care durează o viață de om și mai mult – totul conducând către un portret, o efigie, o marcă prin care creatorul cercetat a intrat și este menit să rămână definitiv în istoria literaturii noastre naționale.

Stan V. Cristea, admirator declarat al celui pe care ni l-a propus a-l privi „între oglinzi", cunoaște foarte bine, ca să zicem asa, regula jocului într-un astfel de demers, imparțial și cinstit, de la prima și până la ultima filă. D-sa propune judecăți drepte, echilibrate, iar atunci când trece în revistă opinii contrare, dovezi ale detractorilor, nu neagă cu vehemență, ci, dimpotrivă, vine cu contraargumente și cel mult ironizează subțire, lăsând să se înțeleagă simplu că, până la urmă, înseși controversele, disputele și toate celelalte alegații care vin contra convingerilor sale nu fac altceva decât să sporească aura, gloria, accentele de perenitate ale operei prediene.

Trimiteri biobibliografice, citate bine alese, idei avansate unde trebuie și când trebuie în pagină, totul pe canavaua cronologică a volumului, dau contur, aidoma culorilor dintr-un tablou, unei biografii de excepție, încadrată într-o ramă socială și politică trasată fără patimă și cu o deplină înțelegere a evenimentelor, faptelor, comentatorilor prediști de dinaintea sa; Stan V. Cristea se pronunță acum bine și serios blindat de documente adunate cu osârdie de prin toate locurile prin care scriitorul evocat și-a purtat pașii.

Completată benefic, fericit am spune, de o iconografie pe măsură, impresionantă prin numărul imaginilor reproduse, cartea vine să umple firide de biografie predistă mai puțin sau chiar deloc cunoscute până acum și, în plus, să ofere o imagine completă și complexă a unuia dintre cei mai mari scriitori pe care i-a avut literatura noastră în ultimii cincizeci de ani. Din acest motiv și din multe altele trebuie să-i fim recunoscători autorului.

Bucurii vindecate

Ion C. ȘTEFAN

Respectat profesor al Facultății de Filosofie, Vasile Tonoiu, membru titular al Academiei Române, autor al multor studii de specialitate, cu un deosebit ecou în rândurile oamenilor de științǎ, precum și al unor volume apărute recent, *Laudă icoanei* (2011) și *Apropieri insolite – schiță de idei* (2012), ambele tipărite la Editura Academiei Române, cultivă cu același succes și creația literară.

Amintesc doar câteva dintre lucrările sale de gen apărute în ultimii ani: *Rotund cu falii, Reverii lucide și aporii ludice, Măști și oglinzi, O sută și una de povestiri trăsnite,* care s-au bucurat de o bună primire în rândurile criticilor.

Ultima din serie se intitulează *Bucurii vindecate* și a fost tipărită la Editura Semne, București, în 2012.

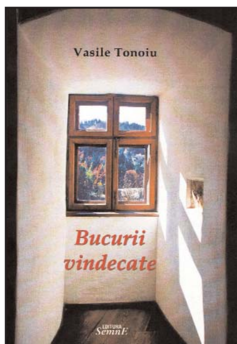
La începutul lecturii, am considerat că, trecând de la forma de exprimare filosofică la cea lirică, parcurgerea poeziilor sale îmi va fi mai ușoară.

Dar apoi, pe măsură ce înaintam, am înțeles cu uimire că nu se schimbaseră prea multe în gândirea lui abstractă: ea a rămas la aceeași formă de vârf de piramidă egipteană, doar aranjamentul cuvintelor a devenit mai sugestiv și mai vioi.

Acumulând o bogată experiență de cititor de poezie clasică și modernă, autorul utilizează o diversitate de forme de exprimare, de la încifrarea matematică tip Ion Barbu, la topica specifică lui Tudor Arghezi, alunecând uneori peste fruntea creațiilor populare și până la unele ecouri din lirica lui Mihai Eminescu sau a lui Vasile Voiculescu – toate acestea îmbinate ca într-un recipient bine dozat (din laboratorul de gândire al filosofului), dând naștere unei cărți aparte în lirica românească.

Mă refer la subtila îmbinare dintre lirism și gândirea abstractă, la conciziunea exprimării și sugestiile unor versuri, la suspansuri bine dozate, astfel încât, după finalul unor poezii, cititorul rămâne o vreme gânditor, cu o valență a reflecției deschisă, completând cu propria-i fantezie ideile exprimate doar parțial de autor.

Am încercat să aleg câteva exemple, fără a avea pretenția că voi epuiza mulțimea de sensuri frumos orânduite în această carte.

Volumul se deschide sugestiv, cu un citat din Rainer Maria Rilke: „Nu pot lucrarea să-mi pricep,/ simt, totuși: stă-mplinită-aparte./ Dar, cu privirea-n altă parte,/ vreau iar și iară s-o încep", continuând, cum nu se putea mai firesc, cu un dialog al filosofului poet cu divinitatea: „Ce crâncen și savant și straniu cânt/ e calculul vieții pe pământ!// Visez la un metacalculator în stare/ să computeze calculul în mare/ de unde să ne naștem iar/ poate mai norocoși la zar,/ la ADN și la abecedar" (*Calculul Domnului,* p. 7). Folosirea unor termeni moderni, alături de alții, din lirica tradițională, oferă un fel de testament moral al creatorului (diferit gândit și altfel scris decât *Testamentul* lui Tudor Arghezi), sugerându-ni-se apropierea de evoluția contemporană a științei și a creației poetice.

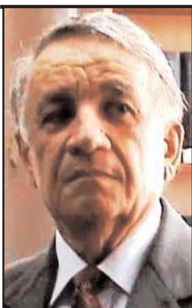
Apoi, o alunecare *Moldovenească* spre romanele istorice ale lui Mihail Sadoveanu: „Singurătăți de ape vechi/ pe care Sadoveanu le umblase/ prin călimări cu pana moale/ prietenesc blajine la urechi/ de visători închiși în case/ cu aerul stătut și goale" (p. 9). Observăm o apropiere de termeni, într-o topică aparte (aerul este „stătut" și casele „goale"), făcându-se un acord simultan, raportat la două cuvinte diferite.

În continuare, drumul creației pare imprevizibil, de la clasici la moderni – și premoderni, anunțat încă din titlu – *Antemodernității mele post:* „Savant codificată palimpsest/ vechea mea locuință postmodernă/ se revelează ochiului din Vest/ lumină viitoare trasă-n bernă:/ E închisoare e și adăpost// antemodernității mele post –" (p. 10).

→

La pas prin satul global

Darius al lui Istaspe (II)

Ion PĂTRAŞCU

Să continuăm, deci, povestea fascinantă a celui mai strălucit rege ahemenid, chiar unul fără egal în lumea antică. Acesta a fost Darius I, cel care singur şi-a spus Darius cel Mare, Marele Rege, Regele Regilor, Regele tuturor naţiunilor de pe lungul şi latul imperiului. Epoca sa este considerată de istorici drept o pagină strălucitoare, sub toate aspectele, din istoria Iranului. Subliniam în articolul anterior că Darius I a fost nu doar un mare cuceritor, dar şi un excelent gospodar al statului, combinaţie mai rar întâlnită. Prin tot ceea ce întreprindea, Darius urmărea transformarea imperiului său în cel mai puternic stat din lume. Acesta era principalul scop al reformelor radicale întreprinse în tot ce ţinea de viaţa economică şi socială: stimularea agriculturii şi comerţului, introducerea unui sistem unic de măsurători, o schemă mai precisă a impozitelor în bani şi natură, sau a *darurilor obligatorii,* comunicaţii rapide cu ajutorul unor drumuri modernizate şi a oficiilor poştale unicate în lume la acea dată. Dar, pe unele dintre ele să le cercetăm mai atent.

Marele rege era conştient că, la dimensiunile imperiului său, *puterea centralizată putea fi oricând victimă a timpului şi distanţei.* De aici şi interesul lui pentru construirea unor drumuri excelente, pietruite şi păzite de străjeri (puncte de gardă peste tot şi patrule în mişcare). A rămas celebră în istorie marea arteră de circulaţie numită *Calea Regală* (lungă de 2.680 de km, având 111 popasuri, cu hanuri la fiecare 24 de km), care asigura transportul rapid al trupelor şi inspectorilor regelui pe teritoriul vastului imperiu. Pe atunci, s-a inventat şi o metodă mai eficientă de protejare a copitelor cailor (un fel de încălţări textile), ştiut fiind că potcoavele au apărut ceva mai târziu, cam prin secolul II sau I î.Hr. Această *Cale Regală,* din India şi până la Mediterană, aducea practic Asia Centrală mai aproape de Europa. Hanurile şi locurile de popas, despre care scriu istoricii, erau în fond cunoscutele caravanseraiuri, apreciate şi astăzi drept un triumf al arhitecturii persane, datorită unităţii perfecte dintre structură şi funcţionalitate.

Calea Regală a devenit imediat structura pe care Darius cel Mare a oferit lumii primul *serviciu poştal,* cu staţii plasate la distanţe calculate în raport de capacitatea unui cal de a alerga în galop, la viteza lui maximă, fără oprire. Era un sistem bazat pe staţii releu, având un număr de curieri şi mulţi cai, care erau întreţinuţi de stat. Acest serviciu poştal era esenţial pentru transmiterea rapidă a ordinelor regale spre provincii şi primirea neîntârziată a rapoartelor guvernatorilor şi altor oficiali imperiali. Curierii poştali de zi, înlocuiţi cu cei de noapte, parcurgeau distanţa menţionată în doar 7 zile, spre deosebire de caravanele obişnuite care aveau nevoie de trei luni. Sistemul era aşa de rapid, pentru acele timpuri, încât a fost comparat cu zborul unei păsări. Xenofon spunea chiar că *unii alergători fac drumul lor mai repede decât cocorii.* La rândul său, Herodot ne asigură că *nimeni nu călătorea mai iute în lume decât curierii persani. Nici zăpada, nici ploaia, nici căldura şi nici întunericul nopţii nu-i împiedica pe aceşti curieri să parcurgă etapele stabilite cu cea mai mare viteză.* Acest citat din Herodot este şi astăzi motto-ul Serviciilor poştale americane, fiind plasat la New York pe faţada clădirii Poştei centrale. Apropo de această cale rapidă de circulaţie, să ne amintim şi de matematicianul grec Euclid din Alexandria, care a fost rugat de regele egiptean Ptolemeu I să-i indice o cale mai uşoară de a învăţa geometria. Euclid nu s-a sfiit să-i spună suveranului că *în geometrie nu există o Cale regală,* adică drumuri speciale pentru regi.

Reforma sistemului monetar a fost o altă măsură a lui Darius cel Mare, care a contribuit şi ea hotărâtor la strălucirea şi măreţia imperiului său. Practic, el a ameliorat sistemul moştenit de la Cirus. A fost folosită în continuare moneda de argint, însă el a introdus în circulaţie şi una de aur, numită *dareic* (de la Darius, desigur), devenită unitate principală a vremii pentru tot imperiul. Este de reţinut faptul că moneda de argint putea fi bătută de satrapi şi generali mai importanţi, care aveau libertatea să-şi pună chipul pe ea. În schimb, moneda de aur, *dareic*-ul, era privilegiul regelui. Pe el nu apărea decât chipul său. Timp de câteva secole, *dareic*-ul a jucat rolul de monedă-etalon în lumea comerţului.

Dareic

Să mai adăugăm câteva cuvinte şi despre sistemul fiscal conceput de Darius cel Mare. Impozitele, sau birurile erau percepute în argint şi în natură, după cum menţionam în articolul anterior. Pentru unii, ele erau atât de împovărătoare încât trebuiau să apeleze la cămătari pentru a putea aduna argintul datorat trezoreriei de la Persepolis. Adesea, ei deveneau robi pe propriile pământuri. Singură provincia Persis (*Ţara perşilor*), care nu era considerată satrapie, era scutită de impozitele băneşti, nu însă şi de dările în natură. Era o provincie privilegiată, însă atunci când regele trecea pe acolo, locuitorii erau obligaţi să-l întâmpine cu daruri, mai consistente de la cei bogaţi şi mai modeste de la cei săraci. Acestora din urmă, dacă nu puteau aduce un bou sau o oaie, nu li se refuzau brânza sau puţin lapte, câteva curmale sau o mână de fructe sălbatice.

Pentru iranieni, Darius cel Mare a rămas ca o emblemă naţională, nu doar prin ceea ce a realizat în timpul vieţii. El a lăsat amprente puternice şi prin felul cum şi-a pregătit atât intrarea în istorie, cât şi plecarea dintre pământeni. Dintre paginile memorabile scrise în timpul domniei lui, să amintim doar tăbliţele din aur şi argint, gravate cu textele privind edificarea complexului de palate de la Persepolis, la care vom reveni. Darius I a ales încă din timpul vieţii locul de veci, pentru el şi trei urmaşi ai săi. Am fost şi acolo, în localitatea Naqsh–e Rustam, unde ne-am trezit în faţa unei stânci, pe care a trebuit s-o privim de aproape pentru a ne da seama că era vorba de mormintele antice ale unor puternici regi persani. Personal, mă asteptam la un templu, la un monument funerar, aşa cum mai văzusem prin lume. Nu. Erau doar patru morminte (din stânga: Artaxerxes I, Darius cel Mare, Xerxes, Darius II), dăltuite într-o stâncă abruptă, la o înălţime considerabilă. Văzute de aproape, toate par la fel, având planul vertical al faţadei sub formă de cruce (grecească, spun unii istorici), stabilită chiar de Darius cel Mare, după cum susţin sursele iraniene. Lipsa templelor are o explicaţie religioasă. Cum regii ahemenizi se considerau locţiitorii de pe pământ ai zeului suprem, Ahura Mazda, atunci ei, ca şi zeii care au creat lumea şi sunt stăpânitorii ei, nu trebuiau să fie închişi în clădiri speciale. Pentru cultul lor, cel zoroastrian, erau suficiente două altare: unul al focului sacru şi altul pentru sacrificii.

Mormântul lui Darius (Naqsh-e Rustam)

Am poposit mai mult în faţa mormântului lui Darius cel Mare, nu doar pentru că acesta este cel mai impozant, ci şi pentru faptul că el este singurul identificabil prin inscripţia trilingvă. Atrage atenţia, în primul rând, scena rituală, sculptată în partea superioară, unde regele este înfăţişat în costum persan, pe un piedestal cu trei trepte, privind spre *focul sacru* din faţa lui. Deasupra capului regelui pluteşte discul înaripat al zeului Ahura Mazda, spre care el ridică mâinile în semn de veneraţie. Scena este susţinută de reprezentanţii celor 28 de naţiuni supuse imperiului, care poartă tronul regal.

Pare greu de crezut că asemenea monumente istorice, realizate în timpul domniei lui Darius cel Mare, pot fi admirate şi după 25 de secole. Desigur, s-a întâmplat ca, pe măsură ce acele momente glorioase se estompau în memoria colectivă, să apară şi o serie de legende locale, în care Darius şi urmaşii lui sunt înlocuiţi cu eroul naţional Rustam (de la el şi numele localităţii de *Naqsh-e Rustam*, adică *Tronul/Imaginea lui Rustam*). Prin secolul al XI-lea, Rustam devine eroul favorit din epopeea *Şah-Name* (*Cartea Regilor/Şahilor*) a celebrului poet persan Firdousi, care şi el făcea abstracţie de regii ahemenizi.

Cu Firdousi ne vom reîntâlni în mod sigur, aşa că acum să ne îndreptăm spre un alt reper major al istoriei milenare a iranienilor, spre ceea ce specialiştii numesc *sursa unică de cunoaştere* a strălucitei epoci ahemenide – Bisotun. Este o localitate de munte, o veche cale a caravanelor şi ostilor imperiului, un popas important şi generos pe celebrul *Drum al Mătăsii.* Mergeam să vedem renumitele basoreliefuri şi inscripţii ale lui Darius cel Mare. Până la destinaţie, am parcurs un traseu de vis, urcând tot mai sus, pe lângă pâraie cu ape de cleştar, în care se bălăceau nişte raţe şi gâşte gălăgioase, iar pe maluri păşteau oiţe blânde, în timp ce caprele se răsfăţau pe pinteni de stâncă. Prin acest cadru feeric am ajuns pe negândite la acel basorelief monumental, încadrat de inscripţii în cele trei limbi ale timpului, totul sculptat din ordinul lui Darius cel Mare, în primii lui ani de domnie. Scena din vârful stâncii nu este altceva decât un simbol al atotputerniciei regelui şi imperiului său.

(Continuare la pag. 30)

Astfel aş putea decupa analiza întregului volum al lui Vasile Tonoiu, cu mari surprize de virtuozitate lirică şi cu grăbite parcurgeri tematice, printr-o combinaţie aparte, care ar deveni repere de studiu pentru mulţi poeţi români contemporani.

Iată, mai spre sfârşitul volumului: „La *lemnul nelucrat* în stare *pu,*/ vruşi să te-ntorci după dorinţe toate/ crezând că cine ştie, se mai poate/ să fii, în cele zece mii de lucruri,/ un Tu/ de care să te bucuri" (*Precipitare de neophytos*, p. 89). Se poate interpreta că acel *pu* (scris italic) este neterminatul de la pur, joc de cuvinte doar ca să rimeze cu Tu.

O scenă lirică, puţin ironizată, cu trimiteri coloristice la un tablou: „Eu lucram în faţa mării/ bleumarină/ cu penelul unduios// ea, o fostă balerină/ mai încoace gospodină/ şi din când în când creştină/ scutura şarpele scării/ cu momeli-bodogăneli" (*Când lucram în faţa mării,* p. 96).

Mai încolo, o revenire parcă la Testamentul iniţial : „Atenţie, cad cuvinte!/ Scria clar pe româneşte/ Ochiului care citeşte;/ Însă nu luă aminte/ Şi cuvintele căzură/ Din calota glaciară/ Pe calota-i craniană./ Iar apoi direct în gură./ Răget suplu de ghepard/ Îl străpunse nas şi gât/ Că mai zise doar atât:/ Tată, nu vezi că eu ard!" (*Tată, nu vezi că eu ard!*, p. 146). Aici copilul sugerează cuvântul, iar tatăl este creatorul.

Regret că nu mai sunt profesor activ, în faţa unei clase de filologie, unde volumul prietenului meu filosof mi-ar fi oferit o frumoasă călătorie printre tainele sale stilistice.

Ion Ionescu-Quintus și epigrama politică

Elis RÂPEANU

Ironia, cu toate nuanțele ei, constituie nota dominantă a epigramelor lui Ion Ionescu-Quintus; pe autor nu-l părăsește niciodată acel *zâmbet amar* care denotă implicare, împletit cu zâmbetul discret care-l apropie pe umorist de filosof. De aici, *nota aforistică* a multora dintre catrenele sale. Ca adevărurile enunțate să convingă, se adresează cititorului ca-ntr-un dialog presupus, ca-ntr-o conversație cu unitate de păreri între cei doi locutori. Aceasta implică intenție și subtilitate în idee: *Unui scăpătat*

Nimeni nu te mai primește
Și să intri nu te lasă:
Soarele când asfințește,
Ușile se-nchid acasă.

Proverbul, maxima și aforismul se contopesc în obiectivitatea ironiei, poanta devoalează mobilurile care stau la temelia unor acte de respingere, de mărinimie mascată, de compătimire sau regret: *Păcat*

Câte capete, atâtea
Și păreri sunt de propus,
Dar câte păreri, atâtea
Capete păcat că nu-s.

În următoarea epigramă cu *tentă filosofică,* Ion Ionescu-Quintus filosofează, ca un romantic, asupra vieții, exprimându-și amărăciunea la modul sentențios, de enunț: dacă după Calderón de la Barca viața e un vis, iar după Shakespeare, o scenă de teatru pe care oamenii joacă o piesă, epigramistul nostru ajunge la concluzia amară că e o tragicomedie în care actorii *joacă rolurile prost: Viața*

E o tragi-comedie
Ticluită cu mult rost,
Dar actorii, cum se știe,
Joacă rolurile prost.

Tonul epigramistului e ironic, sarcastic, uneori înduioșat, alteori mânios. În următorul catren, spiritualitatea epigramistică, învecinată cu aforismul, rezidă în menținerea în aceeași arie lexicală, în interiorul căreia se înlănțuie ideile, cuvintele *altar* și *jertfă:*

Pe altarul tău, minciună,
Ca pe nici un alt altar,
Oamenii cu voie bună,
Zilnic vin cu jertfe mari.

Nota aforistică devine, uneori, pretextul pătrunderii în sfera politicului, cu aluzii transparente: *Elitei*

Nu din colivii se-avântă
Vulturii spre zări albastre,
Nici stejarii nu-și împlântă
Rădăcinile în glastre.

Față de *candidat,* ironia este incisivă și necruțătoare:

Omul care mâna știe
S-o întinză necurmat
Nu se poate să nu fie
Cerșetor sau candidat.

În epigrama politică se manifestă o forță a ironiei care nu mai întâlnise, în literatura noastră, un mânuitor atât de violent. Putem afirma că Ion Ionescu-Quintus e *adevăratul creator* al epigramei politice românești. Nu se sfiește să atace Parlamentul, miniștrii, regele, cele mai înalte funcții în stat, epigramele căpătând valoare de pamflet. În *Unui om politic,* autorul îl arată cu degetul pe cel care și-a împlinit dorința de a ajunge la *onoruri* politice, dar și-a pierdut *onoarea* prin matrapazlâcurile comise, falsele sinonime *onoruri-onoare* chemându-se prin arta inconfundabilă a celui care a cunoscut bine mediul respectiv:

Amarnică-i vâltoarea
Politicei cu doruri:
Ai câștigat onoruri,
Dar ai pierdut onoarea.

Însuși G. Călinescu a remarcat catrenul în care scurtimea și simetria celor două versuri finale, care se diferențiază doar printr-un sunet în perechea de paronime *perii-sperii,* produc un efect de lovitură de bici, prin opoziție și prin rapiditatea succesiunii, la adresa celui care devine om de frunte în politică, dacă știe *Sau să perii/ Sau să sperii.*

În *Minciunei,* publicată în volumul din 1931, se adresează minciunii pentru a lovi în monarh: („Minciuna stă cu regele la masă”, Al. Vlahuță)

Stai la masă-mbelșugată
Și te saturi foarte bine,
Însă regele, vreodată,
Se va sătura de tine?

În *Carul* – epigramă de o concentrare maximă (fiecare vers are 5 silabe) – sunt atacați *in corpore* cei de la cârma statului, comparat, cândva, de Eminescu, cu un car, „vehicul” care, după Ion Ionescu-Quintus, e firesc să fie tras de boi:

Statul are-un car,
Asta știm și noi
Și firesc e doar
Ca să-l tragă boi.

Celor din opoziție e o altă epigramă-pamflet, în care asociază ideea de sălbatici cu cea de *guvernanți* în favoarea sălbaticilor, proiectând la dimensiuni hiperbolice fenomenul de rapt, de culegere a *fructului guvernării* de cei de la putere, care sapă la temelia țării:

Sălbaticii din Luisana
Tăiau un pom să-i ia banana;
Voi, pentru fructul guvernării,
Săpați la temelia țării.

În *O lozincă* persiflează lozinca lansată de Barbu Catargiu, „Totul pentru țară, nimic pentru noi”, slogan pe care profitorii l-au inversat:

Lozinca el a exprimat-o
Cu o credință de ascet;
Urmașii lui, încet-încet,
Au inversat-o.

Ministrului de Justiție e altă epigramă-pamflet demnă de creațiile publicate de înaintașul său N.T. Orășanu sau de alți autori care, pentru îndrăzneala lor, au urcat de nenumărate ori Dealul Văcăreștilor, la „palatul” care servea drept închisoare. Autorul asociază ideea de *piață* (Tribunalul fiind construit lângă Piața Mare) cu *vânzarea* dreptății:

Dacă Tribunalu-acum
E clădit în PIAȚA MARE
E ca să se-arate numai
Că dreptatea-i de vânzare.

Unui ministru i se adresează direct, răspunzând la o întrebare cu altă întrebare aluzivă, oferind cititorului prilejul de a reconstitui, prin reflecție spontană, ideea sugerată:

M-ai întrebat cu mult orgoliu
Ministru pentru ce n-am fost;
Acum te-ntreb și eu cu rost:
Tu, pentru ce ai portofoliu?

Săgețile din arcul încordat al epigramistului țintesc și în Parlament. Somnul în timpul ședințelor capătă statut de motiv epigramatic, atât de frecventat, ulterior, de mânuitorii condeiului ascuțit. În *Pe catafalc,* autorul realizează o adevărată scenetă, cele 5 versuri (unul din puținele sale cvintete) cuprind o densitate epigramatică ingenioasă: întins pe catafalc, senatorul e *neschimbat,* parcă doarme – postura sa obișnuită în ședințele parlamentare:

Sărmanul senator e-ntins
Pe catafalc și dintr-o parte
Un popă-i cântă cu glas stins;
E neschimbat și m-aș fi prins
Că la ședință el ia parte.

În *Mulțumire* ironizează Parlamentul care produce ilaritate și astfel, pe lumea asta tristă, se mai poate veseli lumea. Tonul patetic de rugăciune potențează ironia:

Smeriți, o, Doamne-ți mulțumim
Că Parlamentul mai există!
Putem să ne înveselim
Puțin, pe lumea asta tristă.

[Contemporanul nostru, epigramistul clasic în viață George Zarafu, comunică această idee ca pe un adevăr banal: *Bucureștiul nostru are/ Două circuri permanent:/ Unul e-n Ștefan cel Mare,/ Celălalt, în Parlament.*]

Camerei deputaților e altă epigramă-pamflet de mare curaj, în care deputații sunt acuzați de murdărie:

Pe zidul tău văzui lipită
Înștiințarea lapidară
Că „Murdăria e oprită”,
Dar, bineînțeles, afară.

În *Pleava*, din volumul publicat în 1931, folosindu-se de imaginea concretă a gunoaielor scoase de furtună la suprafața mării, se stabilește un paralelism între acestea și *pleava* care, după război, s-a ridicat în fruntea țării:

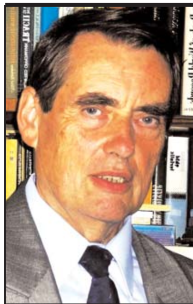
Furtuna totdeauna scoate
Gunoaiele deasupra mării,
Războiul să ridice poate
Măruntă pleavă-n fruntea țării.

Desen de Nicolae (Cucu) Ureche

Orizont SF

Dincolo de Sistemul Solar

Dan D. FARCAȘ

În antichitate, Anaxagora, Plutarh și Lucian credeau că ar putea exista oameni pe Lună. În Evul Mediu, deși biserica creștină acceptase oficial punctul de vedere al lui Platon și Aristotel, anume că nu mai există alte lumi locuite, în afara Pământului, învățați precum Buridan, Occam sau Oresme argumentau că nu poate fi așa, întrucât aceasta ar limita puterea creatoare a lui Dumnezeu. După ei, în 1440, Nicolaus Cusanus susținea că orice stă în puterea Domnului se și realizează în fapt, principiu filosofic cunoscut sub numele de *plenitudine.* Răspunsul oficialităților ecleziastice a fost că deși Dumnezeu putea crea alte lumi, el a decis să creeze doar una. Dar odată cu propagarea viziunii lui Copernic, după care nu Pământul, ci Soarele este centrul lumii, Giordano Bruno, Kepler, Campanella și alții au susținut – și mai aprins – ipoteza pluralității lumilor locuite. Bruno a fost chiar ars pe rug în 1600 pentru această „erezie".

Ulterior, odată cu înțelegerea treptată a imensității Universului și a statutului nostru periferic în această imensitate, multe alte personalități, precum Huygens, Fontenelle, Locke, d'Alembert, Berkeley, Buffon, Herschel, Kant, Lomonosov, Gauss etc. au susținut existența civilizațiilor extraterestre. Pe măsură ce astronomia avansa, oamenii de știință deveneau conștienți că, probabilistic vorbind, este aproape sigur că trebuie să se găsească viață și inteligentă și în alte locuri din nesfârșitele întinderi cosmice. Chiar și unii prelați au început să se întrebe de ce să fi creat Dumnezeu un Univers atât de mare, pentru o singură specie de ființe inteligente.

Toți aceștia aveau în vedere, desigur, doar Universul observabil. Cu toate acestea, merită o mențiune faptul că, încă din Antichitate, Leucip, Democrit și Epicur susțineau existența și a altor tărâmuri locuite, invizibile pentru noi. Acest punct de vedere seamănă cu ipotezele, la modă azi, a „altor dimensiuni", a „universurilor paralele", a „multiversurilor" și chiar a unor tărâmuri cu alte stări de agregare și alte legi, locuri din care unii presupun chiar că vin la noi, câteodată, vizitatori stranii...

În precedentele două articole am încercat să subliniez două idei. Prima, că noi căutăm viața în Univers, dar, de fapt, sperăm să întâlnim o inteligență tehnologică, adică una asemănătoare nouă, capabilă să nască biblioteci, rețele de comunicații de tipul internetului, nave cosmice ș.a.m.d. Or, dacă cineva ar fi venit dintr-un alt colț al Universului, la întâmplare, în ultimele patru miliarde de ani, pe Pământ, în acest loc atât de binecuvântat, el putea găsi viață oricând, dar o civizație tehnologică doar într-o fereastră de doar circa patru mii de ani, deci numai într-o milionime din istoria vieții pe Pământ. Altfel spus, dacă un vizitator extraterestru ar fi venit încoace „la nimereală", avea doar o șansă dintr-un milion să aibă cu cine conversa. A doua idee este că în Sistemul nostru Solar nu există nicio speranță să mai fie, în vreo altă parte, ființe inteligente, necum o civilizație. Pe Pământ evoluția vieții a avut nevoie de patru miliarde de ani pentru a produce o civilizație tehnologică și probabil acesta este timpul standard, necesar, pentru ca din jocul mutațiilor și al catastrofelor să se poată naste o ființă capabilă să inventeze fisiunea nucleară, calculatorul electronic, ingineria genetică etc. Pe Venus și pe Marte acest răgaz nu a fost asigurat, procesul pornit în direcția ființei inteligente fiind întrerupt după nici două miliarde de ani, după care a fost întors

din drum, pe când nu ajunsese să depășească nici stadiul de bacterie. Iar în alte colțuri ale Sistemului Solar, șansele au fost încă mult mai mici. Deci, în toate aceste locuri, cu mare probabilitate, a existat viață și poate chiar mai există și acum, dar blocată iremediabil în evoluție, la nivelul microorganismelor.

Știm toate acestea din datele strânse, treptat, de astronomie, geologie, biologie etc., mai ales în ultimii 50-100 de ani. S-a spulberat astfel o veche speranță, cea a existenței „marțienilor", a „venusienilor" și a altor locuitori de pe diverse planete apropiate. Desigur, ea nu s-a spulberat pe deplin, fiind transferată în afara Sistemului Solar, în restul Universului, mărimea căruia depășește cu mult instrumentele și scările de care dispune imaginația noastră.

Stiam mai demult că, pe o rază de 54 de ani-lumină în jurul Pământului, există circa 1000 de stele, dintre care 46 foarte asemănătoare cu Soarele. Multe dintre acestea s-a presupus că posedă planete. Dar abia după lansarea, în 2009, a telescopului spațial Kepler, am căpătat certitudini în acest sens. Până în prezent s-au detectat câteva mii de posibile planete. Dintre acestea, până pe 12 ianuarie 2016, au fost confirmate (cifrele se schimbă practic zilnic) 2.047 de planete (numite „exoplanete") în 1.296 de sisteme planetare. E adevărat, deocamdată sunt observate mai ales planetele gigant, improprii vieții, dar sunt deja în pregătire instrumente care vor putea detecta și planete mai mici.

Pe 23 iulie 2015, NASA anunța descoperirea, la o distanță de 1.400 de ani-lumină, în sectorul de cer al constelației Cygnus (Lebăda), a unei noi exoplanete, numită Kepler-452b. Noua planetă are șanse mari să fie asemănătoare aceleia pe care trăim noi, cu zone stâncoase și apă. S-a afirmat că ea este una dintre cele mai asemănătoare Pământului dintre toate cele descoperite până acum. Noua planetă este cu circa 60% mai mare în diametru decât Pământul, se află la o distanță cu 5% mai mare, decât Terra, de soarele său și primește de la acesta cu 10% mai multă căldură.

Într-un articol publicat pe 4 noiembrie 2013, pe baza datelor primite și de la misiunea spațială Kepler, astronomii au estimat, prin calcule statistice, că aproximativ una din 5 stele de tipul Soarelui posedă o planetă pietroasă asemănătoare Pământului, plasată în „zona locuibilă", adică nici prea aproape, nici prea departe de astrul central. În galaxia noastră (Calea Lactee), presupusă a avea vreo 200 de miliarde de stele, ar exista în acest caz cam 11 miliarde de planete de tipul Pământului, potențial locuibile, orbitând în jurul unor stele asemănătoare Soarelui. Autorii observau că viață ar mai putea exista și în jurul unui alt tip de stele, anume piticele roșii, ridicând numărul planetelor locuibile la 40 de miliarde. Cea mai apropiată planetă locuibilă s-ar putea afla astfel la o distanță de vreo 12 ani-lumină de noi.

Dar atenție! Din nou vorbim doar de viață, nu și de inteligență și cu atât mai puțin de o civilizație tehnologică. Și, am văzut, mai sus, că și pe planete precum Terra, apte să zămislească o astfel de civilizație, șansa ca aceasta să se afle – în acest moment – în stadiul de evoluție culturală și tehnologică pe care îl acoperă cărțile noastre de istorie este de una la un milion!

Asta ar însemna că, optimist vorbind, o astfel de civilizație s-ar putea afla la vreo 1.500-2.000 de ani lumină de noi. Altfel spus, dacă (dacă...) am ști că ei sunt acolo și le-am trimite, țintit, un mesaj (desigur, prin radio...), ne-am putea aștepta să primim răspunsul peste vreo trei-patru mii de ani. Descurajator pentru o conversație...

(Va urma)

Din epigramele sale se desprinde o notă de nemulțumire, chiar de durere, care domină umorul cu o vădită stăpânire de sine. Sensul poantei, emoția reținută a autorului, izvorăsc dintr-o frecventă formă specială de contrast: jocul de cuvinte înrudite sau apropiate ca formă antrenează sensuri diferite, adesea opuse, precum și inversarea termenilor: *Unui deputat*

În opoziție destui
Te-ascultă, dar nu crezi ce spui,
Iar la putere când te vezi,
Nu spui ce crezi.

La Cameră („Se petrec zilnic scandaluri" – ziarele)

Ordinea de zi *păstrată*
E în fiecare zi,
Nu știu însă de-o veni
Ziua ordinei *odată.*

Deputaților

Cu gesturi largi, făcute-n vânt,
De cuvântări *voi v-ați ținut;*
Dar niciodată n-ați putut
Ca să vă țineți de cuvânt.

Zâmbetul ușor ironic se oprește uneori asupra unor aspecte mai grave – atunci îngheață într-un râs plin de amărăciune sau caustic.

Cei de jos sunt considerați ***talpa țării*** în epigrama publicată în 1931, înrudită ideatic cu conferința ținută pe 14 decembrie 1907, cu argumente reluate dintr-un discurs parlamentar din 20 aprilie 1914. Cu un ton patetic, de înțelegere și solidaritate, „oratorul" se adresează celor de jos pe care-i compătimește; ca-ntr-un rebus, versul întâi ne dă cheia poantei pe care cititorul n-o bagă în seamă, deși e sugerată de cuvântul *talpă:* cum cei de jos sunt *talpa țării,* cei din frunte îi *pingelesc:*

O, sărmană talpă-a țării,
De-a ta soartă mă-ngrozesc:
Cei din fruntea guvernării
Rând pe rând te pingelesc!

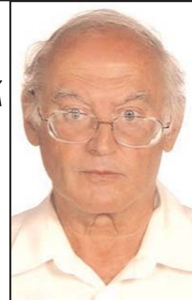
În epigramă, autorul se exprimă pe sine – intențiile și disponibilitățile, structura sa intimă, prețuirea valorilor, atitudinea lui față de lume. Deși în epigramele politice domină ironia, sarcasmul, din creația sa nu lipsește umorul, care merge de la înduioșare la amărăciune: *Clopotul Patriarhiei*

Auziți ce jalnic sună
Până-n largul depărtării!
În ecoul lui se-nstrună
Toate chinurile țării.

După cum afirmă Valeriu Râpeanu, „severitatea epigramelor sale inspirate din vremea politică a vremii nu-și află sorgintea în lipsa de umor, ci în indignarea pe care i-au provocat-o aceste moravuri".

Space opera la gura sobei

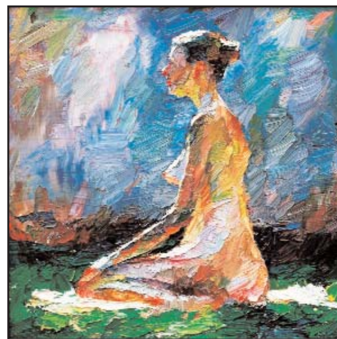

Mircea OPRIŢĂ

Considerat multă vreme un publicist obscur din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, **Al.N. Dariu** a fost scos la lumină de cercetările lui Florin Manolescu, care vede în nuvela *Finis Rumaniae* „o tipică *ficțiune politică*, realizată cu ajutorul unor elemente scoase din contextul istoric real și integrate într-un scenariu socio-politic pe termen foarte scurt". În limbajul folosit astăzi, o putem numi istorie alternativă. Scrierea a apărut la București, în ziarul *Viitorul,* publicată în foileton în lunile martie-iulie 1883. Ea poate fi înțeleasă mai bine dacă facem legătura cu contextul real al momentului, dominat de manifestări antidinastice și antigermane imediat după mișcarea republicană de la Ploiești, condusă de Al. Candiano-Popescu. Într-o retorică marcată de vehemență polemică, nuvela închipuie o Românie eliberată de Hohenzollerni prin moartea subită a lui Carol I și revolta împotriva tiranului Leopold, fratele fostului principe, care ar fi fost adus de conservatori în locul răposatului. Figurile politice ale vremii se agită prin scenă, liberalii fiind tratați ca republicani „patrioți", ceilalți ca grecotei neruşinați și „nesimțitori". O imaginară revoluție de la 1 mai 1979 îl aresteazӑ pe Leopold, proclamă Republica Română, formulează o nouă Constituție și lasă guvernul provizoriu să se lupte pe două fronturi; cu o invazie turcească, pe care valahii o spulberă, și cu trupele germano-austro-ungare, contestatare ale dreptului românilor de a se elibera de sub turci, de care Bucureștiul nu se mai poate apăra, fiind în cele din urmă cucerit.

Același Florin Manolescu, după ani de la semnalarea lucrării intitulate *Finis Rumaniae,* va căuta să-l identifice pe adevăratul său autor. În mod cu totul atipic pentru un istoric literar, el își va formula rezultatele cercetărilor nu într-un studiu de specialitate, ci tot într-un text literar: nuvela *Califat* din culegerea *Misterul camerei închise* (2002). Așadar, o altă ficțiune politică, plecând în premisele sale de la momentul istoric bulversat lăsat în urmă de elanul ucronic al „necunoscutului" de la 1883. Viitorul închipuit pentru România de astăzi în *Califat* este unul de tip fundamentalist, dominat de constrângeri islamice și de versetele *Coranului.* Un personaj, aparent supus acestor noi „realități" social-politice, Ali Radulian, reușește să obțină dreptul la o călătorie temporală în de mult dispărutele Principate Unite, spre a urmări pe viu, în calitate de istoric, evenimentele care ar fi dus la înlăturarea de pe tron a Principelui Carol I de Hohenzollern, în urma „loviturii de Stat din 10/11 martie 1871 (1287 după Hegira)". Cuplarea la *Finis Rumaniae* se face astfel „efectiv", nu doar din perspectiva a două istorii alternative diferite, ci inclusiv cu un obiectiv istorico-literar: devoalarea trăsăturilor din portretul inexpresiv al vechiului autor de catastrofe ucronice românești. Identitatea acestuia începe să se reveleze treptat, sub imaginea unui intelectual din a doua jumătate a secolului XIX, ale cărui fapte culturale evocate constituie ele însele indicii de identificare:

„Va putea, în fine, să se ocupe și de literatură. Îi va traduce pe Vergiliu, pe Cicero și pe Horațiu, va scrie articole despre Anton Pann și despre Bolintineanu, pe care le va semna D. Laurian și va vorbi la înmormântarea lui Eminescu, în vara anului 1889. Mai-nainte însă va face cunoștință cu N. Fabiu Bădescu, va intra în redacția ziarului *Viitorul* și va publica aici o importantă nuvelă politică prin care își va avertiza compatrioții despre tragedia la care s-ar expune în cazul în care s-ar încăpățâna să-l oblige pe regele Carol să abdice. Căci atunci Războiul de Independență n-ar mai avea loc în 1877 și nici proclamarea Regatului, la numai trei-patru ani de la consumarea acestui eveniment crucial. Fără români, rușii n-ar mai puta stăvili ofensiva otomanilor aliați cu englezii, flamura verde a Islamului ar flutura din nou sub zidurile Vienei, pe care nu s-ar mai găsi cine s-o apere, și, în loc să semene cu Parisul, Bucureștii s-ar transforma într-un mic Stambul, în timp ce Mediterana ar deveni o mare turcească, de la Bosfor și Dardanele până la strâmtoarea Gibraltar."

Avem de-a face, așadar, cu un personaj circular, migrat dintr-o ficțiune alternativă derivată într-o realitate posibilă, spre a-și exercita misiunea „patriotică" de corector al intervenției periculoase dintr-o altă ficțiune alternativă, cu localizare istorică anterioară. Crononautul musulman Ali Radulian se suprapune pe figura studentului parizian D. Laurian, spre a lumina astfel chipul publicistului Al.N. Dariu, aducând pseudonimul ziaristic într-o realitate probabilă. Ca rezolvare de istorie literară, operația devine pe deplin plauzibilă, întrucât în numele Al.N. Dariu se află, anagramat, numele D. Laurian.

Dezlegarea șaradei permite trecerea în revistă a datelor biografice consemnate în seama fiului lui August Treboniu Laurian (1810-1881), persoană ilustră în epocă, participant activ la Revoluția din 1848 din Ardeal, fondator al Academiei Române, autor al unei *Istorii a Românilor* și (împreună cu I.C. Massim) al controversatului *Dicționar al limbii române* în două volume, prin care încerca să purifice limba de cuvintele „străine", refăcând-o artificial în tipare exclusiv latinești. De o apreciabilă notorietate, ca ziarist, s-a bucurat și fiul său, Dimitrie August Laurian (1846-1906), absolvent al Facultății de Litere și Filosofie din București, dar cu studii ulterioare la Paris și Bruxelles, unde și-a luat doctoratul. Ca profesor de latină la mai multe licee din București, a tradus cu adevărat din Vergiliu, Horațiu și Cicero, fiind responsabil, pe parcursul vieții, și de celelalte fapte culturale pomenite în nuvela *Califat.* A fost funcționar în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii, deputat și senator. Jurnalist asiduu, cronicar și articlier, polemist redutabil, a întemeiat mai multe publicații ale epocii, între care cea mai reușită este *România liberă* (în mai 1877), ziar devenit din 1884 oficios al grupării „Junimea".

(Urmare din pag. 27)

Imaginați-vă acea scenă cu basoreliefuri, înconjurată de inscripții gravate în piatră, la înălțimea de o sută de metri de la baza drumului, pe un perete stâncos, unde sunt narate, în exclusivitate, evenimente istorice reale. Suntem în fața posibilei prime imagini a lui Darius cel Mare, în care sculptorul ni-l prezintă în mărime naturală (1,72 m), cu mâna dreaptă întinsă în semn de închinăciune spre zeul Ahura Mazda, reprezentat și el în partea de sus a scenei. De la el aștepta regele întotdeauna îndurare și ajutor. Acest tablou impresionant, lat de 5,48 m și înalt de 3,04 m, prezintă ceremonia religioasă a investirii lui Darius cel Mare ca rege, consemnând, totodată, victoria lui asupra magilor rebeli conduși de Gaumata. Istoricii iranieni mai adaugă la portretul lui Darius cel Mare: figura lui tipică de arian, cu fruntea înaltă și nasul drept, cu bretonul ondulat, mustață lăsată și răsucită, părul strâns într-o coadă și barba aranjată în patru rânduri de bucle, alternând cu șuvițe drepte. Purta pe cap o coroană din aur, bătută cu pietre prețioase, iar ținuta maiestoasă îi era întregită de o mantie lungă, pantaloni și cizme.

Basorelieful este încadrat de inscripții cu caractere cuneiforme, în trei limbi: persana veche, elamita și babiloniana. Întregul text este distribuit pe 1.119 rânduri, lungi de 2 metri fiecare. Este, probabil, cea mai mare inscripție de acest gen din lume, însă, în mod cert, ea are valoare de mărturie unică a momentului istoric în care Darius I este proclamat drept succesor legitim al lui Cirus II și al lui Cambyses. În plus, acolo se mai află un alt document de importanță capitală: prima listă cunoscută până atunci a celor 23 de națiuni care, la anul 522 î.Hr., făceau parte din Imperiul Persan.

Până la început de secol XX, nimeni nu putea înțelege figurile din basorelief sau inscripțiile de la Bisotun. Mulți vedeau în tabloul de acolo doar niște simboluri misterioase. Abia după două milenii și jumătate se găsește cheia înțelegerii celor trei limbi, putând astfel deschide o carte identitară de nepreţuit a iranienilor. Așa s-a ajuns la o sursă națională de informare, care a permis corectarea sau detașarea de punctele de vedere grecești și romane, dominante din antichitate.

Văzut de jos, întregul ansamblu – basorelief și inscripții – se păstrează relativ bine până în zilele noastre. Însă, pentru cei care au curajul să se cațere 100 de metri pe peretele stâncos, va fi ușor să observe că inscripțiile, în special cele în limbile elamită și babiloniană, se resimt ca urmare a șuvoaielor de apă, care le-au spălat timp de 25 de secole (este de reținut că inscripția în vechea persană este singurul text monumental al ahemenizilor, care atestă refacerea imperiului lor de către Darius I). Apoi, scena încoronării lui Darius cel Mare poartă și ea urmele nesăbuinței unor militari care, în timpul celor două războaie mondiale, au ales basoreliefurile drept țintă la antrenamentele lor de tragere. Astăzi, acest monument național a devenit și un bun de Patrimoniu al Umanității (pe listele UNESCO din anul 2006).

Ar mai trebui precizat că, în lipsa unor date istorice certe despre acele vremuri îndepărtate, au apărut diferite legende străine și persane. Astfel, istoricul grec Diodorus era de părere că ansamblul de la Bisotun ar fi fost dedicat de celebra regină a Babilonului, Semiramida, legendarului războinic asirian Ninus, fondatorul orașului antic Ninive. La rândul lor, perșii medievali au uitat de Darius cel Mare, atribuind ansamblul respectiv lui Khosrow II, ultimul rege sasanid, care a trăit cu o mie de ani mai târziu. Tema acestei legende locale a fost preluată de poetul Firdousi în capodopera sa *Șah-Name* (*Cartea Regilor*), sub forma unei minunate povești de dragoste, poveste care este prea frumoasă pentru a fi rezumată doar la câteva cuvinte. Ea merită să fie citită!

Înainte de a ne îndrepta spre alte destinații, să mai revenim o dată la Eminescu al nostru, cu precizarea că, înainte de *Scrisoarea III,* el a scris frumosul poem *Gemenii,* în care Darius cel Mare are locul lui bine definit. De aici a preluat poetul versurile dedicate lui Darius al lui Istaspe în *Scrisoarea III.* În *Gemenii,* conducătorul persan are un portret mult mai expresiv. Dar, să cităm din versurile dedicate lui:

Apoi târziu în urmă veni străinul oaspe
Clădind pe Istru poduri – Dariu al lui Istaspe,
Un rege, ce în lume nu-și găsea loc să-ncapă,
În Dacia venise, cerșind pământ și apă.
Și povestea bătrânul de neamuri curgând râuri,
Din codri răsărite, iesite din pustiuri
Și cum pieiră toate pe rând precum veniră
Și cum cătând norocul mormântul și-l găsiră.

De Darius cel Mare nu ne despărțim în finalul acestui articol, pentru că nu am făcut încă cunoștință cu opera sa cea mai durabilă, acea capodoperă arhitecturală numită Persepolis. Dacă multe dintre trăsăturile de caracter și izbânzile de conducător au fost estompate de scurgerea celor două milenii și jumătate, orașul de ceremonii Persepolis, prin situl care este și el bun al Patrimoniului Umanității, își păstrează faima de cel mai mândru și bogat oraș de sub soarele antichității. Orașul se constituie într-o minunată carte de istorie iraniană, dăltuită în piatra de pe terasa de la Persepolis, ale cărei pagini au început să fie răsfoite prin deceniul al treilea al secolului trecut, odată cu începerea săpăturilor arheologice. Aceasta este o altă temă palpitantă, care va fi abordată mai pe îndelete în articolul următor.

Ars longa...

Brâncuși, între geniu și modestie

Ștefan I. STĂICULESCU

Când am citit pentru prima dată, în anul 1976, cu ocazia Centenarului Brâncuși, o selecție din aforismele sculptorului, atunci când scriitorul și brâncușiologul Constantin Zărnescu a venit la Târgu-Jiu, în compania unor mari brâncușiologi ai lumii, dar și ai României, și mi-a făcut cadou cartea *Omagiu lui Brâncuși,* editată de revista *Tribuna* din Cluj, am avut parte de o iluminare, descoperind un alt Brâncuși, un Brâncuși filosof, un gânditor, un inițiat, un „Cioplitor în Duh". Constantin Zărnescu, cel care a făcut selecția aforismelor, a fost scânteia aprinderii interesului de a studia aforismele brâncușiene.

Trecusem de sute de ori pe lângă *Masa Tăcerii,* ascultându-i valțurile de moară ce macină Timpul, iar scaunele care o înconjoară, horind-o, 12 clepsidre care măsoară eternitatea, apoi, la pas domol, parcursesem *Aleea Scaunelor,* 30 de străjeri ai Timpului, trecusem prin *Poarta Sărutului,* sfătuind de fiecare dată pe însoțitorii mei să-și sărute domnițele, așa cum procedasem și eu de nenumărate ori, imaginându-mi cum a fost sărutul primordial; apoi, parcurgând alert *Calea Eroilor,* mă opream cu pioșenie în fața Bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" și, împins de gestul cristic, făceam câteva rugăciuni închinate eroilor neamului nostru; ajungând la *Coloana Fără Sfârșit,* constatam cum această unică operă de artă, a opta minune a lumii, așa cum a numit-o și Brâncuși, este conectată cu Cosmosul.

Am făcut această scurtă introducere, plecând de la aforismele lui Brâncuși, care pot fi comparate cu aforismele marilor gânditori ai lumii, cum ar fi Confucius, Socrate, Platon, Aristotel, Seneca și, de ce nu, Nicolae Iorga, Mihai Eminescu și Emil Cioran, trecând apoi la sculpturile lui din Târgu-Jiu, unice în lume, ca să pot face o legătură între *modestia* lui Brâncuși, ca om al cetății, dar și ca artist, și *geniul* său. Trebuie să recunoaștem, din capul locului, că românul Constantin Brâncuși a fost un geniu, un inițiat. Să ne mândrim că și noi, românii, avem două genii, pe Mihai Eminescu și pe Constantin Brâncuși. Că nu știm și nu vrem să-i punem în valoare, asta-i marea lipsă de interes a noastră, a tuturor, dar mai ales a celor care ar trebui s-o facă. Căutând prin librăriile care au mai rămas, vom constata că nu se găsește nicio carte despre viața și opera, nici a lui Eminescu, nici a lui Tudor Arghezi și nici a lui Brâncuși. În România și în special în Oltenia ar trebui să găsim, în fiecare lăcaș de cultură, librărie, casă memorială și centru cultural, zeci de cărți ale celor amintiți. Cărțile, nu puține, ale Soranei Georgescu-Gorjan, ale lui Ion Mocioi, ale lui Constantin Zărnescu și ale altor autori înstelați de Brâncuși nu e normal să lipsească din simfonia culturală a României, mai ales în acest an, când, în data de 19 februarie, s-au împlinit *140 de ani de la nașterea sa,* iar pe 16 martie se vor împlini *59 de ani de la moartea sa.*

În lucrarea ***Așa grăit-a Brâncuși,*** Sorana Georgescu-Gorjan ne dă spre studiu o adevărată operă științifică privind aforismele brâncușiene. În această carte am găsit și referiri ale celor care l-au cunoscut, aprecieri din care reiese modestia sa. Astfel, Irina Codreanu, elevă a sculptorului între 1923 și 1930, spunea că „Ideile și le exprima cu simplitatea și plasticitatea țăranului. Le formula în axiome, le colora cu imaginația sa bogată și plină de improvizații neprevăzute", iar prietenul său Petre Pandrea, care a purtat lungi conversații cu sculptorul, îl caracterizează ca pe „un umanist polivalent, un intelectual rafinat, un filosof și un moralist, un spirit esopic grefat pe un fond de filosofie stoică milenară rurală a strămoșilor săi țărani și moșneni... mânuind oralitatea cea mai fascinantă" și că „dăltuia în scris, ca în marmură, utilizând aforismul așa cum țăranul utilizează proverbul, iar aforismele lui de largă circulație au reprezentat maieutica și propaganda artei moderne". Criticul de artă Ionel Jianu ne-a relatat că Brâncuși i-a spus: „Nu-mi place să vorbesc despre mine sau despre arta mea. Operele mele vorbesc singure și nu au nevoie de nicio explicație". Adăugând această mărturisire la alta, în care spune: „Am făcut pași pe nisipul Eternității", când face un bilanț la întreaga sa creație, avem pusă în lumină *modestia* artistului, cât și geniala sa gândire. E conștient că va rămâne în eternitate, prin opera sa, dar, ca artist, simte că acesta este un lucru efemer pentru Univers, că „a făcut pași pe nisip", dar un nisip, totuși, al Eternității. E ca în versurile „Tot astfel cum al nostru dor,/ Pieri în noapte-adâncă,/ Lumina stinsului amor,/ Ne urmărește încă", din poezia *La steaua* a lui Mihai Eminescu. Este genială această asociere între nisip-Eternitate și lumină-stinsă.

Studiind câteva biografii ale sculptorului, printre care aș aminti *Viața lui Brîncuși* scrisă de Ion Mocioi (bine ar fi dacă s-ar reedita), apoi cartea *Brâncuși* a lui Alexandru Buican, ambele, din zecile care s-au publicat, ni se arată un Brâncuși *modest*, având o locuință aranjată în stil țărănesc, cu mobilier cioplit de el, cu o vatră a sobei ca aceea din Hobița, totul scăldat în albul pur al pereților, interior simplu, dar rafinat, care dovedea modestia creatorului de geniu, care se îmbrăca simplu, fără să iasă cu ceva în evidență, cum făcea, de exemplu, Salvador Dali. Nu a dus o viață zgomotoasă, cum a fost viața lui Picasso, care a avut șapte neveste, a fost membru al Partidului Comunist Spaniol, iar în anul 1961 a luat Premiul Lenin pentru Pace. Brâncuși nu a făcut parte din niciun partid și i-au repugnat premiile, nu-i plăcea să se fotografieze prea des și nici să se facă filme despre el, *modestia* fiind singurul premiu pe care-l accepta.

Și totuși, trebuie să reținem că Brâncuși era conștient de valoarea sa, de *geniul său.* Acest lucru ni-l mărturisește chiar sculptorul: „Nu mai sunt de mult al acestei lumi: sunt departe de mine însumi, desprins de propriul meu trup, mă aflu printre lucrurile esențiale".

Doresc să închei cu ceea ce a spus și scris criticul de artă James Farrel în revista *Tribuna* nr. 40 din 7 octombrie 1965: „Lângă Shakespeare și Beethoven se mai află un Dumnezeu: acesta este românul Constantin Brâncuși". Brâncuși a murit la 16 martie 1957, iar Farrel scrie fraza anterioară în anul 1965, la 8 ani distanță. De mare importanță e tot ce a spus criticul, dar cuvântul ROMÂNUL e de mare însemnătate, mai ales că Brâncuși a murit ca fiind cetățean francez. Păcat!

Eu mă aflu acum foarte aproape de Dumnezeu: și nu îmi mai trebuie decât să întind o mână spre El, ca să Îl pipăi!... Îl voi aștepta pe bunul Dumnezeu în Atelierul meu…

Proporția interioară **– este ultimul adevăr inerent, în absolut toate lucrurile.**

Simplitatea este o complexitate rezolvată.

Eu am voit să înalț totul dincolo de pământ.

Cocoșii mei cântă! Și păsările mele zboară!

Arta nu este o evadare din realitate, ci o intrare în realitate, cea mai adevărată – poate în singura realitate valabilă.

Căci cine știe dacă o operă de artă este vreodată dusă până la capăt?!...

Sculpturile mele sunt fecioarele mele!... Le gătesc ca de nuntă!...

Dumnezeirea este pretutindeni; și când uiți cu desăvârșire de tine însuți, și când te simți umil, și când te dăruiești.

Divinitatea rămâne în opera ta; ea este magică...

Iubesc tot ceea ce se înalță.

Eu aș voi să reprezint imponderabilul într-o formă concretă.

Pasărea de aur!... **O lucrez încontinuu!... Însă nu am găsit-o încă!**

Eu nu am căutat, în toată viața mea, decât esența zborului! Zborul – ce fericire!...

Sufletul și lutul formează o unitate.

Eu nu creez Păsări – ci zboruri.

Țelul sculpturii rămâne o nobilă simplitate și o grandoare caldă.

Eu vă vorbesc numai despre acea sculptură care posedă viața ei proprie; iar nu despre una care ar avea vreo formă asemănătoare vieții.

Există în toate lucrurile o ***măsură,*** **un adevăr ultim.**

Prin artă, te vei detașa de tine însuți. Iar ***măsura*** **și** ***numărul de aur*** **te vor apropia de absolut.**

Nu mai avem niciun acces la spiritul Lumii, poate fiindcă nici nu îl căutăm; însă trupul omenesc nu este nici el diferit de structura universului.

O sculptură desăvârșită trebuie să aibă darul de a-l vindeca pe acela care o privește.

Din toată lumea, numai românii și africanii au știut cum să sculpteze în lemn.

Gândește-te că stejarul din fața ta este un bunic înțelept și sfătos. Vorba daltei tale trebuie să fie respectuoasă și iubitoare: numai astfel îi poți mulțumi.

Eu cred că o formă adevărată, în plastică, ar trebui să ne sugereze ***infinirea.***

Suprafețele ar trebui să arate, atunci, ca și cum ar înainta, încontinuu, ca și cum ar pleca, din acea masă, într-o existență cu totul desăvârșită și completă...

Eu ***forma*** **o caut în tot ceea ce creez!...**

Însă sculptura nu este altceva decât apă. Apa însăși!...

Coloana fără de sfârșit **este negarea Labirintului.**

(Urmare din pag. 32)

Formele și gamele cromatice se asezonează armonios, conferind unora dintre lucrări vibrații aproape muzicale, care emană sonorități vizuale, care le încarcă și cu o rarisimă candoare emoțională.

Remarcăm peisajele rustice și cele ale spațiului sacral, cum sunt *Amurg, Biserica fortificată, Catedrala Sf. Iacob*, care exprimă sugestiv asemenea idei.

Același rafinament, dar în nuanțe mai estompate, se remarcă și în portretele de călugări, ca și în compoziții de interior care exprimă stări de meditație, prin care fiecare călugăr e personalizat în funcție de trăirile sale, în tonuri calde și calme, de o cuceritoare bunătate și luminozitate: *Portret, Călugări, Călugări meditând.* În *Rugăciune* el scoate pregnant în evidență relația intimă dintre sacru și profan, văzută ca trăire religioasă à la Brâncuși. (...) De aceea, important pentru evoluția artistică a lui Gheorghe Lișița rămâne faptul că, luând ca reper (desigur din altă perspectivă) astfel de modele, creația lui se înscrie sub semnul căutărilor creatoare, dar fără a fi manierist.

Se cuvine a menționa și faptul că deplina lui împlinire ca portretist are în spate atenția pe care el a acordat-o și studiilor de portret ce l-au ajutat să stăpânească aproape de perfecțiune ilustrarea trăsăturilor psihologice și somatice ale personajelor pe care le-a portretizat. (...)

Iată de ce avem convingerea că, prin mesajul său subliminal, această expoziție [Gh. Lișița și Veronica Iftodii, Biblioteca Națională a României, București, martie 2014, n.red.] a atins toate corzile sufletelor celor care au avut norocul să-și delecteze resorturile profunde ale inimii și ale conștiinței cu astfel de reverberații. Dincolo și dincoace de Prut, până la Nistru, simțirea românească este vie prin creația Veronicăi Iftodii și a lui Gheorghe Lisița – arta lor fiind, în fond, chiar ecoul și țelul suprem prin care ei și-au propus a-și împlini idealul în viața de toate zilele, a contribui prin remarcabilul lor talent și creație la înfăptuirea României Mari, căreia îi închină cu o rarisimă pasiune nu doar talentul, ci și o muncă pe măsură, care le face cinste ca artiști-cetățeni. (Ilie Roșianu)

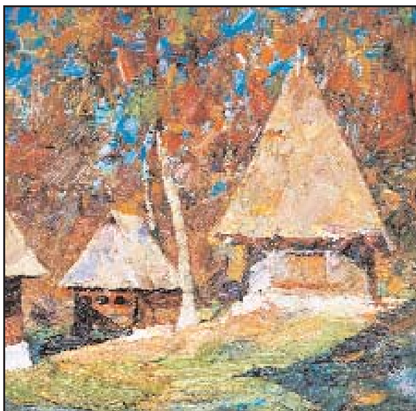
Ars longa...

Gheorghe Lişiţa

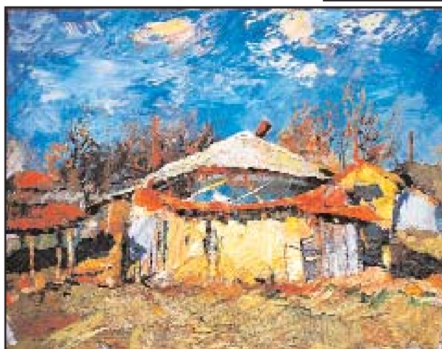
Pictura nu poate exista fără suflet. Gheorghe Lişiţa

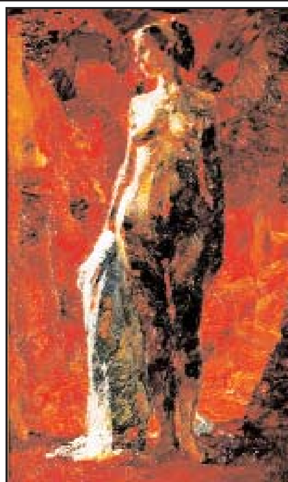
Gheorghe Lişiţa s-a născut pe 29 iulie 1982, în comuna Suhuluceni, raionul Teleneşti din Republica Moldova. A absolvit Colegiul de Arte Plastice „Alexandru Plămădeală", clasa profesorului Ion Stepanov (1997-2001), şi Academia de Muzică, Teatru şi Arte Plastice, clasa profesorului Vasile Moşanu (2001-2006). În 2006-2007 îşi face masteratul la Facultatea de Arte Plastice a Universităţii de Stat „Ion Creangă" din Chişinău. Este membru titular al Uniunii Artiştilor Plastici din R. Moldova din 2010. Expoziţia de debut a avut-o la 1 decembrie 1999, la Centrul „Constantin Brâncuşi" din Chişinău. După aceea, a avut numeroase expoziţii, la Chişinău, în România, Polonia, Suedia, a participat la tabere de creaţie în Basarabia, România, Ucraina, Polonia, Suedia, Turcia, are tablouri în colecţii din R. Moldova, România, Rusia, Ucraina, Franţa, Italia, SUA, Polonia, Portugalia, Marea Britanie, Irlanda de Nord, Spania, Suedia, Turcia, Armenia, Azerbaidjan, Malta. Este căsătorit cu pictoriţa Veronica Iftodii.

Detalii, la www.art.lisita.md.

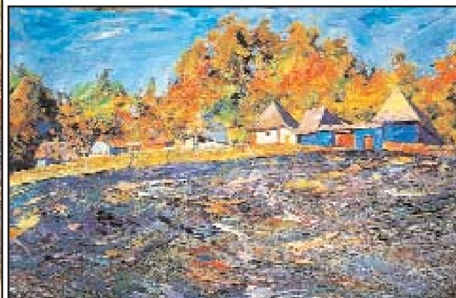

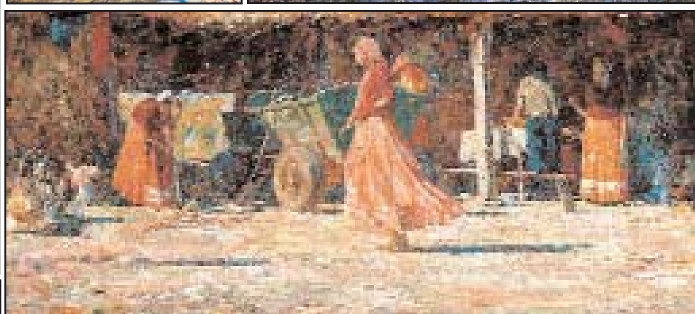
Deşi spune că nu-l preocupă în mod special expoziţiile, a reuşit să fie prezent în câteva săli importante. În Moldova, dar şi în străinătate. Din Polonia, unde nu l-a impresionat deloc peisajul, a plecat în Suedia, pe care a văzut-o albă. Practică desenul şi munceşte enorm. Ca un salahor. Vine în fiecare zi în atelier, în mod programat, şi nu ar pleca de aici câte două-trei zile. Portrete, naturi statice, compoziţii de gen, trece cu uşurinţă de la o pânză la alta. Şi Eugen Doga i-a pozat, dar portretul încă nu e gata. Spune cu sinceritate că, atunci când se apucă de o lucrare, niciodată nu se gândeşte că o va putea vinde. Şi sunt multe pe care nu le va vinde niciodată. Se gândesc oare artiştii să păstreze pentru sine lucrările din tinereţe? (...)

Creaţia lui Gicu Lişiţa stă sub semnul frumuseţii, care vine din credinţă, nesimulată, deschisă. Dar şi din dragostea pentru omul natural. Cercetează permanent lumea din jur, dar şi pe cea dinăuntru – deopotrivă. De aceea, lucrările lui pun în lumină firescul. În calitate de iubitor al culturii autentice ţărăneşti, îi face şi pe alţii să se molipsească de suflul vechiului, prin decriptarea legăturilor tainice ale obiectelor etnografice. Atent deopotrivă la locuri şi la oameni, Lişiţa fixează contrastele. Ce este pictura? O incursiune personală în trecutul şi în prezentul unor spaţii, în care ceva rămâne mereu ascuns. (Emilia Gheţu)

(Continuare la pag. 31)

Număr ilustrat cu lucrări de Gheorghe Lişiţa.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Johan GALTUNG – politolog, Norvegia
- Radu PINTEA – scriitor, Bucureşti
- Octavian STĂNĂŞILĂ – prof. univ., Bucureşti
- Acad. Nicolae DABIJA – Chişinău
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Constanţa VAIDA HALIŢĂ – arhitect, Bucureşti
- Radu PETRESCU-MUSCEL – scriitor, Bucureşti
- Ilie BARANGĂ – scriitor, Piteşti
- Florian COPCEA – scriitor, Turnu-Severin
- Tudor BĂLĂNESCU – prof. univ., Piteşti
- Nicolae DINCULEANU – prof. univ., S.U.A.
- Cristian S. CALUDE – prof. univ., Noua Zeelandă
- Paul RADOVICI – prof. univ., Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Florentin POPESCU – scriitor, Bucureşti
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Ştefan I. STĂICULESCU – scriitor, Rm. Vâlcea